

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra sociální a kulturní ekologie

Bc. Romana Chaloupková

Letovisko Senohraby

**Příspěvek ke studiu proměn příměstské krajiny
v době industriální**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Václav Matoušek, CSc.

Praha 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací zpracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze dne 5.ledna 2018

Bc. Romana Chaloupková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především svému vedoucímu práce, panu prof. PhDr. Václavu Matouškovi, CSc. za jeho čas, věnované úsilí a cenné rady, které mi poskytl při konzultacích. Velký dík patří také Jirkovi Huškovi a Tereza Čechové, kteří mě po celou dobu psaní podporovali, a také Elišce Fenclové za grafickou úpravu archivních map v této práci.

Obsah

ABSTRAKT

1	ÚVOD.....	8
1.1	Předmět a cíle práce.....	9
1.2	Prameny a metody empirické části práce.....	10
1.3	Literatura a prameny teoretické části (rešerše).....	11
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	13
2.1	Charakteristika období industrializace a průmyslové revoluce.....	13
2.1.1	Průmyslová revoluce v českých zemích.....	14
2.2	Vývoj a konkrétní projevy masové a individuální rekreace do 19. století.....	15
2.2.1	Demografický růst obyvatel na českém území do 19. století.....	16
2.2.2	Charakteristika a vývoj střední třídy na českém území do 19. století.....	17
2.3	Zakládání villegiatur.....	18
2.3.1	Vznik a význam spolkové činnosti.....	19
2.3.2	Okrašlovací spolky v českých zemích.....	22
2.4	Letní byty.....	26
2.5	Konkrétní projevy masové a individuální rekreace do poloviny 20. století.....	26
3	EMPIRICKÁ ČÁST.....	28
3.1	Rekreační letovisko Senohraby.....	28
3.1.1	Přírodní a geomorfologické podmínky.....	30
3.2	Historie obce Senohraby.....	32
3.3	Původní osídlení Senohrab.....	33
3.3.1	Změna krajinného rázu a využití území.....	41
3.4	Objevování Senohrab Pražany a vznik letoviska.....	44
3.4.1	Rozvoj letoviska od 80. let do roku 1918.....	48
3.5	Vývoj zástavby v letovisku Senohraby mezi lety 1918-1951.....	51
3.6	Letní byty a letní hosté v letovisku Senohraby.....	82

3.7	Nástin sociální charakteristiky senohrabských rekreatů.....	92
3.8	Rozbor stavebních firem, stavitelů, projektantů a architektů působících v Senohrabech 96	
3.9	Okrašlovací spolek v Senohrabech	99
3.10	Komparace rekreačního letoviska Senohraby a s villegiaturami Středočeského kraje 102	
4	ZÁVĚR.....	110
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	113
6	SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK.....	118
7	PŘÍLOHY	120

Abstrakt

Tato diplomní práce se zabývá rekreačními aktivitami obyvatel Prahy a jejich vlivem na proměnu příměstské krajiny v době industrializace. Práce charakterizuje období od poloviny 19. století do 40. let 20. století. Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. V teoretické části se zabývá obdobím industrializace a v souvislosti s ní také průmyslovou revolucí. Dále se věnuje konkrétním projevům masové a individuální rekreace do 19. století a následně pak demografickému růstu obyvatel na českém území, vývoji střední třídy, zakládání villegiatur a vzniku a významu okrašlovacích spolků. Teoretická část je ukončena charakteristikou letních bytů a dalšími projevy individuální a masové rekreace do poloviny 20. století. Empirická část pojednává o charakteristice, přírodním, geomorfologickém a historickém vývoji obce Senohraby. Stěžejní část práce se na základě archivních materiálů zabývá vývojem zástavby rekreačních objektů od roku 1918 do 40. let 20. století. V dalších kapitolách je řešena problematika letních bytů, letních hostů a jejich sociální charakteristika. V poslední třetině se práce zabývá pojednáváním o významných architektech a stavitelích, činnosti Okrašlovacího spolku v Senohrabech a komparací tohoto letoviska s vybranými villegiaturami Středočeského kraje.

Klíčová slova: industrializace, příměstská krajina, Okrašlovací spolek, letní byty, letní hosté, rekreace, rekreační objekt

Abstract

This master thesis deals with the recreational activities of the inhabitants of Prague and their influence on the transformation of the suburban landscape at the time of industrialization. It characterizes the time period from the mid-19th century to the 40s of the 20th century. The thesis is divided into the theoretical and empirical part. In the theoretical part, it deals with the period of industrialization and, in connection with it, also with the industrial revolution. Further, the work is devoted to concrete manifestations of mass and individual recreation in the 19th century and consequently demographic growth of the inhabitants on the Czech territory, development of the middle class, establishment of the resort and the origin and importance of the Beautification Committee. The theoretical part ends with the characteristics of summer flats and other manifestations of individual and mass recreation until the middle of the 20th century. The empirical part deals with the characteristic, natural, geomorphological and historical development of Senohraby village. The main part of the work focuses on the development of recreational buildings from the 1918s to the 40s of the 20th century on the basis of archive materials. In the next chapters, the issue of summer flats, summer guests and their social characteristics is dealt with. In the last third of the thesis we deal with the discussion of important architects and builders, the activities of the Okrašlovací spolek Senohrabech and the comparison of this resort with other villegiatures of the Central Bohemia Region.

Keywords: industrialization, suburban landscape, Beautification Committee, holiday apartments, holiday guests, recreation, recreational facility

1 ÚVOD

Období industrializace je procesem, ve kterém dochází ke kompletní změně společnosti, a která s sebou přináší technické a technologické pokroky v různých odvětvích průmyslu. V té době dochází ke společenským a kulturním přeměnám, obyvatelé měst opouštějí průmyslová města a vyhledávají venkovské oblasti, dál od průmyslového centra. Stále více se objevuje fenomén individuální a masové rekreace, která je záležitostí vyšších a majetných vrstev. Tato vrstva společnosti si staví honosná sídla a letní vily a později se vznikem nové buržoazie si i střední vrstvy začínají osvojovat jejich kulturní znaky. Nejnižší třídy vidí způsoby rekreace v úniku z měst, v trávení času v přírodě v podobě trampingu apod.

Od prvních návštěv v zemědělských obcích po dovolené či krátkodobé pobyty v obci, se začal utvářet „vztah“ místních rezidentů a návštěvníků obce. Místní obyvatelé, především podnikatelé začali zakládat první hostinská a restaurační zařízení, čímž tak zareagovali na to, aby byla v obci dostatečná občanská a sociální vybavenost. Ze svých restauračních podniků tak mohli profitovat nejen oni, ale i obec samotná. Také místní rezidenti začali pronajímat či prodávat parcely, na kterých stála jejich zemědělská stavení. V některých případech si místní rodina nastěhovala návštěvníky (letní hosty) přímo do svého domku a do jisté míry se tak staly závislými na příjmech od letních hostů. Návštěvníci jezdili do obce především za účelem rekreace, ale také se v některých případech zapojovali do místních aktivit, občanských sdružení a spolků, v nichž se spolu s místními podíleli např. na ozeleňování obce a zvelebování krajiny.

Od 20. let 20. století je možné doložit, že si pražská honorace nechávala v obci stavět první rekreační objekty, ve kterých bydlela od několika týdnů příležitostně po delší časový úsek v období letních měsíců. Dá se tedy říci, že do té doby zemědělská obec s místními usedlíky žila do poloviny 19. století poklidným způsobem života. Obrat nastává s prvním budováním Horní vilové kolonie, výstavbě železnice (vlakové stanice), častějšími návštěvami letních hostů a výstavbou jejich letních rekreačních sídel. Tento rozmach stavební činnosti a změna původních obyvatel vedla k tomu, že se poklidná obec začala stávat příměstskou villegiaturou. Spolu s přírodními podmínkami, atraktivní lokalitou (Sázava), různorodými rekreačními aktivitami (říční lázně, zimní sporty atd.) a výborným dopravním spojením tak dodnes splňuje podmínky stále vyhledávaného letoviska i v současné době.

1.1 Předmět a cíle práce

Tématem této diplomní práce jsou rekreační aktivity obyvatel, pocházejících z velkých měst a proměna příměstské krajiny v době industrializace. Tato práce je členěna na teoretickou část a empirickou část. Teoretická část se zabývá charakterizováním industrializace a průmyslové revoluce, která souvisí s rekreačními aktivitami. Přes demografický vývoj a charakteristiku střední třídy do 19. století se dostáváme k významnému fenoménu zakládání villegiatur a obecné charakteristice okrašlovacích spolků. Dále je krátce charakterizován pojem letní byt, se kterým se setkáváme v empirické části, a který je důležitou součástí charakteristiky rekreačních aktivit.

Empirická část se zabývá vymezením a popisem rekreačního letoviska Senohraby, u něhož je kladen důraz na přírodní a geomorfologické podmínky, důležité charakteristiky z hlediska historie a původního osidlování. Následuje pojednání o změnách krajinného rázu a důvody objevování tohoto letoviska Pražany, od něhož se dostáváme k výstavbě prvních rekreačních objektů, jejichž předvojem je nástin horní vilové kolonie. Od roku 1918 se objevují první systematické záznamy o rekreačních objektech spolu s širší dokumentací o letních hostech. Vývoj, pokračující do roku 1951 přechází do sumarizace letních bytů a letních hostů, které jsou ohraničeny stejným obdobím. V dalších kapitolách je představena sociální charakteristika rekreatantů v souvislosti s trvalým bydlištěm v Praze (s důrazem na tehdejší pražské čtvrtě). Poté následuje rozbor stavební činnosti místních, pražských či dalších architektů z nedalekých měst. Samostatná kapitola je věnována Okrašlovacímu spolku a poté komparaci rekreačního letoviska Senohraby s dalšími villegiaturami Středočeského kraje.

V souvislosti s analýzou letoviska Senohraby jsou formulovány následující čtyři výzkumné otázky, které jsou shrnuty v závěru práce.

- a. *Přírodní, společenské a technické předpoklady předurčovaly obec Senohraby k tomu, aby se stala krystalizačním jádrem rekreačního letoviska Pražanů*
- b. *Zemědělská obec Senohraby a část nejbližšího okolí na přelomu 19. a 20. století zcela změnilo svůj původní charakter, zejména krajinný.*
- c. *V liberální atmosféře demokratického Československa si vybíraly rekreační letoviska všechny společenské vrstvy*
- d. *Ze vzniku a rozvoje letoviska profitovalo zejména místní obyvatelstvo, a to především díky návštěvám tzv. letních hostů*

1.2 Prameny a metody empirické části práce

V empirické části práce je popisováno rekreační letovisko Senohraby z oficiálních webových stránek obce ¹ a místní senohrabské Kroniky ², pocházející se Státního oblastního archivu Praha – východ. Co se týče přírodních a geomorfologických podmínek vychází podkapitola především z územního plánu Senohrab ³ a kolektivní monografie Justína Práška, který sepsal své paměti do roku 1909 spolu s Emilem Wiesenbergerem a architektem Otokarem Dvořákem ⁴. Historie obce a její původní osídlení je doloženo záznamy ze senohrabské Kroniky a obohaceno o vzpomínky doktora Vladimíra Vondráčka ⁵. V kapitole o změně krajinného rázu jsou uvedené informace opět z územního plánu Senohrab. Kapitola *Objevování Senohrab Pražany a vznik letoviska* se opírá o vzpomínky Vladimíra Vondráčka, *Průvodce*“ Justína Práška a časopisu Senohrabská Hláska, z jehož měsíčníků byly použity informace také v kapitole *Vývoj zástavby v letovisku Senohraby mezi lety 1918-1951*. K rozvoji letoviska od 80. let do roku 1918 jsou opět použity publikace Vladimíra Vondráčka a Justína Práška.

Hlavní a stěžejní materiály v této části práce se poprvé objevují v kapitole *Vývoj zástavby v letovisku mezi lety 1918-1951*, ve které byl k analýze použit fond Berní správy v Říčanech. Celkem jde o pět kartonů, řazených podle vzniku jednotlivých místních i rekreačních staveb ⁶. Kartony obsahují informace o jednotlivých rekreačních objektech v Senohrabech. Především se jednalo o čísla popisná a parcelní, vznik a dokončení stavby místních, a především rekreačních objektů, údaje o přestavbě objektů a jména architektů, kteří se na stavbě podíleli. K případnému doplnění pak sloužila Senohrabská Hláska a její články, zabývající se historií obce. V kapitole letních bytů a letních hostů bylo opět vycházeno ze všech pěti kartonů Berní správy, které ve většině případů obsahovaly informace, ve kterých letech (případně měsících) si pronajímali či jezdili na letní byt návštěvníci z Prahy. Dále jaké bylo jejich povolání, jaký druh stavby si pronajímali (definovány čtyři kategorie) a v jaké pražské čtvrti trvale bydleli.

¹ *Oficiální webové stránky obce Senohraby* [online]. ©2017. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz/>

² *Kronika obce Senohrab, okres Říčany. Senohraby 1. ledna 1950. s. 468*

³ *Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf*

⁴ PRÁŠEK Justin Václav – WIESENBERGER, E. – DVOŘÁK, Otokar. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví. Ku paměti na desítiletou činnost Okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. Okrašlovací spolek, Senohraby 1909. 61 s.

⁵ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, 429 s.

⁶ SOKA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1, 2, 3, 4, 5

V nástinu sociální charakteristiky je shrnutí všech dostupných pražských adres, jejich četnost v tehdejších pražských čtvrtích a souvislosti s typem stavby (*rodinná vila/vilka, rodinný dům/domek, letní/weekendový domek a obytný domek/dřevěná chata*). Ve kterých objektech návštěvníci obce pobýval a jaké bylo jejich povolání. V následující kapitole přichází rozbor jednotlivých objektů, které byly vystavěny jednotlivými staviteli, projektanty, architektky apod. v nichž je opět odkazováno opět na fond Berní správy. Mezi poslední kapitoly patří Okrašlovací spolek, jehož nastínění v teoretické části je zde zúženo přímo na obec Senohraby, a která čerpá také z *Kroniky* či *Průvodce*. Následuje komparace rekreačního letoviska Senohraby s villegiaturami Středočeského kraje, z nichž byly na základě publikace Rostislava Šváchy⁷ vybrány: Černošice Všenory Dobřichovice, Řevnice, Roztoky, Nespeky, Nouzov Jevany a Vonoklasy. Srovnání probíhalo na základě zjištěných údajů z diplomní práce a této publikace.

1.3 Literatura a prameny teoretické části (rešerše)

Co se týče literatury a pramenů v teoretické části práce, charakteristika období industrializace a průmyslové revoluce vychází z kolektivní monografie Zdeňka Jindry a Ivana Jakubce⁸ a knih Jaroslava Purše⁹, přičemž druhá¹⁰ z nich je použita také v kapitole Průmyslová revoluce v českých zemích. Kapitola o individuální rekreaci je podložena kolektivní monografií od Terezy Blažkové, Dany Fialové a Václava Matouška¹¹ pojednávající o masové a individuální rekreaci do 19. století. V demografickém růstu obyvatel se objevuje opět kolektivní monografie Zdeňka Jindry a Ivana Jakubce¹² a kapitola od Pavly Horské¹³, které se zabývají růstem obyvatel v souvislosti rozvojem hlavních průmyslových odvětví. Charakteristika vývoje

⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. Vyd. 1. Praha: Foibos, 2010, 315 s. ISBN 978-8087073-22-3.

⁸ JAKUBEC, Ivan – Zdeněk JINDRA. *Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, 471 s. ISBN 80-246-1035-3.

⁹ PURŠ, Jaroslav. Průmyslová revoluce a kompletní revoluce moderní doby. In: *Průmyslová revoluce – vývoj pojmu a koncepce*. Praha: Academia, 1973, 365 s.

¹⁰ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 164 s.

¹¹ BLAŽKOVÁ, Tereza – FIALOVÁ, Dana – MATOUŠEK, Václav. (eds.). *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*. Vyd. 1. Praha: Togga, 2014, 233 s. ISBN 978-80-7476-063-1.

¹² JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2015, 524 s. ISBN 978-80-246-2945-2.

¹³ HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard – MUSIL, Jiří. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2002, 352 s. ISBN 80-7185-409-3.

střední třídy do 19. století pak odkazuje na Janu Machačovou a Jiřího Matějčka¹⁴. U kapitoly *Zakládání villegiatur* jsou informace čerpány z kolektivní monografie Václava Matouška, Šárky Koukalové a Marcely Šášinkové¹⁵, diplomní práce Jiřiny Posledníkové¹⁶ a bakalářské práce Jiřího Šoukala¹⁷, přičemž první dvě jmenované publikace se objevují také v kapitole *Letní byty*. Téma okrašlovacích spolků pochází z publikace od Hany Librové¹⁸ a charakteristika individuální a masové rekreace je opět spojena s diplomní prací Jiřiny Posledníkové.

¹⁴ MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 496 s. 978-90-24616-79-7.

¹⁵ MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti*. HG 40/1, 2014

¹⁶ POSLEDNÍKOVÁ Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. Diplomová práce, Fakulta humanitních studií UK, Praha, 2010.

¹⁷ ŠOUKAL, Jiří. *Fenomén letních bytů v 1. polovině 20. století*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Praha, 2011

¹⁸ LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině? Vyd. 1*. Brno: BLOK, 1988, 165 s.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Charakteristika období industrializace a průmyslové revoluce

Téma této diplomní práce pojednává o rekreačních aktivitách, které se rozvíjely především v období industrializace. Je tedy nezbytné toto období definovat, jelikož rekreační aktivity sehrály v průběhu času významnou úlohu, co se týče historicko-kulturního procesu ve společnosti. Industrializace se odehrávala v celosvětovém měřítku, odkud se později rozšířila do Evropy a českých zemí. Jelikož je často spojována s konceptem průmyslové revoluce, je nutné je od sebe vzájemně odlišit. Industrializace je chápána jako „*dlouhodobý, spíše kontinuální a dodnes neukončený proces velké civilizační transformace agrární společnosti s převahou obyvatelstva, žijícího na venkově a živícího se zemědělstvím, v moderní průmyslovou a konzumní společnost, žijící z velké části ve městech a vytvářející díl národního důchodu v průmyslu a službách*“¹⁹. V tomto období probíhají strukturální změny v průmyslovém sektoru, rozvíjí se textilní průmysl, vzniká železnice a významnou úlohu začíná hrát uhlí, železo a ocel. Přichází rozvoj strojírenství, elektrotechniky, chemie a spalovacích motorů²⁰.

Oproti tomu obsahově užší pojem průmyslová revoluce je první fází razantního hospodářského růstu, v němž jde o „*mimořádnou komprimaci, akceleraci a prohloubení čili přímo nastartování industrializačního procesu*“²¹. Průmyslová revoluce trvala jen několik desítek let a za tu dobu došlo k nesmírně dynamickému rozmachu továrního průmyslu, zásadním technickým a technologickým inovacím a také ekonomickým a strukturálním převratům²². Průmyslovou revolucí rozumíme „*přechod od manufakturní a řemeslné výroby k výrobě tovární*“²³. V oblasti průmyslu se začaly systematicky používat nové stroje a technologické procesy a její následné dovršení je tak definováno jako „*převládnutí tovární výroby v hlavních průmyslových odvětvích nad zastaralými výrobními formami, manufakturou a řemeslem*“²⁴. Tato revoluce má pak za výsledek rozvoj dělby práce, začlenění jednotlivých zemí do světového trhu či vznik velkých průmyslových center²⁵.

¹⁹ JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. 2007, (s. 9).

²⁰ JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. 2007, (s. 10).

²¹ JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. 2007, (s. 10).

²² JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. 2007, (s. 9-10).

²³ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce – vývoj pojmu a koncepce*. 1973, (s. 368).

²⁴ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce – vývoj pojmu a koncepce*. 1973, (s. 368).

²⁵ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. 1960, (s.7).

Průmyslovou revoluci můžeme dělit na tři stádia. První fáze je datována začátkem 80. let 18. století, tzv. první průmyslová revoluce. Ta je charakteristická zásadní přeměnou zemědělství, výroby, těžby a dalších hospodářských odvětví. V hlavních průmyslových odvětvích začíná převažovat tovární výroba, ale pořád je v ní zahrnuta složka domácí a řemeslné výroby. Od konce 70. let 19. století přichází fáze tzv. nové technickovědecké revoluce, ve které je charakteristické používání elektrické energie k pohonu pracovních strojů či výbušných motorů. Dále rozvoj těžké chemie či zavádění „*zdokonalených pracovních strojů a technických chemických procesů v řadě hlavních průmyslových odvětvích, počátky automatizace a výroby na běžícím pásu a širším použitím vědeckých poznatků ve výrobní praxi, k jejímž účelům se počaly v podnicích rozšiřovat provozní odborné laboratoře a výzkumná oddělení*“²⁶. Třetí fáze je datována od poloviny 20. století, tzv. vědeckotechnická revoluce, jejíž kořeny jsou skryté ve vědeckých objevech a rozvoji vědy od sklonku 19. století. Od konce 2. světové války se objevují nové vědecké poznatky, aplikované v praxi spolu s novými technickými nálezy. V této fázi je charakteristické „*použití atomové energie, rozšíření automatizace, rozmach výroby umělých hmot a nových pohonných látek, umožňujících kosmické lety, rozvoj kybernetiky a aplikace jejích poznatků v praxi, a rozhodující úloha vědy v rozvoji společenských výrobních sil*“²⁷. Dovršením této významné a zároveň současné fáze je autoreprodukce automatů automaty, řízená člověkem pro jeho všestranný rozvoj ve společnosti²⁸.

2.1.1 Průmyslová revoluce v českých zemích

Průmyslovou revoluci v českých zemích můžeme datovat od 20. let 19. století až do přelomu 60.-70. let 19. století. Vznik této revoluce je spjat s rozmachem textilního průmyslu, který se u nás rozvíjel ve 20. letech. Vznikala nová textilní střediska, zejména v oblastech Liberecka, Brněnska či Slezska. Strojů se používalo pouze pro některé pracovní postupy (předání bavlny), které se později implementovaly do dalších průmyslových odvětví. Ve 30. letech přichází rozvoj potravinářství (zejména cukrovarnictví, které se brzy orientovalo na vývoz) a těžkého průmyslu, které zahrnovalo strojírenství, železářský průmysl a těžbu uhlí. Oblastmi, kde se rozvíjela tato odvětví byla především v Praze, na Kladensku, v podkrušnohorské pánvi, Ostravsku či Plzeňsku. V souvislosti s tím se začínají rozšiřovat nové výrobní postupy v železářském a papírenském průmyslu, zvyšuje se těžba uhlí a začíná se

²⁶ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce – vývoj pojmu a koncepce*. 1973, (s. 369).

²⁷ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce – vývoj pojmu a koncepce*. 1973, (s. 370).

²⁸ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce – vývoj pojmu a koncepce*. 1973, (s. 370).

budovat železnice s parní plavbou. Důležitou součástí výstavby železnice a rozmachu různých druhů dopravy je také od konce 40. let budování železničních tratí, jejichž výstavba podnítila další rozmach železářství, strojírenství a stavebnictví. V návaznosti na to se také doprava stává snadnější, zejména z hlediska převážení surovin (uhlí, dřevo, rudy apod.) či zemědělských plodin (brambory, řepa apod.). Rozvíjí se osobní doprava a významnou roli začíná hrát vnitřní trh. Do 70. let prochází české území hlavní fází průmyslové revoluce, v jejímž průběhu můžeme také zaznamenat propojení železnic, přístavů a říčních paroplavebních spojení na mezinárodní úrovni či upevnění vztahů ke světovému kapitalistickému trhu. Završení tohoto rozvoje průmyslových odvětví přichází na přelomu 60. a 70. let 19. století, kdy se projeví důsledky hospodářské krize (u nás existující již od 30. let) ²⁹.

2.2 Vývoj a konkrétní projevy masové a individuální rekreace do 19. století

První zmínky o rekreačních aktivitách pocházejí z antického Řecka a Říma. Jejich počáteční formování můžeme nalézt v období renesančního humanismu, kdy se společenská vrstva aristokracie a bohatí měšťané začínají vymezovat charakteristickými kulturními znaky (obdiv k antické kultuře, zájem o vzdělanost a přírodu apod.), Ty pak následně ovlivňují jejich životní styl a politicko-kulturní vývoj. Tehdejší strohé, středověké hrady se začaly přestavovat na esteticky upravená a vyzdobená sídla s rozlehlými zahradami, které tak mohly okázale reprezentovat jejich společenský status. U těchto sídel nebyly opomenuty zahradní bazény, fontány, kaskády, vodotrysky, umělé jeskyně a sochařské výzdoby, které tak dohromady vytvářely celistvé prostředí, určené převážně k odpočinku či společenským událostem. Na přelomu 17. a 18. století je tento přepychový životní styl nahrazen poněkud mladší tradicí, která vycházela z opozice dobra a zla. Tedy kontrastu mezi venkovskou, esteticky upravenou a kultivovanou krajinou a přírodou divokou, nespoutanou a budící respekt ³⁰. Období 2. poloviny 19. století dává prostor rozvoji nové české buržoazie, která začala aristokracii nahrazovat v ekonomické, politické, společenské a kulturní sféře ³¹. Buržoazie si v důsledku postupné liberalizace a demokratizace společenských poměrů začíná osvojovat jejich atributy a životní styl. Začíná si po vzoru majetných vrstev stavět první vily (skromnějších poměrů), které následně využívá k celoročnímu pobývání. Stále zůstává pravidlem, že tento způsob rekreace

²⁹ PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. 1960, (s.14-17).

³⁰ BLAŽKOVÁ, Tereza – FIALOVÁ, Dana – MATOUŠEK, Václav. *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19-21. století*. 2014, (s. 14).

³¹ BLAŽKOVÁ, Tereza – FIALOVÁ, Dana – MATOUŠEK, Václav. *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19-21. století*. 2014, (s. 13-14).

je záležitostí nejvyšších a majetných středních vrstev, které mají dostatek peněz a volného času, a kterým tento způsob rekreace umožňuje také jejich společenské postavení. Jezdí se na venkovská sídla (kdo si je mohl dovolit) nebo do villegiatur, kde se pronajímají letní vily nebo tzv. letní byty³². Období 19. století tedy zahrnovalo existenci nejen individuální rekreace, ale také masové, která se projevovala například rozvojem turistiky (pol. 19. století), zejména u nižších vrstev. Další významnou roli v těchto aktivitách sehrály tělovýchova, organizování dětských her, aktivity Sokola, zahrádkářské spolky, Okrašlovací apod.³³.

2.2.1 Demografický růst obyvatel na českém území do 19. století

Na území českých zemích žilo v roce 1815 zhruba 4,8 milionů obyvatel a v roce 1850 již 6,6 milionů. Tento nárůst za necelých 40 let nenarůstal rovnoměrně, jelikož počet obyvatel kolísavě stoupal či klesal v závislosti na obdobích, ve kterých probíhaly hospodářské krize, válečné události či epidemie. Na začátku 80. let 18. století se roční přírůstek obyvatel pohyboval průměrně kolem 10 promile³⁴ a od 30. let 19. století můžeme zaznamenat relativně rovnoměrný růst počtu obyvatel. Nejvyšší hodnoty vykazovaly průmyslová centra, ve kterých fungovala textilní střediska. Naopak ve střediscích (jižní Podorličí, sever Českomoravské vrchoviny, část Jeseníků), kde se nepovedl přechod ke strojové výrobě, začal stagnovat počet obyvatel a nejinak tomu bylo na území jižních Čech a jihozápadní Moravy, které také průmyslově a zemědělsky zaostávaly. Pracovní příležitosti tedy táhly obyvatele do průmyslověji orientovaných center, jimiž byly uhelné pánve (ostravská a moravsko-teplická) a také nově vznikající velkoměsta (Praha či Beroun). V poslední třetině 19. století zaznamenáváme odliv lidí z venkova do průmyslových center, zejména do pohraničí, kde byl dostatek pracovních příležitostí³⁵. Dále zaznamenáváme prudký růst měst (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň atd.), které se stávají centry moderního průmyslu. Růst měst v souvislosti s procesem urbanizace byl vyvolán přílivem obyvatelstva, jež vedl ke zrychlené výstavbě bytů, ulic, náměstí, průmyslových podniků. V okolí větších měst (Praha, Brno) začaly vznikat městské aglomerace³⁶. „Urbanizace 19. století poskytla možnost velkému počtu malopodnikatelů a dědiců tradičních městských živností

³² Viz samostatná kapitola *Letní byty*

³³ BLAŽKOVÁ, Tereza – FIALOVÁ, Dana – MATOUŠEK, Václav. *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19-21. století*. 2014, (s. 15-20).

³⁴ JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. 2007, (s. 77).

³⁵ JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. 2007, (s. 81-83).

³⁶ JINDRA, Zdeněk; JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. 2007, (s. 87).

připojit se k malé a střední buržoazii“³⁷. V průběhu 19. století se charakter společnosti proměňoval v souvislosti s tím, že jak se vyvíjela jednotlivá průmyslová odvětví³⁸. Na konci století můžeme zaznamenat, že 80 % obyvatel byli průmyslově orientovaní dělníci, závislí na každodenním výdělku. 15 % obyvatel bylo ekonomicky samostatných a ekonomicky aktivních v průmyslu, kteří vlastnili podniky (od nejmenších řemeslnických dílen po největší továrny) a zhruba ve 2 % se objevovaly nedělnické profese, jako dílovedoucí, úředníci atd.³⁹

2.2.2 Charakteristika a vývoj střední třídy na českém území do 19. století

Na přelomu 18. a první poloviny 19. století byly společenské vrstvy ve společnosti děleny na tři základní kategorie z hlediska jejich sociální pozice a majetku. Tento vývoj rozdělení společnosti byl již od počátku vcelku stabilní. Na přelomu těchto století se dělilo tehdejší obyvatelstvo do relativně velkých a málo diferencovaných skupin. První z nich byla *dolní vrstva*, která tvořila největší podíl celkové populace (zhruba 85%). Do této zcela nerozčleněné skupiny patřilo venkovské obyvatelstvo, poddaní (většinou sedláci), ale i někteří podnikatelé. Další vrstvou byla *vrstva střední*, ke které přínáleželi měšťané, živnostníci, umělci, a také sedláci (majitelé statků), chalupníci či tzv. zahrádníci. Nejasný předěl nastává u vymezení skupiny nejvyšších úředníků, kteří se ocitají na rozhraní mezi střední a horní vrstvou obyvatel. Do *horní vrstvy* se řadí vrchnostenská a státní úředníci zemské a obecní správy, soukromí úředníci či soudci⁴⁰.

Nové členění populace přichází s rokem 1869, kdy se rozdělení vrstev odvozuje od příslušnosti k určitém odvětví či příslušnosti ke stavu. Dolní vrstvu opět tvoří chudí rolníci a řemeslníci, zemědělská čeleď, podruzi, nádeníci, domkáři, domácí výrobci či manufakturní a tovární dělnictvo. Na konci roku 1869 přichází moderní struktura sčítání, která postoupila od malých skupin či regionů k masovému sčítání, kdy zmohutněla skupina průmyslového dělnictva, ale také městské a venkovské střední a horní vrstvy. To znamenalo nejen přeměnu v těchto vrstvách, ale také její novou skladbu. Střední vrstvy začaly splývat s dosavadními

³⁷ HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard – MUSIL, Jiří. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. 2002, (s. 352).

³⁸ V zemědělském sektoru bylo při sčítání v roce 1869 zhruba 2 230 000 obyvatel ekonomicky aktivních v oblasti zemědělství a na přelomu 19. a 20. století jich bylo již o 150 000 méně. Tento mírný pokles růstu neboli spíše stagnace však přesto definovala zemědělství jako jeden z hlavních ekonomických sektorů. Zatímco v tomto sektoru pracovníků ubylo, ve dvou dalších přibylo dohromady o více než 1 milion. V průmyslu naopak přibylo pracovníků 712 156 a v obchodním sektoru to bylo zhruba 372 226 pracovníků (HORSKÁ, MAUR, MUSIL, 2002, s. 185-186).

³⁹ HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard – MUSIL, Jiří. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. 2002, (s. 185-187).

⁴⁰ MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. 2010, (s. 128-129).

venkovskými elitami, a tak se sem začínají řadit nájemci, správci, jednatelé, venkovští finanční podnikatelé, vrchnostenské úřednictvo, hostinští či dopravci.⁴¹ Ve 2. polovině 19. století se do popředí dostává osobní iniciativa jedince a jeho snaha o akumulaci majetku, čímž se tak střední vrstvy vyhranily vůči horním vrstvám. Na konci 19. století můžeme do střední vrstvy řadit profesní skupiny, kterými jsou drobní a střední podnikatelé, úředníci, duchovní, důstojníci, učitelé, technici, řemeslníci, obchodníci či sedláci⁴². V průběhu celého 19. století můžeme zaznamenat, že střední vrstvy tvořily významnou část populace (zhruba 15-20 %) ⁴³.

2.3 Zakládání villegiatur

Z přechozího plyne, že v každé společenské vrstvě se utvářely odlišné způsoby rekreačních aktivit, a jen někteří mohli skrze ně deklarovat svůj společenský status. V této souvislosti se objevuje fenomén zakládání villegiatur, který začíná hrát v určitých společenských vrstvách a za příhodných podmínek klíčovou roli. Obliba zakládání vil je známá už z doby antiky a v našem sledovaném období přelomu 19. a 20. století tomu není jinak ⁴⁴. Podmínky, za kterých vznikaly příslušné villegiatury stojí na hodnotové a kulturní orientaci jednotlivých rekreantů, kteří si volili vždy lokality v okolí zemědělské krajiny, a zároveň také v dostatečně vzdálenosti od průmyslových periferií. Pojem villegiatura je označení pro obci, letovisko (potažmo kulturní, občanský a společenský prostor), ve kterém se v určitém období koncentruje větší množství letních hostů ⁴⁵, pravděpodobně těch, kteří si zde stavějí své vlastní vily ⁴⁶. Výstavba villegiatur vzdálených od Prahy zhruba 30 km je ve většině případů vázána na řeku (Senohraby-Sázava). Přičemž tato přítomnost říčních toků sehrála významnou roli také pro budování turismu a objevování romantických venkovských scenérií ⁴⁷.

Za zmínku stojí také význam železniční trati a zřizování vlakových zastávek, které se staly jednou z klíčových podmínek osidlování. První zastávky byly budovány na Severní dráze, která spojovala Prahu se severními Čechami a později na Západní dráze, která přímo

⁴¹ MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. 2010, (s. 130-131).

⁴² MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. 2010, (s. 226).

⁴³ MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. 2010, (s. 214).

⁴⁴ MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti*. 2014, (s. 23).

⁴⁵ Jak popisuje ve svých vzpomínkách Vladimír Vondráček, letní hosté – luďáci potažmo pražská honorace, jezdila na letní byt, kde si stavěla vilky pro sebe, a kde trávila bohatý společenský život spolu s místními rezidenty (Vondráček, 1978, (s. 142).

⁴⁶ ŠOUKAL, Jiří. *Fenomén letních bytů v 1. polovině 20. století*, 2011, (s. 20).

⁴⁷ MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti*. 2014, (s. 26-28).

navazovala na senohrabskou villegiaturu. Villegiatury svou postupnou oblibou a častějšími návštěvami dávaly prostor také místním i pražským developerům, kteří v obcích záměrně začaly stavět první restaurační či hospodská zařízení a lákaly tak návštěvníky pro občanskou, kulturní a společenskou vybavenost obce. Důležitým faktorem rozvoje villegiatury byla také přítomnost známých osobností, které jsou doloženy u většiny letovisek či nabízené možnosti sportovních/rekreačních aktivit⁴⁸. Jak uvádí ve své práci Jiřina Posledníková, motivace odjet za město a užít si přírodní prostředí souvisí také se vznikem a činností Okrašlovacího spolku⁴⁹. Jelikož se v případě Senohrab setkáváme s tím, že sehrál důležitou roli při vzniku a vývoji tohoto letoviska, je tomuto tématu věnována samostatná kapitola *Okrašlovací spolek v Senohrabech*.

2.3.1 Vznik a význam spolkové činnosti

Počátek 19. století přináší do společnosti řadu změn, které vedou k osvobození a emancipaci měšťanské společnosti. Krátce po smrti Marie Terezie vydává Josef II. patent o zrušení nevolnictví, který umožňoval poddaným uzavírat sňatky, stěhovat se či dávat do učení dětí bez souhlasu vrchnosti. Poddanství však stále existuje, stejně jako nedostatek pracovních příležitostí pro lidi ve městech. Ve vrcholné fázi průmyslové revoluce roku 1848 přichází zrušení nevolnictví, postupně se rozpadá politicko-ekonomický feudální systém středověké agrární společnosti a obce a města získávají do jisté míry autonomní samosprávné postavení⁵⁰. Ve stejné době se začíná oceňovat význam zeleně, přírody a zdravého života v rychlé reakci na proces urbanizace, zhoršení životního prostředí ve městě i na osvícenské a fyziokratické myšlenky konce 18. století. Člověk-občan „*již neprojíždí v kočáře ze svého paláce do svého venkovského sídla, obklopeného kultivovanou zahradou na pozemku ohrazeném neprostupnou zdí nebo plotem, ale vychází do ulic, na promenády, kolonády a do parků. Je člověkem, který začíná vnímat celé „své“ město, a který se aktivně spolupodílí na jeho společenském, politickém a kulturním životě*“⁵¹. Od občanských a kulturních záležitostí, kterými byly v té době návštěvy letních divadel, výletních restaurací, zahradních slavností, klubových, sportovních a jiných zájmových aktivit (typické na konci 19. století), je člověk chápán jako aktivní účastník, podílející se na tvorbě městské zeleně a vstupováním do tzv. Okrašlovacích spolků, které jsou

⁴⁸ MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti*. 2014, (s. 27-29).

⁴⁹ POSLEDNÍKOVÁ Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. 2010, (s. 110).

⁵⁰ KUPKA, Jiří. *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. 2009, (s. 179).

⁵¹ KUPKA, Jiří. *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. 2009, (s. 179).

zakládány v průběhu celého 19. století (*Okrašlovací spolek pro Prahu a okolí byl založen v roce 1858*)⁵². Jak je psáno v jejich stanovách, obecnými cíli spolků je „*okrašlovati, zalesňovati, zvelebovati vůbec sídlo spolkové i jeho okolí, buditi všude smysl pro přírodu a lásku ke všemu krásnému, zejména podporovati všemožné pěstování květin dětmi a dětské zahradnictví vůbec, chrániti přírodu nevyjímajíc památné zříceniny, významnou domácí květenu, rostlinstvo, zvířectvo, též zakládati a udržovati veřejné sady a stromořadí*“⁵³.

Spolky se dají v obecném slova smyslu chápat jako významná platforma v několika směrech. Jednak jim jde o prosazování zájmů jednotlivých skupin obyvatelstva, které lidé veřejně hlásí, a zároveň jde o vědomé i nenařízené seskupení lidí se stejným názorem. Spolky sloužily k rozšiřování obecných i specifických vědomostí, myšlenek a názorů. A právě 19. století, kdy většina těchto spolků začínala fungovat, vznikala z důvodu potřeby ukázat, a dát institucionální podobu činnostem, které sloužily především k rekreaci. Problémy, které spolky řešily, nebyly zas tak vážného charakteru. Svým významem sloužily především k pobavení obyvatel v obci⁵⁴. Jejich poslání bylo především kulturního nebo hospodářského charakteru a rozsah působnosti byl na úrovni celozemské/jednotlivé obce. Spolky byly většinou zakládány ve venkovských městech a malých vesnicích. Nelze přehlédnout, že byly většinou velmi bohaté, jelikož jejich členové byli často vlastníci významnějších nemovitostí, ale také například střešnic, tělocvičen, divadelních sálů, kaváren, hospod, restaurací apod.⁵⁵.

Spolky obecně působily v mnoha spektrech oblastí a svou podstatou se proměňovaly v čase a prostoru. Proto není jednoduché rozčlenit je podle jednoznačných kritérií. Kategorizace těchto spolků pak lépe ujasní, jaké byly tehdy vztahy k jednotlivci, i k celé společnosti v dané době. Zpočátku se jako spolky sdružovaly všechny akciové společnosti, živnostenská společenstva a všechna družstva. Dále se formovala také peněžní družstva, která v sobě zahrnovala všechna prodejní, skladištní, konzumní a vůbec všechna družstva hospodářská a výrobní. Jim příbuzné pak byly spolky hospodářské, zemědělské, lesnické atd.⁵⁶ Pokud bychom se stručně zaměřili na konkrétní typologii, existovaly spolky podpůrné, které shromažďovaly majetek a následně ho přerozdělovaly svým členům. Tyto spolky vznikaly

⁵² KUPKA, Jiří. *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. 2009, (s. 179-180).

⁵³ KUPKA, Jiří. *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. 2009, (s. 180).

⁵⁴ „*První polovina 19. století byla v habsburské střední Evropě ještě dobou, která spolčováním lidí považovala za sice možné, ale poněkud výjimečné, resp. užitečné v rovině profesní, nikoliv tak zcela v rovině společenské či dokonce zábavní*“ (LENDEROVÁ, JIRÁNEK, MACKOVÁ, 2009, s. 318).

⁵⁵ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 318-326).

⁵⁶ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 321).

řízeným způsobem a tzv. „*vyplňovaly dost citelnou mezeru v sociální sféře, protože zabezpečovaly podporu v nemoci, stáří či pro osiřelé*“⁵⁷.

Do kategorie podpůrných spolků patřil i jejich zvláštní druh – spolky vojenských vysloužilců (veteránské). Tyto spolky se snažily zabezpečit své členy na základě aktivního hledání prostředků k zajištění jejich sociálních potřeb. Proto bylo nezbytné hledat a množit dary, které získávaly od dárců či zůstavitelů⁵⁸.

Zcela jiný způsob práce vykazovaly charitativní spolky, které shromažďovaly prostředky pro podporu konkrétních skupin obyvatelstva či aktivit. Podporované skupiny, které byly předem určené, se do značné míry stávaly pasivním objektem zájmu jiných osob. V těchto spolcích většinou působily ženy, od nichž se do jisté míry očekávalo, že se do těchto aktivit zapojí. „*Tak je možné tuto oblast považovat za jednu z prvních, v níž ženy středních a vyšších vrstev opustily soukromou sféru a zapojily se do života veřejného*“⁵⁹. Co však mají tyto podpůrné a charitativní spolky společného je to, že to jsou spolky svépomocné, usnadňující zvládnutí určitých životních situací, pro které nebylo v dané době příliš jasné řešení⁶⁰.

Dále vznikaly spolky s tzv. konkrétním účelem, které mnohdy proklamovaly myšlenku nezřídka kdy i politického charakteru a členství v nich „*znamenaloby nedvojsmyslnou deklaraci názorů a přesvědčení*“⁶¹. Jejich činností bylo například zřízení pamětní desky, postavení pomníku, uskutečnění jednorázové akce – od uvítání významné návštěvy až po přípravu výstavy apod., zřízení instituce obecně prospěšného charakteru, muzea, nemocnice nebo sirotčince. Dalším typem spolku byly vzdělávací, starající se o zábavu. Měly velmi rozdílnou podobu podle toho, v jakém prostředí vznikaly, a tak můžeme najít spolky založené v dělnickém prostředí či spolky vázané na politickou stranu. Činnost vzdělávacích spolků se zabývala provozováním knihoven, plánováním přednášek a osvětovým akcím (abstinenční spolky, boje proti alkoholu, ekonomickým a sociálním problémům apod. Tyto spolky byly své doby mezi členy velmi oblíbené a se zvyšující se mírou gramotnosti ústily do dalších specifických forem. Jedním z typů jsou spolky zábavní, jež měly za účel své členy bavit a přinášet jim osobní potěšení. Byly to spolky umělecké (pěvecké, hudební, divadelní), české besedy (a jejich blízká

⁵⁷ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 322).

⁵⁸ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 322).

⁵⁹ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 322,323).

⁶⁰ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 323).

⁶¹ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 323).

paralela Kränzchen Verein), spolky tělovýchovné a sportovní. Od 19. století to také byly spolky ostrostřelců a střelců. Dalším typem jsou spolky zábavního charakteru, sloužící především pro absolventy škol, studentů na univerzitách, které kladly důraz na politické dění a vnitřní vztahy v obci. Specifické postavení zaujímaly náboženské spolky, které své členy orientovaly na zábavu a většinou si nekladly vyšší cíle. Byly záležitostí mužů, o čemž napovídají jejich názvy jako Spolek Gambrinus, Počestný cech starých mládenců apod. Spolky patřily k nejstarším ve městě/obci a postupem doby se dostávaly také na vesnice. Jejich existence byla ovlivněna skutečností, že musely dosáhnout příslušných světských a církevních správních struktur⁶².

Politické strany byly zvláštním druhem spolků, jelikož se od nich vyžadovala přísnější legislativa než od spolků ostatních. Jejich cílem bylo prosazování zájmu skupin ve věcech veřejných. „*Funkční spolek spoluvytvářel společenskou a ekonomickou rovinu každého jednotlivého místa, v němž působil, na druhou stranu mohl postupně rušit dosavadní uzavřenost jednotlivých lokalit a provazoval je do širších struktur*“⁶³. Umožňoval svým členům realizovat jejich představy, identifikovat se a svým způsobem se zařadit. Pomáhal realizovat filantropické představy, reálně vyrovnávat sociální propady, společnost bavil a realizoval některé jejich představy. Za vznikem spolků stojí také samotný jedinec, jehož nově objevená „role občana“ mu dávala možnost účastnit se veřejného života dle jeho schopností a zájmů. Iniciativa jedince do jisté míry záležela také na tom, jak velkou časovou investici do spolku vloží⁶⁴, jaké má jedinec faktické schopnosti, a do jaké míry je pro něj možné trávit svůj volný čas právě zde.

Spolky se těšily velké popularitě, vyznačovaly se prestižní platformou zčásti možná proto, že v nich bylo velké zastoupení významných osob dané doby a udělování čestného členství ve spolku se stávalo prestižním oceněním, ať už byl spolek jakéhokoliv rázu. Nezřídka se jeden člověk objevoval ve více spolcích⁶⁵.

2.3.2 Okrašlovací spolky v českých zemích

V českých zemích se okrašlovací spolky objevily ve 2. polovině 19. století, a to zejména ve městech Jindřichův Hradec, Potštejn apod. Jejich činnost byla zaměřena převážně na

⁶² LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (323-325).

⁶³ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 326).

⁶⁴ Mnohé spolky od řadových členů nevyžadovaly vysokou míru činnosti, jejich činnost byla minimální, případně skončila naprostou nečinností, když se původní záměr ukázal jako nereálný nebo nepřitažlivý. Úspěšnost spolku pak končila „*životem či vyčerpáním fyzických sil jeho vůdčího ducha*“. Oproti tomu v jiných spolcích byla aktivní účast vyžadovaná, rozsáhlejší a někdy dokonce soustavná (LENDEROVÁ, JIRÁNEK, MACKOVÁ, 2009, s. 326).

⁶⁵ LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. 2009, (s. 326).

zkrášlování měst, zachování kulturních památek a ozelenění místní krajiny a přilehlých villegiatur. Počátkem tohoto století vzniká zhruba 100 spolků tohoto charakteru, které se vyvinuly z dřívějších, jim podobných spolků, jako byly turistické spolky a Klub českých turistů. Roku 1904 se v Praze za Všesudetských slavností konal sjezd všech existujících okrašlovacích spolků. Na tomto sjezdu vystoupil univerzitní profesor a předseda Svazu dr. Jan Urban Jarník. Všechny tyto spolky spadaly pod tzv. Svaz, který se dostal do povědomí zejména svým vlastním časopisem, který nesl název *Věstník Svazu okrašlovacích spolků v království českém a klubu Za starou Prahu* ⁶⁶. Svaz byl spolkem, který pod sebe sdružoval ostatní okrašlovací spolky. Ve svém časopise pak vydával a uveřejňoval podrobné zprávy o jejich činnosti. Jeho účelem bylo pečovat o organizaci českých okrašlovacích spolků a „*působit ke všeobecnému rozvoji okrašlování a zvelebení krajiny, obcí a měst v království Českém*“ ⁶⁷.

V roce 1905 bylo činných členů Svazu celkem 63. Roku 1906 stoupl jejich počet na 128 a o rok později na 167. Počet členů ve spolcích stoupá až do roku 1914, kdy dosahuje počtu 378 a na tomto čísle se konstantně udržuje do konce 30. let. Celkový počet členů v okrašlovacích spolcích není znám, ale hrubý odhad se dá provést na základě příležitostných zpráv ze spolkového života. Čítal-li jeden spolek okolo 130 ti členů, spolkovou okrašlovací činností se zabývalo zhruba 50.000 lidí. Ve 20. a 30. letech se spolky setkaly s negativní finanční situací. Přispívající členové (v té době asi 300) klesaly téměř na nulu a tato ztráta postihla nejen Svaz, ale také instituce a soukromé osoby. Vzhledem k tomu tak během 30. let klesá počet i činnost okrašlovacích spolků, zejména z těchto hmotných příčin ⁶⁸ a většina z nich dobrovolně zaniká ⁶⁹. Roku 1951 vystoupil na Valné hromadě okrašlovacích spolků předseda Svazu prof. dr. J. Klika, který přes tendence dobrovolných likvidací spolků či jejich splývání s masovými organizacemi, vyslovuje naději, „*že okrašlovací a ochránářská činnost bude šířena i nadále*“ ⁷⁰.

⁶⁶ Klub českých turistů (dále jen KČD) vydával svůj vlastní časopis a stal se inspirací pro vznikající okrašlovací spolky i jejich Svaz. Co se týkalo Věstníku Svazu, časopis vycházel jednou měsíčně s příznačným podtitulem: Měsíčník pro okrašlování, zalesňování, pro ochranu domoviny a ruch cizinecký. Obsahová struktura tohoto časopisu byla charakteristická hesly jako: články, návrhy, z domova i z ciziny, feuilleton, dopisy, citáty, z klubu Za starou Prahu, zprávy ze Svazu, zprávy ze spolků, hlídka literární, zprávy o přednáškách, výstavy, muzea, rádce okrašlovacích spolků, naše obrázky apod. LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* (LIBROVÁ, 1988, s. 60-61).

⁶⁷ LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* 1988, (s. 61).

⁶⁸ Svaz přichází také o svůj Věstník, ale i přesto se snaží ve své činnosti pokračovat tím, že nabádá spolky ke zintenzivnění své činnosti, shromažďování dokladů o naší národní kultuře apod. (LIBROVÁ, 1988, s. 62-63).

⁶⁹ Nutno podotknout, že dodnes není statistika ohledně vzniků a zániků spolků dostatečná. Zdá se, že mnohé spolky zanikly již během první světové války, mnohé z nich fungovaly jenom omezené, anebo svou činnost ukončily, aniž by to Svazu oznámily (LIBROVÁ, 1988, s. 62-63).

⁷⁰ LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* 1988, (s. 62-63).

S okrašlovacími spolky jde ruku v ruce také ochrana přírody. Jak ve své knize uvádí Hana Librová, v těchto spolcích a celkově ve spolkovém životě, se objevovali nadšenci pro myšlenku okrašlování a ochrany krajiny. Skutečnost, že zde působili odborníci z řad botaniky, zoologie, dendrologie a dalších vědních disciplín, není nijak zvláštní. Naopak, růst odborného zájmu o osud a ochranu naší krajiny byl doprovázen zejména snahou o její institucionalizaci. První návrh zákona o ochraně přírody se objevil v roce 1908. Vinou válečných událostí na našem území roku 1914 zaniknul, a tato stagnace trvala celá 20. a 30. léta. „*Mluví-li se o rozčarování, jež První republika přinesla v různých oblastech společenského života, platí zřejmě ochranáři mezi nejvíc zklamané*“⁷¹. Tomu nasvědčuje také skutečnost, že čestným členem Svazu (tehdy prezident Edvard Beneš), který měl proslov roku 1936 o okrašlování měst, obcí, ulic, náměstí, zahrádek apod., ve svých projevech mluví o ochranářské činnosti jako o něčem překonaném a archaickém. Ani v období první republiky se nepodařilo zákon o ochraně přírody prosadit, a většina ochranářů se netajila zklamáním, které toto období v různých oblastech společenského života přineslo⁷².

Zajímavou skutečností je také to, jak se formovala sociální struktura členů spolků. Ideově a organizačně (s ohledem na ideu okrašlování, zvelebování a později ochranu přírody), se zde většinou angažovali učitelé, a jak již bylo výše řečeno, ve svém oboru erudovaní botanici, zoologové, aj. Dále také architekti, zahradníci, lékaři, advokáti, majitelé továren, velkostatků, realit. Dá se tedy říci, že ve spolcích působili příslušníci vzdělanostního systému a buržoazie⁷³. Nutno podotknout, že spolky vznikající na našem území byly pouze české, účastnili se jich a působili v nich především muži a výrazně zde převažovaly starší věkové skupiny. Ženy se účastnily valných hromad spíše jako doprovod⁷⁴.

Motivace, které zavdaly spolkům vůbec vzniknout, jsou hned několikerého původu. Jistě sem patří vlastenecké pohnutky, záliba ve spolkovém životě a „móda v okrašlování“, svého času velmi populární ve smyslu pozvednutí úrovně českého národa. Romantizující tendence a často sentimentální vztah k přírodě a krajině se na přelomu 19. a 20. století objevoval zejména u měšťanských vrstev, tedy těch, kteří formovali tyto spolky již od počátku. Zájem o krajinu byl chápán jako sociální legitimace „ušlechtilých zájmů“. S čímž jde ruku v ruce také

⁷¹ LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* 1988. (s. 68).

⁷² Profesor J. Velenovský tento jev charakterizoval v KND popisoval takto: „*Národní shromáždění chrlí zákony na všechno možné, ale ještě nevydalo ani jeden zákon, aby se zabránilo kácení starých lesů a ničení přírody a posud ničeho neučinilo na volání odborných korporací, aby se uchovaly nejdůležitější přírodní památky. Aby tomu rozuměly (budoucí generace), musí pak čísti spisy historiků, kteří dle pravdy čísti budou naši temnou dobu*“ (LIBROVÁ, 1988, s. 68).

⁷³ LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* 1988, (s. 63).

⁷⁴ Ze zápisu schůzi se pak můžeme dočíst: „*Schůze čteně navštívené se zúčastnilo též několik dam, což mile působilo, neboť jest jisto, že akce okrašlovací sluší velice právě našim dívkám a paním*“ (LIBROVÁ, 1988, s.64).

to, že ochrana přírody a krajiny patřila k atributům, které uznávaly vyšší vrstvy obyvatel. Co do ochrany přírody nesmíme opomenout, již v té době, první ochranáře, jejichž primární snahou a cílem veškerých činností, bylo zachování a rozkvět krajiny. Za zmínění také stojí, že se vznikem ochranné činnosti souvisí rozvoj průmyslu a kapitalistické společnosti. Okrašlovací spolky se svou činností zaměřovaly zejména na zabránění degradace krajiny a jejího uchování ve stavu, v jakém byla v minulosti. A tak za zachování některých kulturních hodnot a krajinného rázu vděčíme právě jim. Patří sem již z dob minulých ochrana starých stromů, zalesňování četných holých strání v okolí měst i v jejich intravilánech, vysazování velkého množství stromořadí, a mnoho dalších kulturních a hospodářských prvků ⁷⁵.

Nedá se však říci, že by všech 50 000 členů Okrašlovacích spolků mělo být považováno za příznivce ekologie a ochrany životního prostředí. Do určité míry byl tento „trend“ chápán jako jakýsi způsob „módy“ a neměl tak reálný základ v zájmové ochranné činnosti ⁷⁶.

Za opravdové „průkopníky“ je již výše uvedený Svaz okrašlovacích spolků. Ten vznikl v roce 1905 a byl rozdělen na jednotlivé odbory, které svým fungováním přispívaly ke zvelebování kulturního a sociálního prostředí, činnosti týkající se ochrany přírody apod. Ve struktuře tohoto Svazu jsou následující odbory: odbor agitační, starající se o nábor nových členů a zprávy o činnosti do místního tisku, odbor zvelebující hostinství, starající se o opravu letních restaurací a hostinců, odbor organizační, určující směr práce odborů a celého Svazu, odbor silniční, zajišťující plynulý chod dopravy, turistických pěšin a cest, určující, které břehy je vhodné osázet těmi kterými stromy, kde vystavět parníkové můstky a jak sestavit katastr silnic. Do Svazu patří rovněž odbor výchovný, organizující přednášky a výstavy v místní obci/vesnici a pomáhající při společenských událostech (např. Stromové slavnosti). V porovnání s dnešními dobrovolnými ochránci přírody, měli první ochranáři jeden významný rys. Jejich konkrétní úkony v okrašlovacích spolcích byly realizovány pouze z podnětu spolku a na jejich vlastní náklady. Pokud ponecháme stranou, že se okrašlovacích a ozeleňovacích akcí účastnili také děti a mládež, konkrétními „vykonavateli“ těchto aktivit byly povětšinou učitelé nebo pracovníci najatí spolkem, případně místní obyvatelé (průmyslník, statkář, okresní či jiný výbor apod.). Jak již bylo výše zmíněno, činnost okrašlovacích spolků (i ochranných) byla iniciována zejména působením odborů. Převažovala účast na kulturním životě – přednáškách, výstavách a jejich hlavním programem bylo okrašlování míst, mající roli ve společenském životě jeho

⁷⁵ LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* 1988, (s. 64-65).

⁷⁶ To lze deklarovat například odborem Svazu okrašlovacích spolků – Čechova Květnice. Vznikl v roce 1909 a působily zde Olga Drtinová a Jindřiška Jarníková. Dále také ženy univerzitních profesorů, svou profesi většinou učitelky. Cíle Svazu byly okrašlovací a ochrana přírody je nijak blíže nezajímala (LIBROVÁ, 1988, s. 65).

občanů. Okrašlovací spolek se zabýval ochranou význačných, převážně starých fyzických i přírodních objektů a lokalit, i na pohled nepatrných kulturních a přírodních úprav, jako bylo osazování ptačích budek, vysazování zahrad, předzahrádek, truhlíků v oknech apod. Do kategorie méně častých aktivit pak spadá dohled nad chování výletníků, kteří do konkrétní obce/vesnice přišli, spoluúčast na značkování lesních cest (spolu s KČT). Některé spolky se věnovaly zprostředkování letních bytů pro ty, jež přijížděli z okolních obcí, vesnic či měst⁷⁷.

2.4 Letní byty

V souvislosti s rekreačními aktivitami, které jsou spojovány se vznikem a fungováním letovisek, je často uváděný pojem „letní byt“. Na příkladu Senohrab můžeme zaznamenat, že je jednou z rozvíjejících se forem trávení volného času, začínající na přelomu 19. a 20. století. Letní byt je místnost nebo soustava místností ve venkovském stavení, které si letní host pronajímá u místních obyvatel nebo od majitele objektu z Prahy⁷⁸. Letní byty se šířily nejprve na jihozápad od Prahy a sloužily jako stavby trvalého charakteru vyšším společenským vrstvám⁷⁹. Sloužily zejména těm, kdo chtěli trávit čas mimo město, ale zároveň si užít onen městský komfort⁸⁰. Na letní byty do Senohrab jezdilo převážně pražské obyvatelstvo, kteří si ve většině případů nechali postavit rekreační objekt, kde trávili především letní měsíce nebo se zde příležitostně objevili na pár dní. Další možností letního bytu, kterou Pražané využívali, byl pronájem jedné či více místností (většinou u místní rodiny) nebo bydleli trvale v Praze a letní byt sloužil jen k pronajímání.

2.5 Konkrétní projevy masové a individuální rekreace do poloviny 20. století

Od prvních desetiletí 20. století se rekreační aktivity rozšířily také mezi děti a mládež. Tím se mění celkový charakter rekreačních aktivit, kdy roste obliba skautingu, trampingu a chatařství⁸¹. Období mezi lety 1900-1914 se dá považovat za zlatý věk turistiky, která již není záležitostí pouze vyšších vrstev, ale rozmáhá se i do vrstev středních a nižších. Co se týče

⁷⁷ LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině?* 1988, (s. 64-66).

⁷⁸ MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠAŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti.* 2014, (s. 26).

⁷⁹ POSLEDNÍKOVÁ, Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*, diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2010, (s. 73).

⁸⁰ POSLEDNÍKOVÁ, Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*, diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2010, (s. 109).

⁸¹ POSLEDNÍKOVÁ, Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*, diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2010, (s. 20).

skautingu, do těchto aktivit se zapojovaly především děti a mládež. Cítil především na rozvoj duševních, morálních a sociálních hodnot⁸². Čeští skauti, tzv. Junáci trávili volný čas v přírodě, ke které měli zároveň povinnosti i co se týče její ochrany a zároveň byli vystaveni přísné disciplíně a dodržování pravidel⁸³.

Ve 30. letech se objevuje fenomén chatařství, jakožto součást vývoje druhého bydlení⁸⁴. Za jeho rozmachem stojí průmyslová revoluce a rychlý proces urbanizace. Tyto faktory přinesly zvýšení životní úrovně a více volného času, který byl dán postupným zkracováním týdenní pracovní doby. Počátek chataření můžeme vidět zejména po 1. světové válce, kdy docházelo k rozvoji trampského hnutí (začíná se častěji nocovat mimo město). Vznikají první chaty a trampské osady v blízkosti vodních zdrojů a lesa⁸⁵. V průběhu 19. a 20. století se setkáváme s různými druhy rekreace, například sdružování do (turistických) klubů či spolků, činnosti v Okrašlovacích spolcích, které se později rozšířily na ochranu přírodních a historických památek, ochranu přírody atd. Dále se rozvíjí nové typy sportovních aktivit, nové druhy organizací či zakládání říčních lázní⁸⁶.

⁸² POSLEDNÍKOVÁ, Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*, diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2010, (s. 64).

⁸³ POSLEDNÍKOVÁ Jiřina, *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. 2010, (s. 64-65).

⁸⁴ Pojem druhé bydlení vyjadřuje objekt určený k individuální rekreaci, který je přechodně využíván vlastníkem, a do kterého jezdí jeho majitel či jiný uživatel za účelem rekreace. Tento objekt je situován v jiném místě, než je trvalé bydliště toho, kdo objekt využívá BLAŽKOVÁ, Tereza – FIALOVÁ, Dana – MATOUŠEK, Václav. *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19-21. století*. 2014, (s. 44).

⁸⁵ POSLEDNÍKOVÁ Jiřina, *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. 2010, (s. 93-94).

⁸⁶ POSLEDNÍKOVÁ Jiřina, *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. 2010, (s. 17-22).

3 EMPIRICKÁ ČÁST

3.1 Rekreační letovisko Senohraby

Obec Senohraby se nachází ve Středočeském kraji v okrese Praha-východ. Od Prahy je vzdálena zhruba 33 km jihovýchodním směrem. V nejvyšší nadmořské výšce (345–424 m. n. m.) se nachází nádraží, náves, Hrušovské údolí a vrch Peleška, jakožto nejvyšší bod senohrabského katastru ⁸⁷. Celková katastrální výměra obce je zhruba 343 ha⁸⁸, na níž je postaveno cca 450 obytných domů a 350 chat. Počet obyvatel se pohybuje okolo 1203. Co se týče sociální vybavenosti obce, nachází se zde obecní úřad, pošta, základní a mateřská škola, hasičská zbrojnice, obecní knihovna, zdravotní ordinace s praktickým lékařem pro dorost a dospělé a dětský lékař. V neposlední řadě zde můžeme najít také sportovní areál, obchody s potravinami a se smíšeným zbožím, restaurace a hotel. Důležitou součástí obce je senohrabská plovárna (říční lázně), hrad Zlenice (Senohrabská Hláska) a přítomnost místních spolků, občanských sdružení ⁸⁹ či Okrašlovací spolek pro Senohraby a okolí ⁹⁰.

Co se týče urbanistické struktury, území je z velké části zastavěno a tato plocha zabírá zhruba 1/3 celkové plochy území. Další třetinu pak zabírají lesy. Otevřená krajina je zejména v západní části obce, kde se nachází většina zemědělských ploch a také hlavní dopravní komunikace I/3 ⁹¹. V současné době zde převažují zejména rodinné domy, a to v jihovýchodní části zastavěného území, které vznikaly na počátku 20. století. Spolu se zástavbou zde byla vytvořena také síť uličních cest, které jsou na západě obklopeny již zmiňovanou silnicí I/3 a na východě železničním koridorem. Tato obec již od počátku svého vzniku patří mezi vyhledávaná místa, díky dobře dostupné železniční trati (č. 211) z Prahy do Benešova, která se řadí do celostátních drah a je součástí Pražské integrované dopravy. Jedná se o spádovou zastávku, díky níž se dá dostat okolních obcí, jako jsou Pětihosty nebo Zaječice. Skrz území prochází

⁸⁷ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 16).

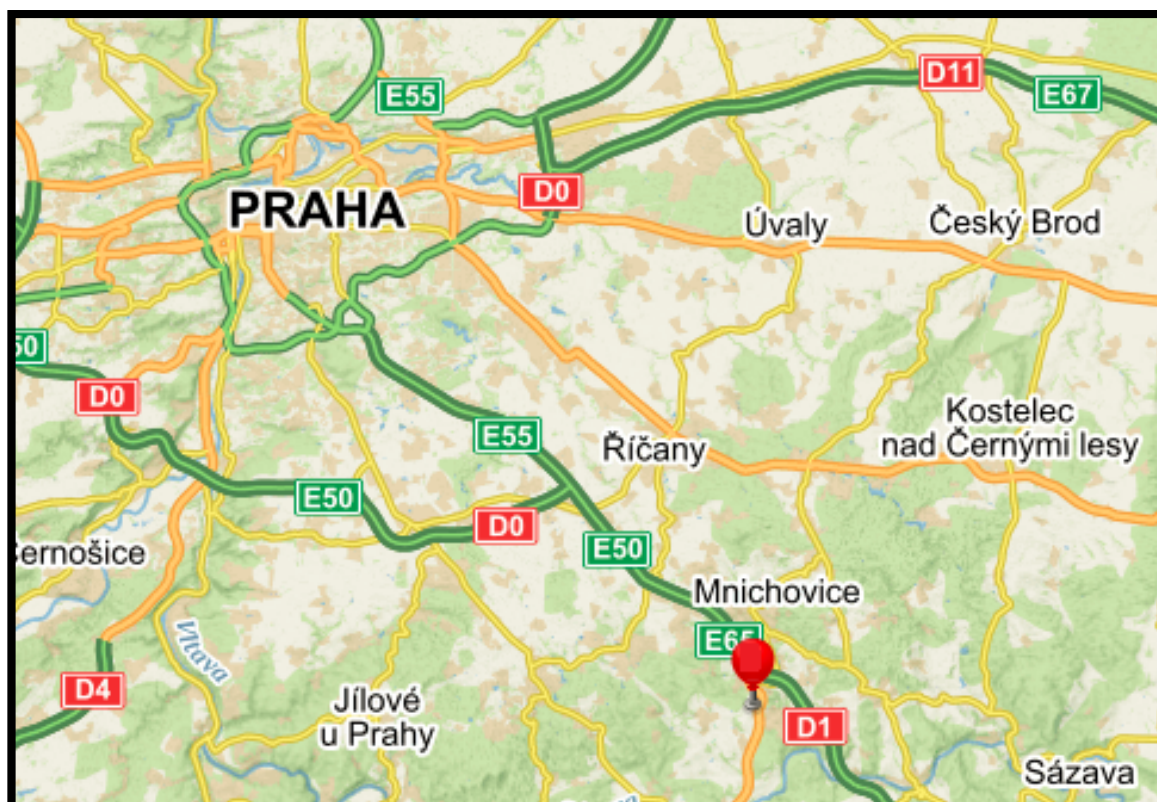
⁸⁸ Porovnáme-li záznamy ze Senohrabské Kroniky (s. 16), psané v 50. letech 20. století s dostupnými údaji z roku 2006 (Indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni - [cit. 2017-10-12] Dostupné z: <http://www.indikatory.eu/stredocesky/praha-vychod/senohraby/urb1-%E2%80%93-udrzitelne-vyuziti-uzemi-senohraby>), dozvíme se, jak se zvětšovaly jednotlivé plochy v území. Z celkové výměry 343 ha zabíraly/zabírají: orná půda (131/85 ha), lesy (94/108 ha), dopravní komunikace (37 ha), zahrady (22/63 ha), pastviny (21 ha), louky (17/16,7 ha), okrasné zahrady (13/63 ha) a zastavěná plocha (2,5/12 ha). V roce 2006 byly dále zaznamenány z celkové plochy 343 ha – sady (1 ha), vodní plochy (1,9 ha) a ostatní plochy (51 ha).

⁸⁹ Sbor dobrovolných hasičů, TJ Sokol, Senohrabská beseda, Kaple Senohraby, Sdružení Zlenice, Senohrabská hláska, Zahrádkáři, Baráčníci atd. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz/>

⁹⁰ *Oficiální webové stránky obce Senohraby* [online]. C2017. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz/>

⁹¹ Mírošovice – Benešov, která má rychlé napojení na dálnici D1. Dostupné z: https://portal.cenia.cz/eiasea/download/U0VBX1NUQzYxMUZfTmF0dXJhXzM1OTMxODc1OTk1NTcyNjUyOTcucGRm/STC611F_Natura.pdf

cykloturistické trasy Nespeky – Pyšely – Pětihosty – Senohraby či Zlenice – Hláska zříc. – Mirošovice. Z turistických tras je třeba zmínit okruhy vedoucí Ladovým krajem ⁹², které spojují nejen významné lokality a památky, ale také samotné nádraží Senohrab se zříceninou Hradu Zlenice. Co se týče říční dopravy, vedoucí po řece Sázavě, zůstává využita zejména k rekreačním účelům ⁹³. Senohraby jsou dodnes využívány jako příměstské letovisko k hromadné rekreaci. Příkladem může být hotelový resort S.E.N. v severozápadní části obce a sezónní rekreační středisko Outdoor centrum Poddubí (U Bořka), které je zaměřeno na vodní turistiku spojenou se Sázavou. Po stránce individuální rekreace pak krajinný ráz obce vybízí k volnočasovým aktivitám, jako je již výše zmiňovaná turistika, cyklistika, historické pamětihodnosti obce, ale také zimní sporty atd. (zimní kluziště) ⁹⁴. Čímž se tak potvrzuje, že Senohraby splňují ony předpoklady rekreačního letoviska, kam se dodnes sjíždějí lidé z blízkého i dalekého okolí.

Obrázek 1: Výřez ze současné mapy, který vyznačuje polohu Senohrab ⁹⁵

⁹² (turisticky významným regionem mezi Prahou a řekou Sázavou). Dostupné z: <http://www.laduv-kraj.cz/>

⁹³ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 28).

⁹⁴ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 17).

⁹⁵ Dostupné z: www.mapy.cz

3.1.1 Přírodní a geomorfologické podmínky

Senohrabská obec a její přilehlé okolí je charakteristické svými přírodními podmínkami, které jsou do určité míry ovlivněny specifickým klimatem. Podle klimatologického třídění se jedná o oblast s mírným a teplým klimatem, ve kterém se střídají dlouhá suchá léta a krátké mírně teplé zimy s trváním sněhových přeháněk. Průměrné roční teploty se pohybují okolo 7,5 – 8 °C a roční srážky činí cca 550-700 mm. Klimaticky tak Senohraby představují území, ve kterém se nachází celé spektrum mikroklimatů, „s několika inverzními lokalitami s převrstvením teplotních vrstev a mrazových kotlinách (podzim, pozdní jaro)“⁹⁶. Tento efekt nastává nejčastěji v místech, kde jsou hlouběji zaklesnutá údolí (jako například řeka Sázava či potok Mnichovka) a efekt je pak umocněn zejména v lokalitách s „přirozenými skalními výchozy nebo umělými skalními odkryvy a zářezy (železniční trať), které se v létě zpravidla silněji ohřívají a vykazují větší teplotní rozdíly“⁹⁷.

Tato obec „je rozložena na mírném svahu se sklonem k východu do údolí potoka Mnichovky“, který se po několika km vlévá z pravé strany do Sázavy⁹⁸. Území je zvlněné až pahorkatinné, s kaňonovitým údolím Mnichovky. Různorodá členitost, ve které jsou zasazeny tyto říční toky, je jedním z nejvýraznějších krajinných fenoménů, spolu s kaňonovitým údolím u řeky Sázavy. Údolí jsou hluboká až 160 m. Díky těmto přírodním a geomorfologickým podmínkám je celý katastr nejen z části zalesněný ale také silně urbanizován. Výšková členitost v povodí Sázavy je od 70 do 150 m, nejvyššími body jsou Pecný v Ondřejově (546 m.n.m.) a Zlenice ve výšce 373,6 m.n.m. S touto nadmořskou výškou se letovisko Senohraby vymyká všem ostatním v tom smyslu, že jako jediné má takto specifické klimatické podmínky. To se do určité míry odrazilo také na možnostech rekreačních aktivit místních obyvatel a letních hostů. Dne 15. ledna 1933 bylo v obci uvedeno do provozu zimní středisko spolu se skokanským můstkem⁹⁹, který byl slavnostně otevřen za účasti naší skokanské špičky a zahraničních skokanů, (například norského olympijského vítěze Ruuda). V tomto roce se zde

⁹⁶Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf

⁹⁷Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf

⁹⁸Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf

⁹⁹Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf

shromáždilo celkem 180 000 lyžařů, kteří byli členy Svazu organizováni v 345 spolcích. S postupem času „bylo na senohrabských terénech velmi živě. Příznivá zima v roce 1940 umožnila uspořádání lyžařských závodů, které se konaly jako přebor Středočeské sokolské župy“¹⁰⁰. O rok později se zde konalo dokonce mistrovství republiky (tehdy jen Čech a Moravy). Roku 1955 byl založen lyžařský oddíl a obliba těchto zimních aktivit dále pokračovala. Můstek stále patřil „k vyhledávaným skokanským unikátům středních Čech a byl a zřejmě i zůstane jediným větším skokanským můstkem u nás postaveným mimo horské oblasti“¹⁰¹. Svůj konec zaznamenal v březnu 1970, kdy náhle napadlo 40 cm mokrého těžkého sněhu, pod jehož vahou se poškodila nájezdová věž a tehdejší Místním výborem bylo rozhodnuto o jeho likvidaci, ke které definitivně došlo v roce 1974¹⁰².

Obrázek 2 Skokanský můstek v Senohrabech z roku 1933¹⁰³

¹⁰⁰Občasný senohrabský sportovní zpravodaj [online]. TJ Sokol Senohraby, Březen1988- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://fotbalsenohraby.eu/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/seno_sport_zpravodaj_1988.pdf

¹⁰¹ **Oficiální webové stránky obce Senohraby** [online]. C2017. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz/>

¹⁰² Občasný senohrabský sportovní zpravodaj [online]. TJ Sokol Senohraby, Březen1988- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://fotbalsenohraby.eu/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/seno_sport_zpravodaj_1988.pdf

¹⁰³ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desetiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 13).

3.2 Historie obce Senohraby

První písemná zmínka o Senohrabech se nachází v místní Kronice z roku 1444¹⁰⁴, kdy paní Běta z Konojed a ze Zlenic prodala 2.11. 1444 Senohraby dvěma kupcům současně. Byli to Zdeněk Kostka z Postupic a pan Kunešovic Rozkošov z Dubé, kteří pozemek odkoupili za 1600 kop. Vyskytly se domněnky, že Senohraby se původně jmenovaly Sedmihrady. Tuto myšlenku však vyvrací ve svých vzpomínkách pan Vondráček, který píše: „*asi tam skutečně hrabali seno pro koně rytířů na Zlenickém hradě, z něhož dnes zbyla rozpadající se zřícenina*“¹⁰⁵. Zřícenina hradu Zlenice, všeobecně známá jako Senohrabská Hláška, patří mezi jednu z historických pamětihodností této obce. Na tomto kdysi pevném kamenném hradu založil pan Ondřej z Dubé z rodu Benešoviců na Dubé svůj *Výklad na zemské právo české*, které sepsal na přelomu 14. a 15. století. Ve Výkladu je od roku 1414 ustanoveno pevně jméno Senohraby. A právě u těchto symbolických trosek se začíná psát historie Senohrab, stará 500 let¹⁰⁶.

Název Senohraby je odvozen od činnosti jejich prvních obyvatel, kteří zde žili. Poddaní a nevolníci, pracující pro zdejší panství Komorního Hrádku byli povětšinou zemědělci, a podle toho byli také pojmenováni „Senohrabové“. Panství bylo od svého vzniku v držení mnoha majitelů a prvním z nich byl roku 1525 Jaroslav ze Šternberka, komorník království českého. Roku 1576 přešlo panství na Adama mladšího z Valdštejna a jejich rod byl držitelem po celých 169 let. Posledními majiteli byl rod Khewenhüllerů, kteří vlastnili panství do roku 1733¹⁰⁷.

Dějinný obraz obce je stejný jako každý jiný. Nebyly zde nalezeny žádné drahé kovy, jen hluboké údolí s vysokou zvěří a prázdné stráně s výhodnými přírodními podmínkami, které se hodily pro tehdejší polní hospodářství¹⁰⁸. Obec oplývala divokou přírodou, lukami, lesními palouky a svěžím, téměř horským vzduchem. Postupem času se tak tato (na první pohled nepatrná osada), začala stávat „*střediskem dopravy, obchodu, kultury, sportu i zábavy pro*

¹⁰⁴ „*Totíž hrad Zlenice, vsi Mirošovice, Hrusice, Všešimy, Lomnice, Chlum, Senohraby, půl městečka Lštění s přívozem, vsi Lensedly, Javorník, Důbravice a Bohumily s příslušenstvím panu Zdeňkovi, Kostkovi z Postupic – Svědčí: pan Hynek, řečený Medek z Valdeka, pan Jan z Řičan, pan Hájek z Popovic a pan Petr Mirek z Pětichvost A tento zápis je uložen v archivu země České ve sbírce listen rozličných, roč. II/529, a který je současně dokladem toho, jak veliké bylo tehdy zlenické panství. V Senohrabech se vystřídalo mnoho vrchností a držitelů tohoto panství, a mezi nejvýznamnější z nich patřily páni z Dubé na Zlenicích, dále pak páni z Leštné (pan Ondřej a pan Václav nebo husitský hejtman Jan Roháč). Dále jsou to páni Kostkové z Postupic, páni ze Sellenberka, páni z Valdštejna. Panství začínalo prvními německými knížaty Khwellerů – Metchů končí*“ (Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, s. 28-29).

¹⁰⁵ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 142).

¹⁰⁶ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 28).

¹⁰⁷ Strategie rozvoje obce Senohraby na roky 2014-2020. [online]. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/93cs_2.pdf&original=001+-+Strategie+rozvoje+obce+Senohraby+na+roky+2014+-+2020+-+fin%C3%A1ln%C3%AD+verze.pdf

¹⁰⁸ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 16).

okolní vsi a vyhledávaným letoviskem a výletním místem pro obyvatele nedaleké Prahy“¹⁰⁹ Hlavním faktorem, díky kterému se z okolí začalo sjíždět větší množství lidí, pak svědčí výstavba železniční dráhy¹¹⁰, která propojovala Prahu se „vzdálenými“ Senohraby¹¹¹.

3.3 Původní osídlení Senohrab

Senohraby byly původně malou vesničkou, ležící stranou dopravních cest. Ve středu obce se nacházela náves, kolem které se stavěly první dřevěné domky, postupem času přestavovány jejich majiteli na zděné. Kolem těchto domků se rozprostíraly větší či menší plochy polí, lesů a luk¹¹². Senohrabská Kronika dokumentuje jednotlivé roky, během nichž se rozrůstal počet stavení a v souvislosti s tím také počet obyvatel. Z následující tabulky tak vyplývá, že nejstarší dochované materiály o počtu stavení sahají až do roku 1525 a končí rokem 1918. Kolem 20. let 20. století se objevují systematické záznamy o prvních rekreačních objektech¹¹³.

Rok	Počet stavení	Počet obyvatel
1525	5	Cca 40
1620	5	
1720	5	
1785	15	90 až 100
1841	28	150 až 160
1880	40	200 až 220
1907	47	250 až 270
1918	107	430 až 450

Tabulka 1: uvádí, kolik stavení bylo v jednotlivých letech postaveno

Jak již bylo výše řečeno, první zmínka o počtu stavení pochází z roku 1525, ve kterém bylo postaveno celkem pět selských usedlostí (z toho dvě pustá). Jednalo se o jeden statek, jedno

¹⁰⁹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 16).

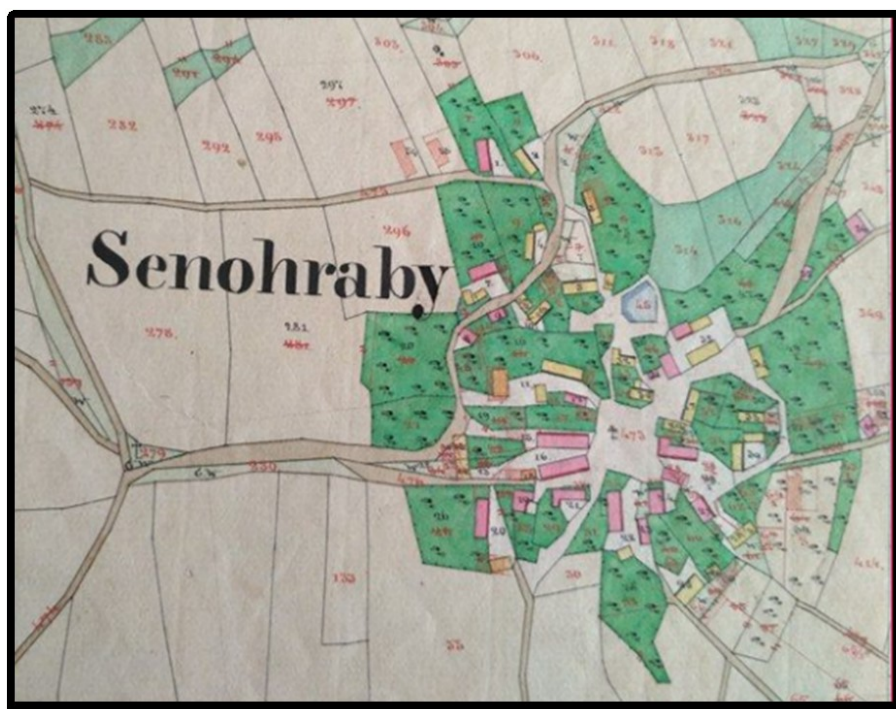
¹¹⁰ První vyměřování pro stavbu železnice se v obci provádělo 3. května 1842 (Jak je uvedeno v J. Šimůnkově kronice obce Mnichovice, Vladislav Zapalovič, Polák z Bohnic v Haliči s adjunkty prozkoumávali vhodnost tratě mezi Vídní a Prahou, která by vedla zdejší krajinou. Bylo měřeno zdejší okolí hradu Zlenice u ústí potoka Mnichovky směrem k Sázavě, přes Hrušov, Mnichovice a k Menšicům. Druhé měření bylo v březnu roku 1863, kdy byl původní směr trati pozměněn tak, že trat' minula Mnichovice a byla vedena nad Hrušovem (tedy přes Senohraby) a byla značkována (Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, s.148,149).

¹¹¹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 16).

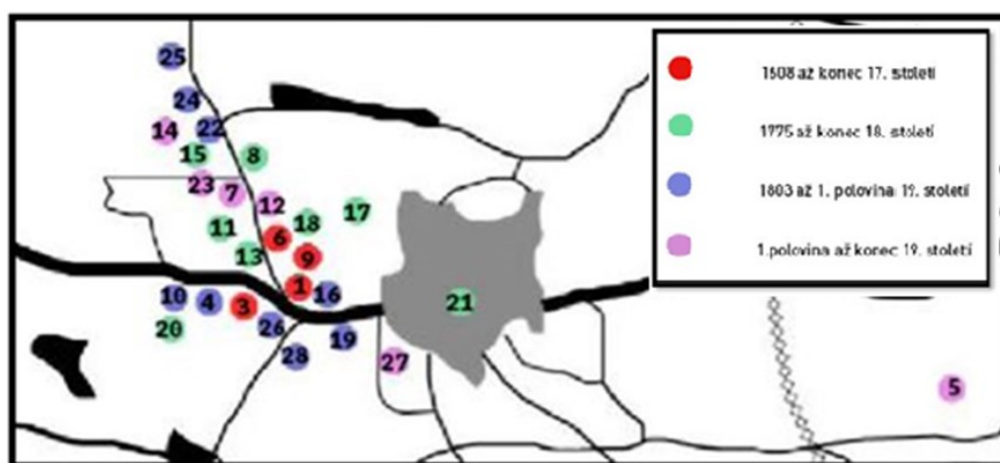
¹¹² PŘIBÍKOVÁ, Marta. 250 let stavení čp. 9 v Senohrabech. *Senohrabská Hláška*. Říjen 2009, s. 1 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_13.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C5%99%C3%ADjen+2009.pdf

¹¹³ Viz kapitola: *Vývoj zástavby v Senohrabech mezi lety 1918-1951*

stavení, sedlský a chalupnický grunt a chaloupku. Tento počet se držel až do roku 1720, kdy žilo v obci okolo 40 obyvatel ¹¹⁴. Po delší časové odmlce přichází s 2. polovinou 18. století rozvoj stavební činnosti. Do roku 1785 se v obci postavilo dalších 10 usedlostí a v tomto případě se jednalo o dva baráky, sedm chaloupek a jednu chalupu. Další vlna stavební činnosti je datována 40. lety 19. století. Do konce roku 1841 byl postaven jeden domek, dvě chalupy a 11 chaloupek. Na přelomu 19. a 20. století můžeme vidět, že počet stavení dosahuje téměř 50 a v roce 1918 se počet stavení rozrostl na 107.

Obrázek 3: Původní zemědělská návěs složená ze zemědělských dvorců

Obrázek 4 Vývoj původní zástavby od roku 1608 do konce 19. století

¹¹⁴ Jak uvádějí oficiální stránky obce Senohraby, „za vlády Marie Terezie byl proveden soupis veškeré obdělávané půdy nazvaný „tereziánský katastr“. Podle něj se počet usedlostí v Senohrabech od roku 1654 (resp. od roku 1576) do roku 1738 vůbec nezměnil – bylo jich stále pět“. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz>

Pokud bychom se zaměřili na historii jednotlivých staveb, které byly vystavěny, senohrabská kronika uvádí, že v původní zástavbě se jako první objekt objevuje **grunt (čp.3)**, třídní vejjezdni. Roku 1608 ho převzal Šimon Vít po otci Pavlu Vítovi. Byl to pravděpodobně největší grunt v obci a roku 1625 ho převzal Martin Šimek starší. 9. června roku 1716 mu byl připsán za 73 kop a později ho přebírá Václav Šimek za 138 kop, 49 grošů a 2 denáry. Poté (roku 1746), co na statku zničily kroupy celou úrodu, pustý statek převzal o 2 roky později jeho syn Václav Šimek. Grunt, ve kterém byla světnice, síň, komora, chlív, maštal byl oceněn na 160 kop ¹¹⁵ Roku 1790 byl grunt, který vlastnil další majitel Jakub Štěpánek byl postoupen jeho synovi Václavu, a to se vším dosavadním příslušenstvím. Otec Jakub si nechal se svojí manželkou pouze chaloupku na dvoře, která měla po jejich smrti připadnout hospodáři. V tomto vejminku se skladovalo větší množství obilí, slámy a sena. Václav Štěpánek (syn Jakuba) platil vrchnosti ročně čtyři zlaté a na špejcharu odváděl dvě míry ovsa a tři dny v týdnu konal potažní robotu. Václav a jeho žena Kateřina měli dva syny, kterým byl grunt rozdělen stejným dílem. U gruntu bylo 35 jiter a 290 čtverečních sáhů polí, 13 jiter a 1363 čtverečních sáhů luk, sedm jiter a 239 čtverečních sáhů lesů. K vrchnosti byla povinnost třech robotních dnů. Kateřina Štěpánková měla na gruntě zapsaný vejminek a ke gruntu náležel pár koní, pluh, brány a jiné nářadí. Roku 1843 byl tento grunt prodán Josefu Vávrovi z č.p. 9 v Senohrabech a se vším příslušenstvím za 3380 zlatých. Syn Josefa Vávry František se oženil s Barborou, rozenou Trojánkovou a obdržel grunt 7. září 1853 za 3400 zlatých. František Vávra pak musel vyplatit Marii Ladové 130 zlatých na výživu nemanželského syna Václava, kterého spolu měli ¹¹⁶ .

Jedno z nejstarších zemědělských stavení v Senohrabech bylo ve vlastnictví rodu Zdeňka Vávry, žijícím v **domě (čp. 9)**. Po jeho smrti, v 1. polovině 17. století převzal živnost Jan Novotný a ve 40. letech se gruntu ujímá Jakub Matějka, poté Jan Šimek. Pan Šimek měl na gruntu zapsaný vejminek a u chaloupky na dvoře, byly 2 strychy polí. Roku 1759 předává Šimek grunt svému zeti Antonínu Vávrovi za 183 kop – a tak se dostal do rodu Vávřů. Ten roku 1793 s povolením vrchnosti postoupil živnost svému synovi Josefu Vávrovi, který byl oceněn jako ondřejovský rychtář. Grunt měl pod jednou střechou maštal, chlív, stavení se světnicí, síní a komorou, chlív se špejchárkem, pod ním sklep, dále kolnu na nářadí a na dvoře komůrku, tři chlívky a stodolu se dvěma vraty. Při stodole se nacházela kolna. Po dalších

¹¹⁵ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 92-93).

¹¹⁶ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 93-94).

majitelích, kteří na konci 19. století vlastnili tento grunt, přechází stavení na dědice Zdeňka Vávru ¹¹⁷. Na obrázku č. 2 můžeme vidět podobu tohoto gruntu, která se zachovala dodnes.

Obrázek 5: Ukazuje současnou podobu gruntu s čp.9

O rok později byl vystavěn **grunt (čp. 6)**, který byl sedláckým, s dvoudenní robotou potažní a před rokem 1617 ho měli v držení Jiří Jiráček se svou manželkou a dvěma dětmi. Ti si v roce 1621 rozdělili statek a od roku 1622 platili splátky ve výši 10 kop. Roku 1716 převzal grunt za 80 kop Jan Jiráček se svou manželkou Kateřinou a po nich Matěj Brabec, který se oženil s Annou, rozenou Jiráčkovou. Grunt mu byl připsán 10. ledna 1729 spolu s koněm, vozem s příslušenstvím, pluhem, rádlem, řetězy, a dalším zemědělským nářadím. Tento grunt převzal jeho syn Václav Brabec a později si jeho děti postavily na tomto pozemku chatu s č.p. 20. Stavení bylo popsáno a ošacováno za 327 zlatých. Byl zde postaven nový chlív, přibyl dobytek, nářadí a kuchyňské zařízení ¹¹⁸.

V roce 1618 vznikly další dva grundy, z nichž první byl **grunt (čp. 1)**, chalupnický, dvoudenní potažní, který koupil Pavel Šusta od Říhy Topkova spolu se železným pluhem,

¹¹⁷ Toto stavení již neslouží k původnímu účelu, ale je stále udržováno současnými majiteli. Tato ukázka senohrabského gruntu je dodnes důkazem dobovému senohrabského gruntu, který se zachoval se všemi svými původními kůlnami, dvorem a stodolou. Oproti ostatním hospodářským stavením, která byla zbourána, zrušena či nahrazena jako „výstavba nehodící se do středočeské vesnice“, byl tento grunt rodiny Vávrových díky jejich snaze, zachráněn do dnešních let. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_13.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C5%99%C3%ADjen+2009.pdf

¹¹⁸ Kronika obce Senohrab okres Ríčany, Senohraby 1950, (s. 96-97).

bránou, sekerou, lopatou, vidlemi a pěti slepicemi ¹¹⁹. Grunt později koupil Jan Pavlův, který zemřel roku 1632, za doby 30 ti leté války, která postihla také Senohraby, a díky tomu dostal grunt název „pustý“. Pustý grunt převzal Pavel Kusnoha jen za 40 kop, a to z toho důvodu, že po období 30 ti leté války u gruntu nebyl žádný dobytek ani nábytek. I přesto se roku 1652 Kusnoha zadlužil u vrchnosti, a tak se dalším vlastníkem stal roku 1716 Jan Chalupa, který ho odkoupil za 86 kop spolu se všemi právy a povinnostmi (zemřel roku 1726) a jeho majetek spolu s dobytkem byl oceněn poté, co grunt převzala vdova Anna, která se již provdala za Václava Nováka. Grunt vdovy Anny, poté, co ho Anna nedokázala sama obhospodařit, převzal Václav Novák za 117 kop, 42 grošů a šest denárů. Roku 1786 grunt převzal Josef Šimek. Ke stavení a chalupě přibýlo 4.273 čtverečních sáhů polí a 484 sáhů luk. Ten roku 1847 chalupu spolu s vozem, pluhem, branami a párem koní předal svému synovi Václavu Šimkovi a jeho manželce Kateřině Barešové. Roku 1859 koupil grunt Jan Podhola za 10.080 zlatých a roku 1872 propadl právní exekuci a dostal se do vlastnictví Rudolfa Bergmana, který ho koupil za 7.200 zlatých. Bergman rozprodal přilehlé pozemky a roku 1872 se stali novými majiteli František Fridrich s manželkou Marií ¹²⁰. Druhý **grunt (čp. 5)** postavený v tomto roce, byl vejezdni s třítydenní robotou potažní a před rokem 1618 ho měl v držení Jan Dušek. O rok později zemřel a grunt převzal jeho syn Matěj Dušek, který ho měl až do roku 1644. Dalšími majiteli byli Jan Šimek, Matouš Kuběna a Pavel Ubrig, který však hospodářství špatně vedl, přišel o vybavení a dobytek, a tak se roku 1721 stal novým majitelem Václav Jiráček. V roce 1747 se tohoto stavení ujal Jakub Štěpánek, který zde s povolením vrchnosti prováděl svou hospodářskou živnost. Posledním vlastníkem, který je uveden v Kronice, byl Jan Trojáněk a později jeho syn Václav ¹²¹.

V následujícím období nebyla zaznamenána další stavební činnost a objevuje se až s příchodem roku 1775. V tomto roce byl postaven na obecním místě **grunt (čp. 13)**, který vlastnila vdova Žádná. Roku 1864 připadl grunt synovi Františkovi Žádnému. Zahrádka měla 54 čtverečních sáhů. Na stejném místě vznikl před rokem 1780 **grunt (čp. 11)**, který vlastnil Matěj Bareš. Po jeho smrti se vdova Kateřina provdala za Josefa Kroupu, a grunt mu byl připsán v roce 1790. V roce 1810 byla tato chalupa připsána jejich dceři Barboře¹²². Dalším **gruntem (čp. 23)** byla chaloupka, kde bydlel syn Václava Šimka Jan, který měl navíc u chaloupky také několik kousků polí (U Borový, Na Bejlově, V Hájku). V roce 1825 žádal o to, aby byla

¹¹⁹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 90).

¹²⁰ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 90-92).

¹²¹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 95).

¹²² Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 101).

chaloupka připsána do pozemkových knih, avšak neuspěl, jelikož jeho pozemky stály na gruntu ze tří stran. Od Jana Šimka převzal chaloupku za 280 zlatých Josef Trojánek se svou manželkou Kateřinou. Posledním majitelem se stal Václav a Anna Surkovi, kteří zde bydleli od roku 1877¹²³. Další postavený gruntem (**čp. 8**) byl velmi zpustlý a sestával ze světnice, síně, komory, dvou chlévů, konírny, špejchárku, sklípku a kolny a jako poslední jej vlastnil Václav Novák¹²⁴. O dva roky (1790) později byly postaveny dva grunty (**čp. 17 a 21**). Prvý z nich byl v držení bratrů Václava a Josefa Trojánkových a posledním majitelem se stal v roce 1868 František Budský a jeho žena Anna Králová¹²⁵. Druhým gruntem byla chaloupka, kterou roku 1790 koupil Josef Štička se svou manželkou a dvěma dětmi. Po jeho smrti byla chaloupka připsána dceři Anně, která se provdala za Františka Skálu. Roku 1865 koupili ke stavení pole, měřící 522 čtverečních sáhů od čp. 1 v Senohrabech¹²⁶.

V roce 1793 byla postavena **chaloupka (čp. 20)**, kde byl prozatímním držitelem Václav Trojánek. Rok 1796 je spojen s postavením dalších dvou **gruntů (čp. 15 a 18)**. Tento první grunt byl chaloupkou, kterou postoupil Jan Trojánek s vědomím vrchnosti svému synovi Janu spolu s přilehlým pozemkem. Posledním majitelem byl František Trojánek, který odkoupil chaloupku za 240 zlatých¹²⁷. Posledním majitelem se stali manželé Horákoví. Druhý **grunt (čp. 18)** byl chaloupkou, která stála na gruntu Josefa Vávry s čp. 9. Až do roku 1863 byl děděn z otce na syna, až byl roku 1871 prodán Františku Vejmelkovi. V tu dobu měl pozemek výměru 17 jiter a 1007 čtverečních sáhů. Dalším **gruntem (čp. 2)** byla chaloupka, postavena na gruntě Jakuba Štěpánka s čp. 3. Roku 1799 tedy převzal chaloupku, která sestávala ze síně, komory, světničky, klenutého sklepa, stodůlky, špejcharu, dvou chlívků a 4,5 strychu polí. Dalšími majiteli byli Tomáš Matoušek a jeho syn Václav. Roku 1803 Václav Matoušek prodal dědičnou chaloupku s polem a zahrádkou za hotově složených 470 zlatých Václavu Štěpánkovi. Roku 1828 byl grunt předán Janu Štěpánkovi za 120 zlatých o 28. listopadu téhož roku obdržel chaloupku za 140 zlatých Josef Štěpánek s manželkou Marií. Až do této doby můžeme mluvit o tom, že v Senohrabech vzniklo celkem 15 stavení, které se stále koncentrovaly ve středu obce. Přelom 18. a 19. století přináší novou vlnu stavební činnosti, ve které se bylo postaveno dalších 11 objektů. V roce 1803 byly vystavěny hned tři. Prvým z nich byla **chaloupka (čp. 4)**, postavena na gruntě Václava Nováka (čp. 8). Roku 1828 Jan Novák oznámil vrchnosti, že chaloupku prodal své dceři Anně, která se provdala za Václava Šimka. Druhým **gruntem (čp. 10)** byla

¹²³ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 108).

¹²⁴ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 98).

¹²⁵ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 104).

¹²⁶ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 107-108).

¹²⁷ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 103).

podružská chaloupka, postavená na gruntě Vávry. V držení ho měl Josef Novák a po jeho smrti (1803) jej převzala Anna Nováková. Chaloupka se skládala ze světnice, síně, chléva a byla oceněna na 30 zlatých. V roce 1879 se stal majitelem chaloupky František Novák. Třetím gruntem, vystavěným v tomto roce, byl **grunt (čp. 16)**, který vlastnila rodina Šimků. V roce 1831 postoupil Antonín Šimek chalupu svému synovi Josefu za 180 zlatých. Dalším majitelem byl Jan Šimek, voják sloužící v Českých Budějovicích a roku 1860 chalupu odkoupil Jan Horák s manželkou Marií, kteří byli zároveň posledními majiteli. O pár let později (1806) byl vystavěn **domek (čp. 28)**, který předal Václav Novák svému synovi Václavu. Ten vyplatil svým sestřím Veronice a Barboře činži z pozemků. V roce 1824 měl domek v držení Josef Novák, který se oženil s Annou Čihákovou. Po smrti Josefa převzala domek jeho žena, se kterou měl pět dětí. V konečném držení ho měl jeden z jejich synů, František Novák se svou manželkou Barborou¹²⁸. Po necelých 20 ti letech byly postaveny další dva **grunty (čp. 22 a 24)**. Prvý stál na gruntě (čp. 5) Jana Trojánka. Posledními majiteli byli v roce 1872 František Znamenáček z Přestavlk a po něm Prokop Zrcek s manželkou Kateřinou. Druhým gruntem byla **chaloupka (čp. 24)** na gruntě Václava Nováka. Ten prodal chaloupku Josefu Jelínkovi, který mu, jakožto nový držitel, platil činži jeden zlatý z pozemku (k chaloupce byla také přilehlá zahrada). Posledním majitelem byl roku 1880 František Pala¹²⁹. V roce 1828 byl vystavěn **domek (čp. 25)** na gruntu Josefa Trojánka. Chaloupka stála až do roku 1882. Domek byl vystavěný na gruntu čp. 17 Josefem Trojánkem. V roce 1845 byl **domek (čp. 26)** v držení Matěje Šimka a **domek (čp. 27)** v držení Jana Brabce. Další **domek (čp. 19)** vlastnil Josef Urban se svým synem Pavlem a manželkou Veronikou, rozenou Dvořákovou. Syn Pavel měl domek v držení až do roku 1845, kdy jej prodal Josefu Bauerovi a jeho manželce Kateřině. Posledními majiteli (1855) byli Jan a Terezie Zajíčkovi¹³⁰. **Grunt (čp. 7)** stál na obecním místě a sloužil jako obecní pastouška. Mezi další stavby ze sklonku 19. století patří **barák (čp. 14)**, který měl v držení Jan Šimek. Ten sloužil toho času na vojně a dne 5. ledna 1808 byl připsán jeho bratru Františku Šimkovi. Chaloupka měla pod jednou střechou veškeré příslušenství, jako světnici, komůrku, kolničku, vše pod jednou střechou¹³¹. Dne 27. ledna 1840 postoupil František Šimek barák svému synovi Janu za 240 zlatých. Posledním majitelem byl Václav Šimek se svou manželkou Marií¹³² Na gruntě výše zmíněného Antonína Vávry s čp. 9 stál také **grunt (čp. 12)**, který měla náležet nezletilému Václavu Šimkovi. Tato chaloupka byl v dosti zchátralém stavu a 2.

¹²⁸ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 110-111).

¹²⁹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 109,-110).

¹³⁰ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 105-107).

¹³¹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 102).

¹³² Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 103).

července 1882 byla připsána panu Trojánkovi ¹³³. K lepšímu pochopení a celkovému přehledu původních obyvatel může sloužit níže uvedená tabulka, ve které je uvedeno, jaký počet parcel a jaká konkrétní čísla popisná vlastnili jednotliví usedlíci.

Počet parcel	Číslo popisné	Usedlík
76	5	Trojánek Jan
55	1 a 9	Šimek Josef a Vávra Antonín
51	8	Novák Václav
40	6	Trojánek Josef
35	3	Štěpánek Jakub
8	2	Matoušek Tomáš
8	4	Šimek Jan
4	12	Šimek Martin
3	15	Trojánek Jan
2	4	Nováčka vdova
2	11	Burešova vdova
2	13	Žádná vdova

Tabulka 2: počet parcel s číslem popisným, jež měli v držení jednotliví majitelé¹³⁴

Kronika Senohrab uvádí, že původní zástavba je zakončena rokem 1882, dále se zabývá vznikem vilových kolonií od architektů Lady a Dvořáka, jejichž výstavba je předznamenáním další stavební činnosti, zejména ve 20. letech 20. století ¹³⁵.

¹³³ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 102).

¹³⁴ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 85).

¹³⁵ Téměř u každého domu se nacházela oplocená zahrada, v mnoha případech se zeleninovými záhony a květinami. Celkem 23 domů nemělo svou vlastní studnu, a tak museli jejich majitelé docházet pro vodu do nedaleké studánky. Někteří majetnější obyvatelé měli v domech zřízený vodovod. Ten byl „zařízen ve 131 domech, ústřední topení pouze v šesti domech, teplá voda ve 28 domech, koupelen je 85, splachovacích koutů 103“. Elektřina byla zavedena téměř ve všech domech a sloužila nejen jako zdroj světla pro obyvatele, ale využívala se také do motorů řezaček, mlátiček, šrotovníků, cirkulárek, praček, elektrických ohříváčů vody, kuchyňských vařičů atp. Plynové sporáky (jakožto poslední vymoženosti) byly používány zhruba v deseti domácnostech a poptávka po nich neustále stoupala. Vedle pěkných výstavních domků, kterých byla velká většina, a které měly toto nejmodernější vybavení, se objevovali také menší domky dělnické. *A tak lze v Senohrabech spatřiti vedle sporádaných výstavních rodinných domků, jichž je velká většina, vedle sporádaných selských usedlostí a luxusních vil s nejmodernějším vybavením, kterých je ovšem méně, i obydlí rodiny dělníka, jenž vchoval šest dětí, a který už 30 roků bydlí ve vyřazeném železničním vagónu a pro vodu chodí většinou do potoka“* (Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 24).

Obrázek 6: Senohraby v roce 1885 (mapa Stablního katastru) ¹³⁶

3.3.1 Změna krajinného rázu a využití území

Obec Senohraby dříve patřila ke Zlenickému panství, k němuž přináležely hrad Zlenice, hrad Ježov a dohromady tyto dominanty tvořily ucelené území (náves) spolu s vesnicemi Hrusice, Mirošovice atd. Senohraby vznikly jako zemědělská obec na cestě od Mirošovic k Pyšelům, která se skládala ze zemědělských dvorců, tvořící okrouhlou zástavbu kolem původní návsi ¹³⁷. Od roku 1525 zde stálo pět stavení, která se postupem času rozrůstala západním směrem od návsi (u dnešní Hlavní ulice). Až do poloviny 19. století se v obci neděje nic zásadního. Stále se jednalo o zemědělskou obec, ve které bylo pár stavení a jeden mlýn v údolí

¹³⁶ Dostupné z: www.archivnimapy.cuzk.cz

¹³⁷ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 17).

potoka Mnichovky. Až na začátku 80. let vzniká Na Smilovci tzv. Horní vilová kolonie s pěti jednoduchými vilami, postavenými Václavem Ladou. V poslední třetině 19. století se začíná měnit charakter krajiny i obce vzhledem k vybudování železnice (vlakové stanice – 1887), v jejíž blízkosti se začínají stavět restaurační a hotelová zařízení. Senohraby se tak začínají stávat známou rekreační oblastí, která se po změně společenského systému stává oblastí příměstskou. Značně tomu přispělo výborné dopravní spojení a napojení na Prahu a okolní města Říčany, Benešov, Mnichovice, Průhonice – Čestlice. Tímto postupným rozvojem obce byl odstartován značný stavební rozmach prvních rekreačních vil, které zaznamenávají svůj největší rozkvět až do roku 1950¹³⁸. Co se týče antropogenní činnosti a jejich zásahů do krajiny, největší z nich je pochopitelně vybudování a provoz dálnice D1, který souvisí s tím, že Senohraby jsou místem, kam se lidé jezdí rekreovat i v dnešní době¹³⁹. Co se týče senohrabské infrastruktury a její dostupnosti v krajině, v území se nacházejí cyklotrasy, turistické trasy, naučné stezky a toto území je spolu s Pětihosty využíváno pro zimní sporty a běžecké okruhy. Palouky Na Smilovci a Vávrův palouk (v jižní části obce), slouží pro závody a lyžařské aktivity¹⁴⁰.

V nezastavěném území se vyskytují občasně zemědělské a lesní plochy, plochy luk a zastavěné plochy orné půdy v úzkých pásmech vodních toků¹⁴¹. Zastavěné území je naopak dokladem historického vývoje, v němž je původní zástavba zemědělské vesnice nad řekou Sázavou. Součástí zástavby je převažující plocha rodinných domů a smíšené rekreační a obytná zástavba, v jejímž okraji jsou situovány roztroušené chaty. Zejména pak na Smilovci a Na Dymáku¹⁴². Pokud bychom charakterizovali změny ve vývoji území do současnosti, *„urbanistická koncepce vychází z různorodosti zástavby a vývoje sídla. Zachovává jeho typické části jako je historické jádro obce, vilová zástavba 1.pol. 20. století, novodobá zástavba rodinnými domy, transformovaná rekreační zástavba na trvale obytnou, chatové a trampské*

¹³⁸ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 49).

¹³⁹ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 50).

¹⁴⁰ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 71).

¹⁴¹ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 58).

¹⁴² Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 49).

osady“¹⁴³. V současné době má obec obytný a rekreační charakter, a také se zaměřuje na možnosti trvalého bydlení v obci. Díky tomu je zachována různorodost zástavby, která je doplňována veřejnými prostranstvími, veřejnou zelení a sportovními plochami. Co se týče krajinného rázu, krajina není fragmentována a veškerá zástavba je soustředěna do obce mezi komunikace I3 a III/6031 a III/3352. I přesto je však rekreační potenciál území zcela zachován, včetně využití řeky Sázavy pro vodáky, přírodní koupaliště či tábořiště¹⁴⁴.

*„Hlavním rozvojovým prvkem území zůstává rozvoj trvalého bydlení s využitím proluk a ploch a přestavby v zastavěném území, využitím možnosti převodu individuálních rekreačních objektů a ploch na trvalé bydlení, a i novými plochami pro obytnou zástavbu“*¹⁴⁵ Snahou obce je zároveň rozvíjet sídlo jako polyfunkční, ve kterém se budou nacházet potřebné plochy pro zajištění občanské vybavenosti. Dále pro rozvoj potřeb komerčního a rekreačního charakteru, sportovních ploch společně s novými plochami potřebnými ke vzniku pracovních příležitostí¹⁴⁶.

Z hlediska krajinného rázu toto území trpí v současné době dvěma zásadními nedostatky. Jedná se o neúměrně vysoký a objemný hotelový komplex, tvořící nevhodnou dominantu území. Vybudování hotelové komplexu S.E.N. v západní části obce, tedy svou nevhodnou formou narušuje krajinný ráz, která souvisí také s tím, že *„Okrouhlicová zástavba kolem návsi s kapličkou a památným stromem se zachovala částečně narušená. Novodobá zástavba rodinných domů, které jsou směsicí podnikatelského baroka, částečně typových nebo individuálně přizpůsobených rodinných domů, nemá žádnou zvláštní hodnotu. Zástavba byla prováděna individuálně, nemá proto žádný jednotící ráz“*¹⁴⁷. Druhým negativem je pak bariéra komunikace I/3, která se v současné době rozšiřuje a po její rekonstrukci bude nesnadné ji přejít¹⁴⁸. Z hlediska celkového řešení krajinného rázu, nemají Senohraby do budoucna navrženy

¹⁴³ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 21).

¹⁴⁴ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 7).

¹⁴⁵ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 20).

¹⁴⁶ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 50).

¹⁴⁷ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 50).

¹⁴⁸ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 49-50).

žádné nové samostatné lokality, jediné území, které je rozvíjeno, je středová část Senohrab. Díky tomu „je možné ochránit krajinné prostředí a rekreační potenciál správního území bez rušivých zásahů“¹⁴⁹.

3.4 Objevování Senohrab Pražany a vznik letoviska

„Při jízdě z Prahy, již před stanicí Senohrabskou, rozvírá se nám nad kotlinou Mnichovky výhled do krajiny krásy okázalé, uchvazující, budící obdiv. Sestoupíte-li, abyste blíže za osvěžující vycházky seznámili se s krasavicí, spatříte plné její tvary v kraji blankytně zeleném: k ní mysl Vaše dlouhou dobu znovu zalétati bude. A nejen nevšední půvab krajinářský, ale i mohutné reminiscence dějinné, umělecké i náboženské spoutají Vaši mysl vnímavou. Jak snadno tato vyzývavá krása obloudí i srdce Vaše, Vy vracíte se znovu, abyste konečně jejím kouzlům podlehli a pro svůj život zde uvázli“¹⁵⁰ Tento výše zmíněný úryvek pochází z publikace *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví*¹⁵¹, ve kterém jsou zaznamenány vzpomínky regionálního historika Dr. Justina Václava Práška, významné osobnosti, která se podílela na občanském životě této obce¹⁵², a kde se později začne rozvíjet občanský a společenský život. Obec Senohraby se začala stávat letoviskem již od 80. let 19. století¹⁵³, kdy vznikla tzv. Horní vilová kolonie, jakožto nejstarší a urbanisticky nejvýznamnější zástavba v obci¹⁵⁴. První skupina vil byla postavena mezi nádražím a historickým centrem. Na konci 80. let, kdy byla zřízena vlaková stanice na dráze císaře Františka Josefa, se obec stala snadno dostupným cílem pro obyvatele nedaleké Prahy (cca 30 km)¹⁵⁵.

¹⁴⁹ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf (s. 20).

¹⁵⁰ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desetiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 57).

¹⁵¹ Tato historická stať byla vydána ku paměti na desetiletou činnost Okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí a jejími spoluautory byli Dr. Weisenberg a architekt Otokar Dvořák. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_65.pdf&original=1.pdf

¹⁵² LÍBAL, Patrik. *Senohrabská Hláška*. Únor 2017, s. 7. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_65.pdf&original=1.pdf

¹⁵³ kdy se zde začala objevovat vyšší a střední třída nearistokratického původu. „K prvotním patřil vznik podunajské monarchie, z které se stal z dobového hlediska čistě konstituční a demokratický stát, jenž zaručoval základní práva jako rovnost před zákonem, volnost pohybu, nedotknutelnost vlastnictví a podobně“ (LÍBAL, 2016, 85-86).

¹⁵⁴ LÍBAL, Patrik. Horní vilová kolonie aneb závan Itálie v Senohrabech. *Senohrabská Hláška*. Březen 2013, s. 10 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_37.pdf&original=HI%C3%A1ska+9.-2013.pdf

¹⁵⁵ LÍBAL, Patrik. Senohraby – letovisko mezi Itálií a Švýcarskem aneb pláně, role, kaňony. In: *Studie a zprávy – Historický sborník pražského okolí 6/2016*. Státní oblastní archiv Praha-východ. 2016. 200 s. ISBN 978-80-88148-10-4. (s. 86).

Jak dokládají vzpomínky Vladimíra Vondráčka, „*koncem 19. století se začalo jezdit na prázdniny, na dovolenou, na letní byt k sedlákům. Hostinců s ubytováním bylo málo. Zámožnější lidé si začali stavět vilky pro sebe, podnikavci stavěli nájemné vilky*“¹⁵⁶. První letní hosté z Prahy¹⁵⁷ začínají navštěvovat restaurační zařízení, hospody a drobné hotely¹⁵⁸, které doplňovaly onu občanskou vybavenost, důležitou pro návštěvníky obce. Příkladem může být místní rezident František Hanzl, který si roku 1906 postavil hostinec U Nádraží (čp. 190)¹⁵⁹, o kousek dál pak svoji restaurační činnost provozoval Karel Krejčí, přičemž obě tyto restaurace byly zacíleny na letní hosty¹⁶⁰. Také manželé Andělovi se svým hostincem U Andělů lákaly návštěvníky svým divadelním sálem, ve kterém se konaly zábavy či schůze pro širokou veřejnost. Dalším hojně navštěvovaným místem se stal Hrušovský mlýn¹⁶¹, který si nechal vystavět Antonín Hanzl¹⁶² či přilehlý hotel Valencie.

¹⁵⁶ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 142).

¹⁵⁷ Zastavení 9 – Senohraby - [online] [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://tourist.posazavi.com/cz/Article.aspx?ArticleId=2699>

¹⁵⁸ MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti*. HG 40/1, 2014, (s. 27).

¹⁵⁹ PŘIBÍKOVÁ, Marta. – VÁVRA, Antonín. Historie Hrušova – Hrušovské stráně. *Senohrabská Hláska*. Duben 2011, s. 8 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_1.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+duben+2011.pdf

¹⁶⁰ ŠOUKAL, Jiří. *Fenoména letních bytů v 1. polovině 20. století*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Praha, 2011, (s. 57).

¹⁶¹ V této souvislosti je třeba zmínit, že místní obyvatelé museli myslet také na systém cest, díky kterým se návštěvníci do Hrušovského mlýna a dalších okolních míst mohli pohodlně dostat. Jak uvádí senohrabská Kronika, do mlýna vedla malebná cesta, díky které se návštěvníci mohli lépe seznámit s tvářmi krajiny. Cesta vedla hlubokým údolím podél potoka Mnichovka (střídavě po levém a pravém břehu). Ze všech senohrabských byla nejnižší položená, nejméně sjízdná, ale zároveň nejvíce vyhledávaná, jelikož lákala svou krásou. Po soutoku Mnichovky a řeky Sázavy jezdily povozy uhlířů, kteří si v tichém potočním údolí stavěli milíře a pálili zde dřevěné uhlí. Povozy byly používány také k přepravě dalších nezbytných surovin, jako například dřevo, seno či pytle s obilím. Jezdily zde také panské povozy se znakem rodu zavinité střely a jiných erbů, jejichž majitelé se v historii střídali o svá panství a hrady. Cesty byly výborným a rychlým spojem pro výletníky či povozy s potravinami, které zásobovaly místní restaurace v období letních měsíců¹⁶¹ V průběhu času se tyto cesty a silnice začaly setkávat s železnicí a společně tak vytvářely hustou síť dopravních křižovatek, větvících se do okolní krajiny a údolí Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 27).

¹⁶¹ PŘIBÍKOVÁ, Marta. Historie. *Senohrabská Hláska*. Únor 2009. s. 6 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_19.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C3%BA+nor+2009.pdf

¹⁶² V roce 1916 totiž Antonín Hanzl koupil mlýn, ve kterém zařídil restauraci. Roku 1933 byl mlýn nadobro zrušen a na jeho místě byl postaven přepychový hotel se sálem. Díky manželům Hanzlovým byl hotel udržován na dobré úrovni, a tak byl jedním z částých lákadel nejen pro návštěvníky obce, ale i pro místní mládež (byl v něm vybudován taneční sál) (Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_1.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+duben+2011.pdf).

Obrázek 7 Inzerát Hanzlovi restaurace v obci

Senohraby se staly atraktivním letoviskem v souvislosti s lákavou krajinou a malebnými krajinnými prvky (např. údolí potoka Mnichovky). Tento potok ležel na soutoku se Zlatou řekou (Sázava), která patří i dodnes mezi oblíbené cíle celoročních výletů. Další pamětihodností byl hrad Zlenice, všeobecně nazývaný Senohrabská Hláska, a především velmi oblíbené říční lázně, vybudované na začátku 20. století. Později byl postaven také skokanský můstek v Hrušovském údolí, který se stával v období zimních měsíců rájem československých lyžařů, kteří sem jezdili z širokého a velmi vzdáleného okolí. Na místním lyžařském můstku prováděly akrobatické skoky. Můstek zvaný „Valencia“ byl v dobách své největší slávy často vyhledávaným unikátem středních Čech, na kterém se v hrušovském údolí pořádaly každou neděli slavné závody ¹⁶³. Díky tomu tak do Senohrab jezdilo na prázdniny či dovolenou velké množství lidí, kteří zde trávili čas od víkendů až po několik měsíců. V této souvislosti zaznamenáváme, že si návštěvníci obce (tzv. luřáci, potažmo letní hosté) ¹⁶⁴ pronajímali letní byty sedláků nebo si nechávali stavět letní sídla honosnějšího charakteru ¹⁶⁵, která jim sloužila k rekreaci. To dokazuje tvrzení pana Vondráčka, který ve svých vzpomínkách píše: „*Tam si bohatí lidé stavěli nádherné vily, tam byla první a druhá vrstva pražské společnosti a bohatý*

¹⁶³ *Oficiální webové stránky obce Senohraby* [online]. C2017. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz/>

¹⁶⁴ Tento střet se dá lépe pochopit ze vzpomínek pana Vondráčka: „*Někde docházelo k nevráživosti mezi místními domorodci, později, nevím pro, posměšně nazývanými „vozembouchy“, a Pražáky, „luřáky“. V létě je na polích největší práce a takový Pražák si leží na slunci, čte si nebo se koupe, nebo nedělá vůbec nic. Zapomínali, že ten Pražák, nikoliv ovšem většinou jeho manželka, se po 11 měsících v roce v úřadě, dílně nebo v obchodě hodně napracoval, zatímco v listopadu, prosinci, lednu a únoru zase sedláci měli krásné zimní prázdniny, kdy se starali jen o dobytek a trochu si upravovali stavení. Tato nevráživost bývala někdy značná; v Senohrabech nebyla ani tehdy, ani nikdy později“ (VONDRÁČEK, 1978, s. 142-143).*

¹⁶⁵ „*U sedláků to nebylo pohodlné, byly tam krásy, prasata, husy slepice, trus, hnojiště, močůvka a velmi nehygienická hygienická zařízení, někdy třeba s vosím hnízdem pod sedadlem“ (VONDRÁČEK, 1978, s. 142).*

společenský život“¹⁶⁶. Také senohrabská kronika zaznamenává tehdejší společenskou situaci a stavební rozmach, úryvkem: „*Okno do světa se otevřelo a do Senohrab se přestěhovávají noví lidé, tvářnost zemědělského kraje se počíná měnit, neboť přibývá lidí existenčně závislých na větších městech, kam budou dojížděti za prací*“¹⁶⁷. Senohraby byly navštěvovaným letoviskem i v období mezi světovými válkami, kdy se objevují zejména tzv. vilochaty od významných českých architektů, přičemž již při stavbě bylo myšleno na celoroční pobyt (i v zimě). Po 2. světové válce se díky politickým událostem pozastavily návštěvy letních hostů, ale „*svoji atmosféru příjemného rekreačního místa zcela neztratily*“¹⁶⁸.

Obrázek 8 Výřez ze současné mapy značící geografickou polohu Senohrab¹⁶⁹

¹⁶⁶ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 142).

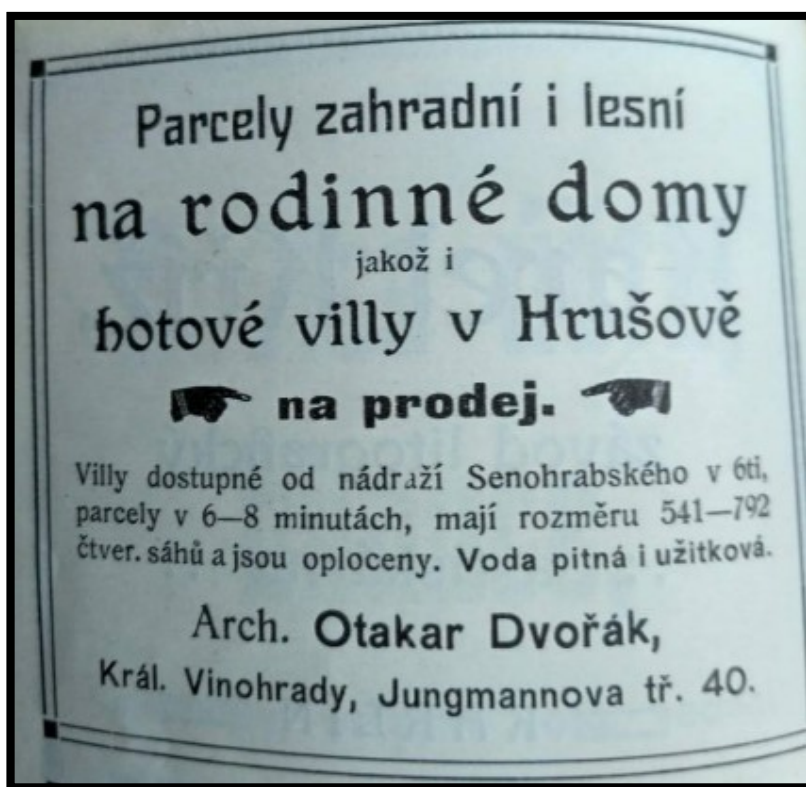
¹⁶⁷ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 150).

¹⁶⁸ Zastavení 9 – Senohraby - [online] [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://tourist.posazavi.com/cz/Article.aspx?ArticleId=2699>

¹⁶⁹ Obec Senohraby. Územní plán Senohraby. Vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území podle přílohy č.5 k vyhl. č. 500/2006 Sb. v platném znění. [online]. Duben 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_23.pdf&original=SEA%20VVUR%C4%82%C5%A1%20Senohraby.pdf

3.4.1 Rozvoj letoviska od 80. let do roku 1918

Do 80. let 19. století by se dala senohrabská krajina charakterizovat jako „*téměř pustá, jen políčka, louky, pastviny, neupravené cesty. Podél potoka Mnichovky po levém břehu a u Sázavy na břehu pravém zalesněné stráně a zde naproti zlenickému špejcharu zřícenina Zlenického hradu s romantickou přírodou*“¹⁷⁰. Až koncem 19. století se začalo jezdit do Senohrab na prázdniny či na dovolenou a tyto první návštěvy Pražanů tak inspirovaly místního rodáka Václava Ladu ke zbudování jednopatrového hotelu pro letní hosty, po jehož vzoru následovali také Otokar Dvořák, Antonín Pupp, a Antonín Šimek (zakladatelé Okrašlovacího spolku v Senohrabech). Přičemž pan Šimek vybudoval hotel Hrušov (čp. 36), který se těšil velké oblibě pro návštěvníky obce¹⁷¹.

Obrázek 9 Inzerát Otokara Dvořáka

Roku 1898 měly Senohraby zhruba 50 čísel¹⁷² a jak již bylo výše zmíněno, v té době již v obci existovala Horní vilová kolonie, založena krejčím z Malého Rynečku, Václavem Ladou¹⁷³. Právě Lada udělal ze Senohrab letní sídlo čili letovisko¹⁷⁴ a v *Průvodci* z roku 1909 jsou Senohraby uváděny jako velmi oblíbená villegiatura, do které se sjížděli návštěvníci

¹⁷⁰ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 145).

¹⁷¹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 153).

¹⁷² VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 143).

¹⁷³ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 153).

¹⁷⁴ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 143).

z nedaleké Prahy. Stály zde celkem tři skupiny vil, přičemž první z nich se nacházela od železniční dráhy směrem k nejstaršímu jádru osady. Další dvě seskupení vilek ležela na opačné straně trati, na lesním svahu k Hrušovu a na tzv. Požáře.¹⁷⁵ Pan Lada vystavěl pět jednoduchých vil u senohrabské národní školy na svahu zvaném Na Smilovci. Byly to Vlasta (čp. 46), Mařenka (čp. 51), Otokar (čp. 47)¹⁷⁶, Jaroslava (čp. 54), Ladislavova vila (čp. 55)¹⁷⁷ a vila u senohrabského nádraží, kterou si nechal postavit Ing. Jaroslav Dobrovský (čp. 50). Dále následovaly vily pro bývalého ministra obchodu a říšského poslance Dr. Josefa Fořta (Roznětínská Helena), pro architekta Jiřího Horáka¹⁷⁸ (čp. 56)¹⁷⁹ na hrusické stráni a pro Antonína Puppa (čp. 72). V 90. letech nechal postavit Antonín Šimek (majitel hotelu Hrušov) dva pavilony v Hrušově, ve kterých byly zřízeny vily. Lesnický pavilon byl přeměněn na vilu, která stála na hrusické stráni¹⁸⁰. Druhý pavilon se přeměnil také na vilu (čp. 37), kterou nejprve obýval Antonín Šimek a později pan Košťál, Antonín Pupp, Čvančara a Weinberger¹⁸¹. Vilky byly pronajímány nebo prodávány vždy pro jednu rodinu, v té době za 5000 rakouských korun¹⁸².

¹⁷⁵ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 25).

¹⁷⁶ Kde bydlela Marie Bendová, o níž jsou uvedeny detailnější záznamy v kapitole *Vývoj zástavby v letovisku Senohraby mezi lety 1918-1951*

¹⁷⁷ Kde bydlela Anna Bělská, o níž jsou uvedeny detailnější záznamy v kapitole *Vývoj zástavby v letovisku Senohraby mezi lety 1918-1951*

¹⁷⁸ „Trojúhelník Horákovy vily sousedil se čtvercem Fořtovy, a ta zase s velikým pozemkem Hůrky“ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 143).

¹⁷⁹ Tento objekt se později stal mateřskou školou

¹⁸⁰ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 153).

¹⁸¹ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 154).

¹⁸² VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 145-146).

Obrázek 10 Horní vilová kolonie v Senohrabech v roce 1895 183

Další kolonie vil architekta Otokara Dvořáka se stavěla také v hrusické stráni, kde se nacházela vila (čp. 21), kterou obýval pan Král a později Václav Friedler. V Senohrabech to byl zase profesor Josef Novotný, který obýval vilu (čp. 52) a pan Votoček vilku (čp. 57) ¹⁸⁴.

¹⁸³ LÍBAL, Patrik. Horní vilová kolonie aneb závan Itálie v Senohrabech. *Senohrabská Hláska*. Březen 2013, s. 10 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_37.pdf&original=Hl%C3%A1ska+9.-2013.pdf

¹⁸⁴ V těchto vilách (pokud byla rozměrnějšího charakteru) bylo zřizováno domovníctví, které se objevuje v častých případech do 50. let 20. století. Dříve však byly tyto domovnícké – sklepní byty vlhké, s plísní a padající omítkou a s prohnílymi podlahami. „Do těchto bývalých sklepních bytů nelze uložit nic, ježto by v nich vše zplsnivělo a ztrouchnivělo. Zdraví těchto dřívějších služebníků svých pánů bylo odsouzeno k chorobám dýchadel, k tuberkulóze, k revmatismu a tím k předčasné invaliditě. Byla to doba kapitalistického vykořisťování, kdy z nedostatku náležitě odměňované práce, dělali postižení vše, z čeho vyplýval sebemenší zdroj příjmů, ani se ohlíželi na poklad nejcennější – na vlastní zdraví“ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 154).

Obrázek 11 Vila Emila Votočka ¹⁸⁵

Výše uvedené vily měly společné to, že u nich byly zakládány okázalé zahrady, a tím tak byly přitažlivější pro případné zájemce ¹⁸⁶. Jak uvádí pan Vondráček ve svých vzpomínkách,

„*Senohraby měly svého Ladu, Hrušov měl svého stavitele Dvořáka*“ ¹⁸⁷. Všechny tyto výše uvedené vily měly společné to, že se stavěly na velkých pozemcích s reprezentativními zahradami. Do této doby jsou záznamy o stavební činnosti a jejím vývoji dostupné především v senohrabské Kronice a dalších zmiňovaných publikacích. První systematické údaje o vývoji další zástavby obce, pocházejí z fondu Berní správy ze Státního okresního archivu v Přemysle. V nich jsou zaznamenány údaje o rekreačních objektech v letech 1918-1951.

3.5 Vývoj zástavby v letovisku Senohraby mezi lety 1918-1951

První rekreační objekty začínaly v Senohrabech vznikat s rokem 1918. V tomto období na přelomu let 1918-1919 si postavili rodinný domek František a Marie Troníčkoví z Prahy II. Domek jim sloužil pro letní pobyt, kam jezdili zejména v období letních měsíců. Tento rekreační objekt vystavěl sám pan Troníček, který se v obci podílel na výstavbě řady dalších

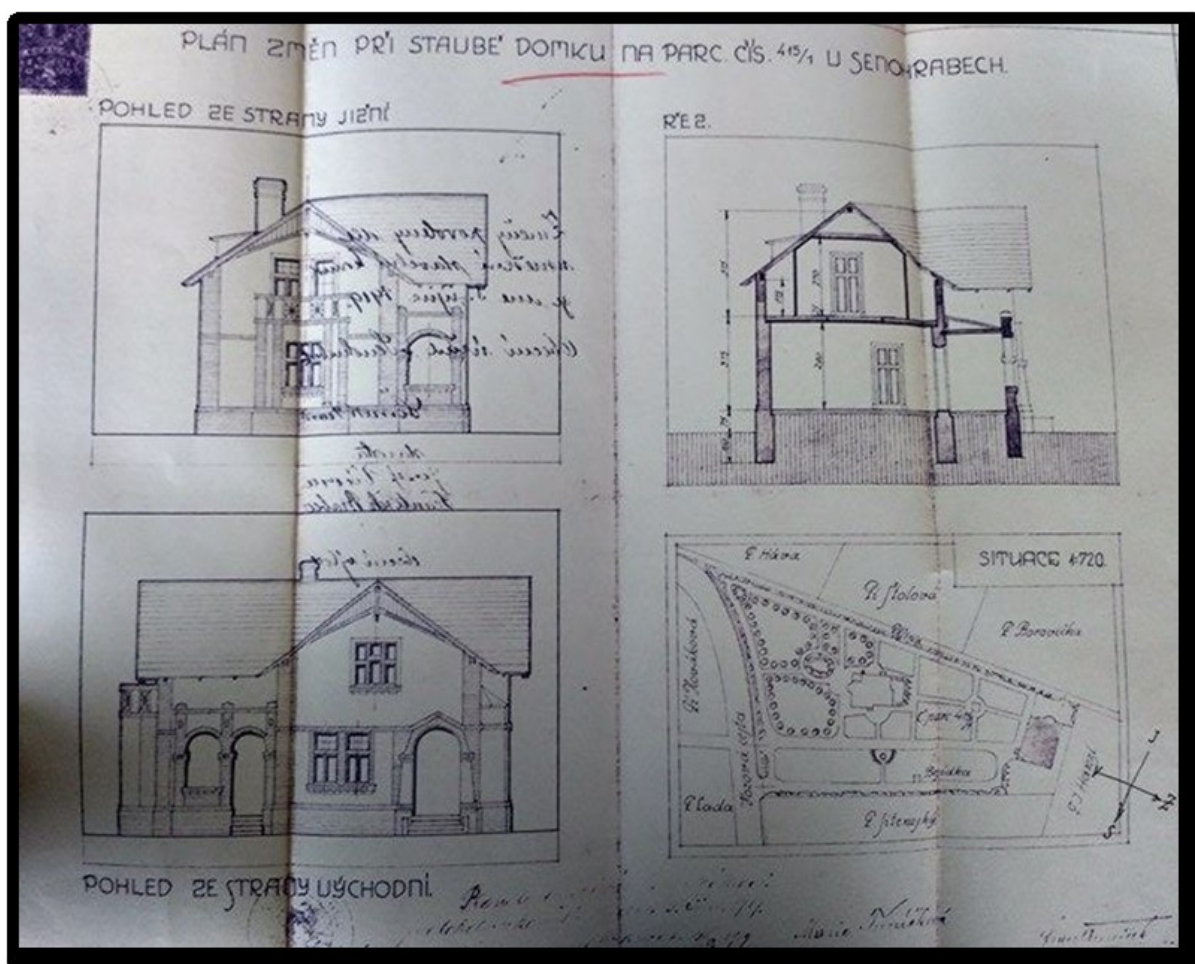
¹⁸⁵ Tato vila, navržena Otokarem Novotným, byla jeho nejranějším dílem, které bylo ovlivněno lidovou architekturou. Vyznačovala se značným použitím dřeva a konstrukčními, fasádními a ozdobnými prvky, též ze dřeva. Dům se skládal ze tří podlaží spolu s podkrovním, v interiéru se nacházela schodišťová hala a prosklená lodžie otevírala pohled do širokého údolí (Dostupné z: http://www.senohraby-deni.cz/samohlaska/Samohlaska_rijen_2010_C_1.pdf)

http://www.senohraby-deni.cz/samohlaska/Samohlaska_rijen_2010_C_1.pdf

¹⁸⁶ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 154).

¹⁸⁷ VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, (s. 152).

staveb¹⁸⁸. Domek byl obklopen ze všech stran zahradou, stavba byla zděná z pálených cihel a střecha měla taškovou krytinu. Fasáda byla štuková a měla jednu nekrytou verandu a polokruhový arkýř. Tato podsklepená stavba zprvu sloužila jako zahradní domek a později roku 1923 měla funkci obytného domku¹⁸⁹. Stavba (čp. 109) sestávala z přízemí (closet, dřevník, spíž, kuchyně, jídelna, pokoj, nekrytá veranda) a podkrovní části (komora, půda). Byla situována ve středové části obce (Školní ulice), jižně od Hlavní ulice¹⁹⁰.

Obrázek 12: Plánek rodinného domku čp. 109. Zdroj: SOKA Praha-východ

V roce 1922 byl v obci postaven další rekreační objekt¹⁹¹ pro manželé JUDr. Jaroslava (odborový rada ministerstva pošt a telegrafů) a Marii Pipkovi z Vršovic. Vila (čp. 110) sestávala

¹⁸⁸ Další a mnohem větší stavbu navrhnul v ulici Hlavní, naproti současnému fotbalovému hřišti, které v té době ještě neexistovalo. Byla to noblesní vila, ze které se dochoval sádrový model. Model ukazuje, že vila měla schodiště a valbovou střechu s naznačenou mansardou. V roce 1927, kdy byl plán vily definitivní, se charakter stavby blíží dobové funkcionalistické architektuře. V dnešní době vilu obývají manželé Němečkoví.

¹⁸⁹ LÍBAL, Patrik. Architekt Troniček a Senohraby. *Senohrabská Hláška*. Duben 2015. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_52.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+4-2015.pdf

¹⁹⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

¹⁹¹ Tato pozoruhodná stavba patří mezi jednu z nejnámějších vil v Senohrabech. Dodnes se nachází v ulici Nad Stráněni, poblíž Votřebalovy vily. Jaroslav Pipek patřil mezi obdivovatele sportu a pečoval v obci o sportovní

z podzemní části (předsklepi, dva sklepy, prádelna), přízemní (pokoj, dvě verandy, kuchyně, záchod, spíž), prvního patra (předsín, lázeň, komora, pokoj, balkon, šatna, spíž) a podkrovní části s půdou. Sloužila výhradně k rodinnému užívání a jejím architektem byl František Novoseský z Královských Vinohrad ¹⁹².

V roce **1923** byly postaveny tři rekreační objekty (čp. 119, 120 a 135). První objekt si nechala postavit paní Heřmánková z Prahy II. Po roce se stal majitelem Václav Prokop, který pocházel z Královských Vinohrad a stavbu využívala zejména jeho rodina. Vlastník sám v ní nikdy nebydlel. V 50. letech sloužila část objektu k pronájmu pro letní hosty. Domek (čp. 119) sestával z verandy s předsíní, podzemní části (sklep, záchodová předsínka, lázeň, kuchyně, pokoj, spíž), poschodí (komora, kuchyně, pokoje) a půdního prostoru ¹⁹³. Druhým objektem byl rodinný domek, který vlastnila místní rodina Tomkových. Václav (vrchní četnický strážmistr) a Marie Tomkovi dokončili stavbu 26. října 1923. Bydleli v přízemní části, která sestávala z přízemí, kuchyně, pokoje a pokojíku. V letech 1924-1927 pronajímali podkrovní část s kuchyní a dvěma pokoji pražským rekreatům, kteří sem jezdili na letní byt. Domek (čp. 120) sestával z přízemí (kuchyně, pokoj, pokojík) a podkroví (kuchyně, dva pokoje). Výstavbu tohoto objektu obstaral František Bouša ¹⁹⁴. Třetí objekt patřil Aloisovi a Marii Konvičkové, kteří si nechali postavit rodinný domek. Domek (čp. 135) sloužil výhradně pro letní hosty a sestával ze souterrainu (světnice, chlév, veranda, schodiště), podzemí se sklepem, přízemí (předsín, dva pokoje, kuchyně) a podkrovní část sloužila k pronájmu letním hostům. Výstavbu provedl Vojtěch Kulhánek ¹⁹⁵.

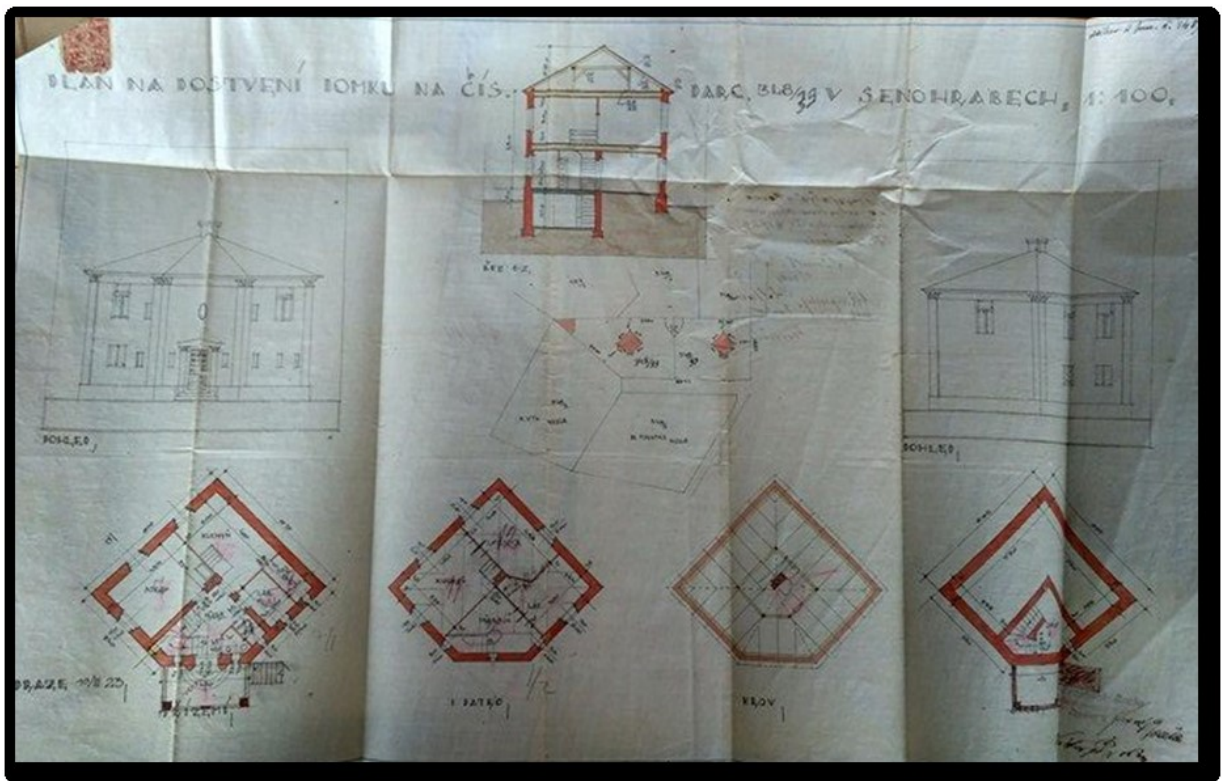
výchovu mladých. Dalším vlastníkem vily byl Pipkův syn Jaroslav, povoláním advokát a jeho žena Jiřina Šejbalová (tehdy známá herečka). Ke stavbě byla navržena dřevěná veranda (lodžie), vystavěna v roce 1930. Vila byla završena sedlovou a byla ovlivněna modernizujícími prvky. K vile přiléhala také zahrada, kterou navrhnul architekt Leopold Batěk – ředitel městských sadů na Královských Vinohradech (Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_58.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+11%2C+12+-+2015.pdf)

¹⁹² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

¹⁹³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

¹⁹⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

¹⁹⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

Obrázek 13 Plánek rodinného domku čp. 119. Zdroj: SOKA Praha-východ

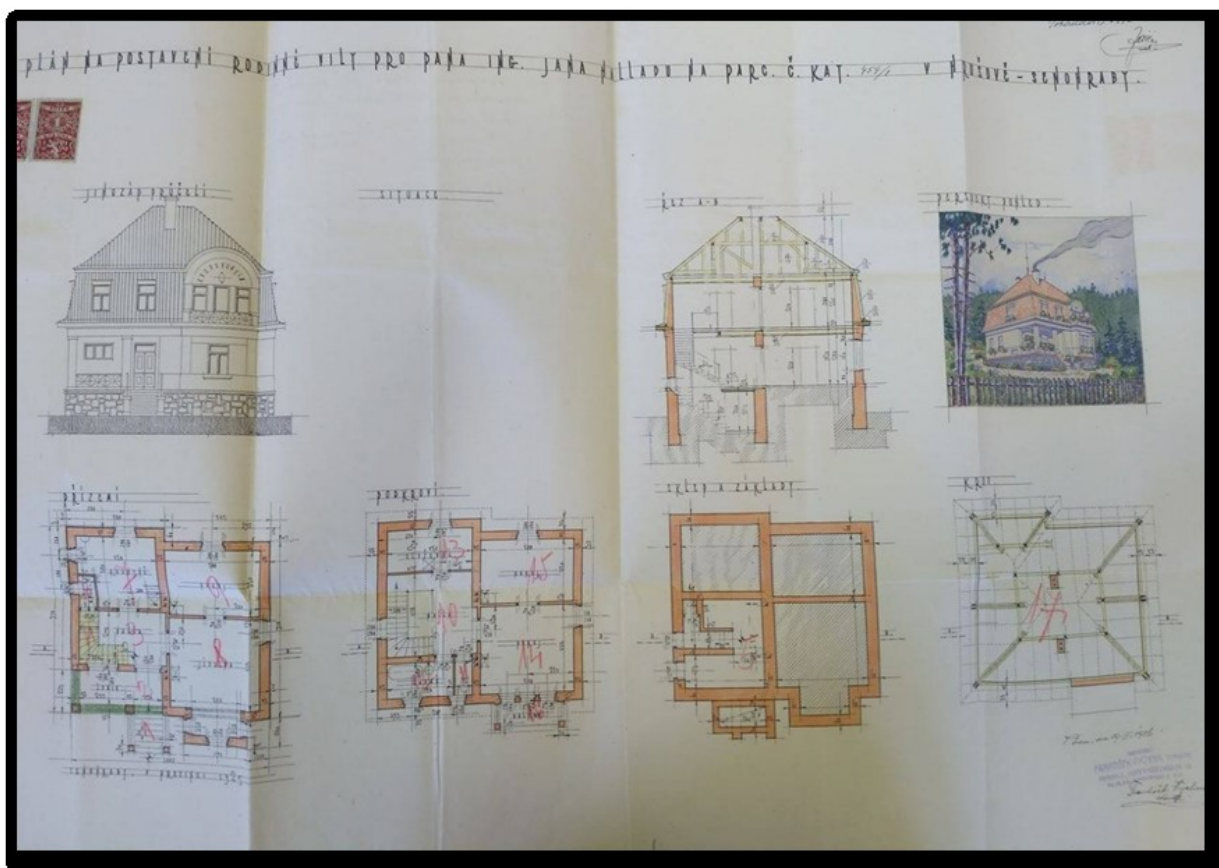
V roce **1925** si nechali vystavět rekreační objekt Jiří a Růžena Kalinovi z Královských Vinohrad, jehož finální stavba byla dokončena o dva roky později. Rodinný domek využívali příležitostně k letnímu pobývání v obci, jinak bydleli trvale v Praze. Rodinný domek (čp. 123) sestával z přízemí (chodba, schodiště, closet, spíž, kuchyně, pokoj), souterrainu (sklep, skladiště) a podkrovní části (komora, dva pokoje). Architektem byl opět výše uvedený František Bouša ¹⁹⁶.

V roce **1926** byly postaveny dva rekreační objekty. Prvním z nich byla rodinná vila Ing. Jana Hallady (vrchní rada státních drah) a jeho manželky Marie. Do Senohrab jezdili pouze příležitostně, zejména v období letních měsíců, jinak bydleli trvale v Praze. Tato podsklepená vila (čp. 126) sestávala z prvního poschodí, kde byly dva pokoje, koupelna a komora pro služebnou. Vila byla situována daleko od centrální části obce blízko potoka Mnichovka. Byla zde první stavbou a předznamenávala další vývoj rekreační zástavby, která se šířila směrem na západ. Architektem byl v tomto případě František Vychna z Prahy ¹⁹⁷. Druhým rekreačním objektem byla rodinná vila, kterou si nechali postavit MUDr. Vladimír Borůvka (ředitel sanatoria). a JUDr. Svatopluk Borůvka (advokát), oba z Prahy II. Do villy jezdili pouze na letní měsíce, jen domovník zde bydlel celoročně. Villa sestávala (čp. 130) z podzemí (dva

¹⁹⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

¹⁹⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

sklepy, obytná kuchyně, dvě komory, prádelna, spíž, kloset), podkrovní části (předsíň, balkon, komora, pokoj, kuchyně, koupelna, kloset) a půdního prostoru. Architektem byl v tomto případě Jan Vodňaruk z Královských Vinohrad¹⁹⁸.

Obrázek 14 Plánek rodinné vily čp. 126. Zdroj: SOkA Praha-východ

S rokem 1927 přichází rozmach stavební činnosti, který trval až do roku 1932. V těchto následujících pěti letech bylo postaveno každoročně čtyři až pět rekreačních objektů¹⁹⁹. Rok 1927 přináší celkem čtyři objekty (čp. 64, 128, 131 a 140). Prvním z nich byl domek, který si nechali postavit Emil a Jiří Schönovi z Prahy II. Jako prvním rekreatům jim byla k domku přistavěna také garáž, což může mít souvislost s tím, že garáž si nechávala stavět zejména vyšší společenská vrstva. Domek (čp. 64) byl situován v centrální části obce a o jeho výstavbu se postaral senohrabský architekt Vojtěch Kulhánek²⁰⁰. Na vedlejší parcele směrem na východ si nechali postavit letní sídlo manželé Jana a Marie Wirthovi (majitelé realit) z Vršovic²⁰¹. Jejich sídlo se nacházelo u zalesněného údolí, nad kterým se rozkládala „Ladova“ horní vilová kolonie. Sídlo jim sloužilo k občasnému pobývání v obci, ale bylo také uzpůsobeno k pronájmu

¹⁹⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

¹⁹⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1,2,3,4

²⁰⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁰¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

letním hostům (obvykle podkroví). Bylo postaveno na čtvercovém půdorysu, završené stanovou střechou, jejíž křídlo směřovalo k lesu.²⁰² Sídlo (čp. 128) sestávalo ze suterénu (chodba, skladiště, sklep, předsíň, kuchyně, pokoj, sklep, předsíň, closet), přízemí (tři pokoje, veranda, předsíň, schodiště, closet) a prvního patra (předsíň, closet, lázeň, alkovna-neboli výklenek, přístěnek místnosti²⁰³). Architektem byl Václav Šourek z podnikatelství staveb z Prahy-Vinohrad²⁰⁴. Další rodinný domek (čp. 131) se nacházel v severovýchodní části obce, stranou od jakékoliv další výstavby²⁰⁵. Nechali si ho vystavět manželé JUDr. Jan a Marie Gothovi ze Smíchova. Domek (čp. 131) sestával z podzemí (chodba, záchod, světnice, kuchyně, sklep, schodiště), přízemí (jídlna, ložnice, veranda, schodiště) a podkrovní části (předsíň, komora, dvě šatny, dvě půdy)²⁰⁶. Obdobně na tom byl další rodinný domek, který byl postaven severně nad původní návší. Vlastnil je místní obyvatel Josef Šťastný a v letech 1927 a 1928 pronajímal podkrovní část letním hostům z Prahy. Tento domek (čp. 140) sestával z podzemí (sklep, chodba), přízemí (chodba, veranda, záchod, spíž, kuchyně, dva pokoje) a podkroví (chodba, spíž, lázeň, komora, dva pokoje, šatna, půda). Ve všech třech případech se o výstavbu objektů postaral Vojtěchu Kulhánek²⁰⁷.

V roce **1928** byly postaveny další čtyři rekreační objekty (čp. 61, 141, 144 a 146). Jedním z nich byla vila, kterou si nechali postavit JUDr. Julius (advokát) a Valda Eisnerovi z Prahy II. Villa byla situována kousek od původní návsi, poblíž Hlavní ulice a sestávala (čp. 61) z přízemí (halla, záchod, kuchyně, dva pokoje) a podkroví (pokoje, lázeň, půda). Architektem byl v tomto případě Josef Král, stavitel z Říčan²⁰⁸. Další objekt v tomto roce si nechali postavit místní manželé Josef a Antonie Trojánkovi. Svůj rodinný domek pronajímali letním hostům zejména v období letních měsíců. Domek (čp. 141) sestával z podzemí (prádelna, sklep), přízemí (veranda, chodba, dva pokoje, kuchyně) a podkrovní části (chodba, dva pokoje, půda)²⁰⁹. Obdobným případem byl také rodinný domek místního obyvatele Josefa Topola, jehož domek (čp. 144) sestával podobně, jako předchozí ze souterrainu (předsklepí, sklep), přízemí (veranda, předsíň, záchod, lázeň, kuchyně, dva pokoje) a podkrovní části (předsíň, spíž, komora, tři pokoje, půda), která sloužila k pronájmu letním hostům. V obou případech byl

²⁰² Líbal, 2016, s. 89

²⁰³ <http://coznamena.cz/alkovna>

²⁰⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁰⁵ Do konce 30. let přibyl ještě jeden rodinný domek místních manželů Trojánkových, kteří domek pronajímali letním hostům. V této lokalitě však již žádné další rekreační objekty nepřibýly.

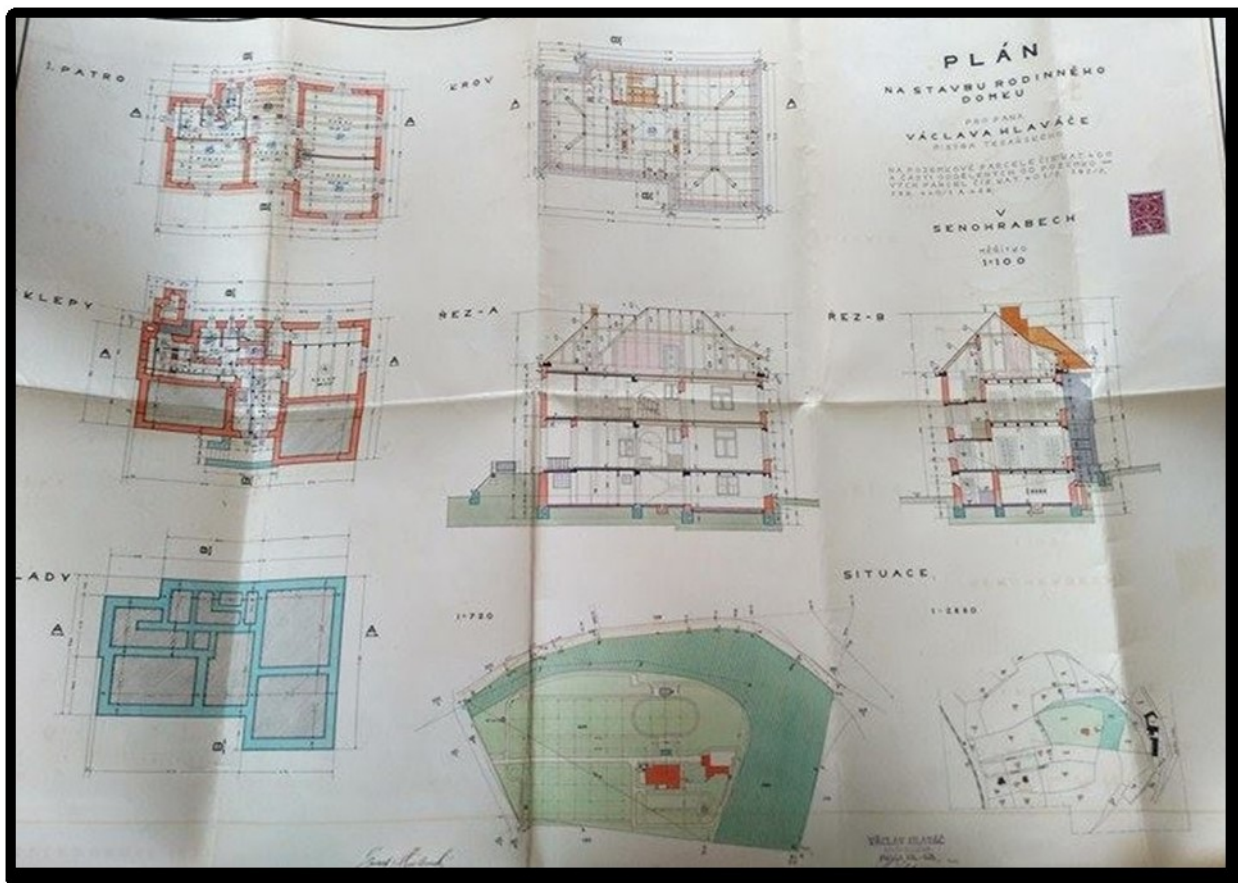
²⁰⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁰⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁰⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁰⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

architektem Vojtěch Kulhánek ²¹⁰. Další rekreační objekt (čp. 146) si v obci postavil Václav (tesařský mistr) a Antonie Hlaváčovi z Prahy VII. Ten se nacházel ve východní části obce a je první stavbou, která na tomto místě vznikla. V pozdějších letech se kolem něj začnou stavět další rekreační objekty, které budou utvářet samostatnou skupinu rekreačních objektů. Kolem objektu byl obrovský pozemek a u něj honosná zahrada s přílehlou zahradou ²¹¹.

Obrázek 15 Plánek rodinného domku čp. 146. Zdroj: SOkA Praha-východ.

Do této doby se ukazuje, že letními hosty a majiteli rekreačních objektů byli především obyvatelé z Prahy II. a Královských Vinohrad. Až nyní se objevují také rekreanti z jiných částí Prahy (např. z Prahy VII) ²¹².

V roce **1929** bylo postaveno celkem pět rekreačních objektů (čp. 149, 155, 157, 165 a 166). Prvním z nich byl rodinný domek místních manželů Antonína a Anežky Trojánkových. Domek (čp. 149), sestával z podzemí (sklep, prádelna, dílna, chodba, sklep), přízemí (chodba, dvě spíže, záchod, kuchyně, dva pokoje) a podkroví (chodba, záchod, tři pokoje a půda). Sloužil také letním hostům zejména v letních měsících a byl postaven v severovýchodní části obce.

²¹⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²¹¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²¹² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2,3

Srchitektem byl senohrabský architekt Rudolf Martínek²¹³. Dalším rekreačním objektem byla rodinná villa (čp. 155), kterou si nechal postavit Karel Schreier²¹⁴ (ředitel banky Slavie) z Prahy II. V tomto případě se jednalo o honosnou stavbu, o čemž svědčí popis vily v archivních materiálech. Villa byla zděná, krytá dvojitými taškami a sestávala ze souterrainu (byt domovníka, palubová podlaha, dva dlážděné sklepy s betonovou podlahou, prádelna, otevřená veranda s krytou terasou, sloužící jako vstup do přízemí), přízemí (kuchyně, dva pokoje s jídelnou a dubovými parketami, spojené s ložnicí, otevřená veranda) a podkroví (komora, dva podkrovní hostinské pokojíky). Ve všech patrech byly umístěny záchody s cementovou podlahou. Stavba se nacházela na rozlehlém pozemku, který ji obklopoval ze třech stran a byla situována směrem na jih od středu obce²¹⁵. V západní části obce byla postavena chata/letní domek pro Marii Wimmerovou (soukromnice) z Prahy II. Chatu obývala výhradně se svými syny, pouze v letních měsících, a to až do roku 1934, kdy chata změnila svou původní majitelku, kterou se ve 30. letech stala Anna Hayová (úřednice) z Prahy XII. Tato chata (čp. 157) sestávala z přízemní (veranda, kuchyně, pokoj) a podkrovní části s půdou. Opět se setkáváme s tím, že kolem tohoto objektu se začne stavět větší skupina zejména rodinných domů/domků. Architektem byl v tomto případě Emil Hrabě z Kladna²¹⁶.

Na vedlejší parcele v západní části obce si nechali postavit místní obyvatelé Jaroslav a Anna Novákovi rodinný domek, jehož podkrovní část sloužila jako sezónní byt, zejména v období letních měsíců. Domek byl pronajímán praktickému lékaři²¹⁷ MUDr. Ctiboru Bezděkovi. Domek (čp. 165), nacházející se v západní části obce, sestával z podzemí (chodba, záchod, chodba, sklep, schodiště), přízemí (veranda, záchod, spíž, chodba, kuchyně, pokoj) a podkroví (chodba, kuchyně, pokoj). Architektem byl Vojtěch Kulháněk²¹⁸. V okolí těchto dvou předchozích objektů byl na vedlejší parcele postaven rodinný domek/villa pro rodinu Emila a Milady Veselých (majitelé realit) z Prahy XI.²¹⁹ Stavba (čp. 166) sestávala ze sklepa (prádelna skladiště, sklep, kuchyně, pokoj), přízemí (vstup, předschodí, záchod, schodiště, kuchyně, komora, spíž, kuchyně, pokoj, lázeň) a podkroví (chodba, předsíň, záchod, kuchyně, pokoj, komora, půda). Architektem byl František Valeš z podnikatelství staveb v Žatci.²²⁰

²¹³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²¹⁴ působil jako předseda v místním okrašlovacím spolku (1930-1954) a v Senohrabech pobýval zejména v období letních měsíců (ŠOUKAL, 2011, s. 60).

²¹⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

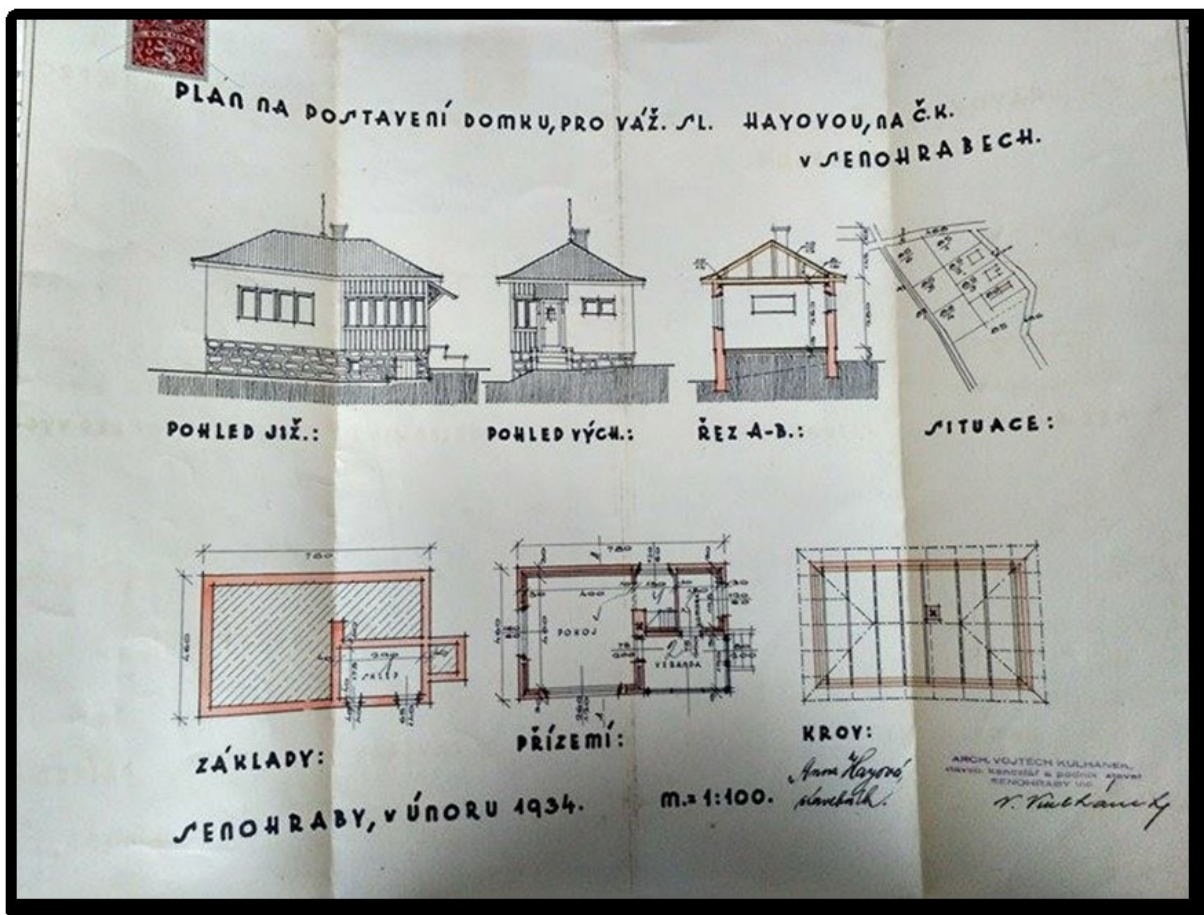
²¹⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²¹⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²¹⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

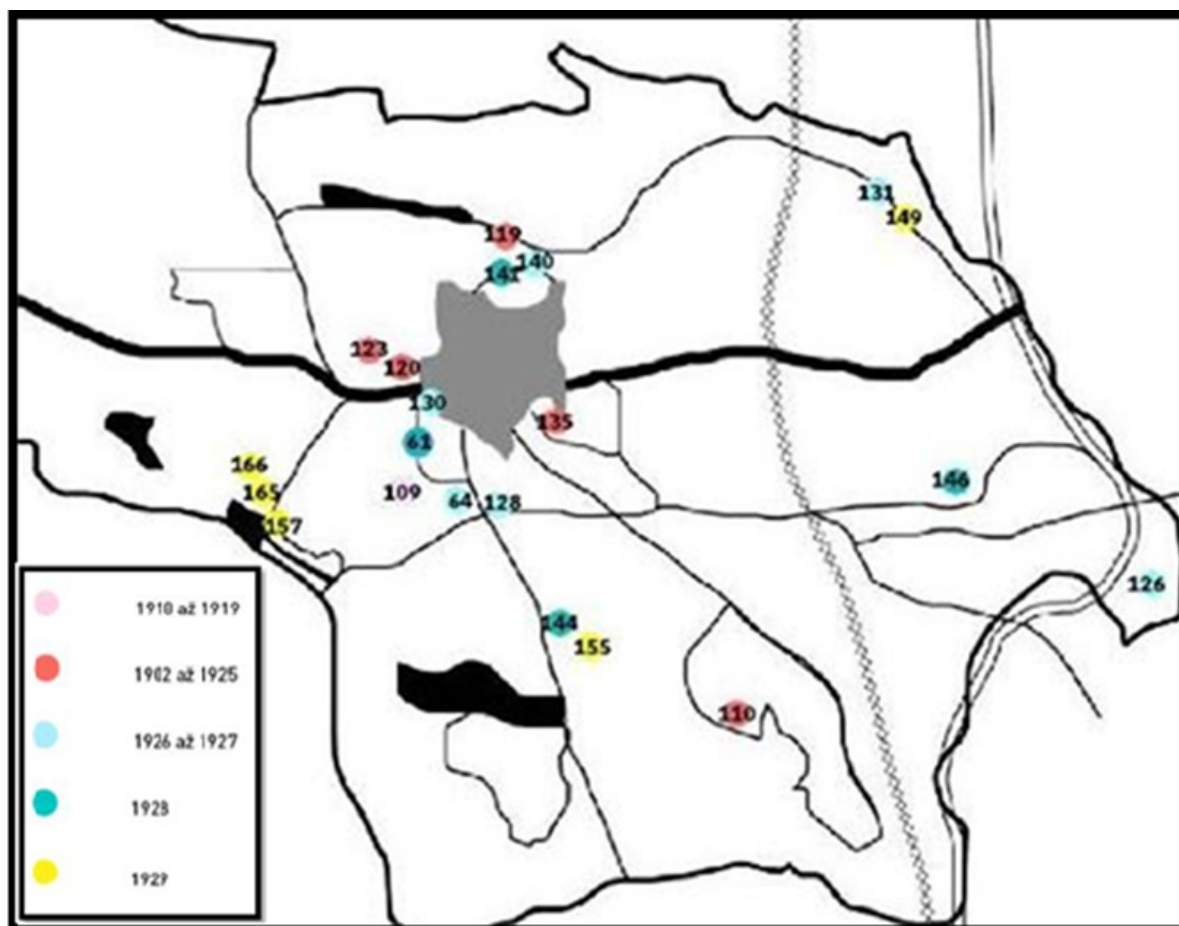
²¹⁹ V roce 1933 byla tato stavba exekučně vydražena i s přílehlou zahradou, kterou získaly Anna Wosinbauerová (vdova po strojívníci) a její dcera Věra Slámová (učitelka na Žižkově) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3).

²²⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

Obrázek 16 Plánek rodinného domku čp. 157. Zdroj: SOKA Praha-východ.

Z výše uvedeného plyne, že do roku 1929 bylo postaveno dohromady 21 rekreačních objektů, z čehož sedm bylo místních obyvatel, ke kterým se jezdilo na letní byt (čp. 120, 135, 127, 141, 144, 149 a 165). Do roku 1925 můžeme najít celkem šest rekreačních objektů, do roku 1927 přichází dalších šest, roku 1928 přibýly další 4 a do roku 1929 dalších pět. Z uvedené mapy je vidět, že objekty byly situovány především kolem původní návsi, ale také se v některých případech nacházely v okrajových částech obce. Postupně se začíná formovat kolem původní návsi a původních staveb centrální část kolem Hlavní ulice, kolem níž se začne soustřeďovat množství rekreačních objektů. V roce 1929 se objevuje v Senohrabech první větší zástavba, která konstantně pokračuje do poloviny 30. let.

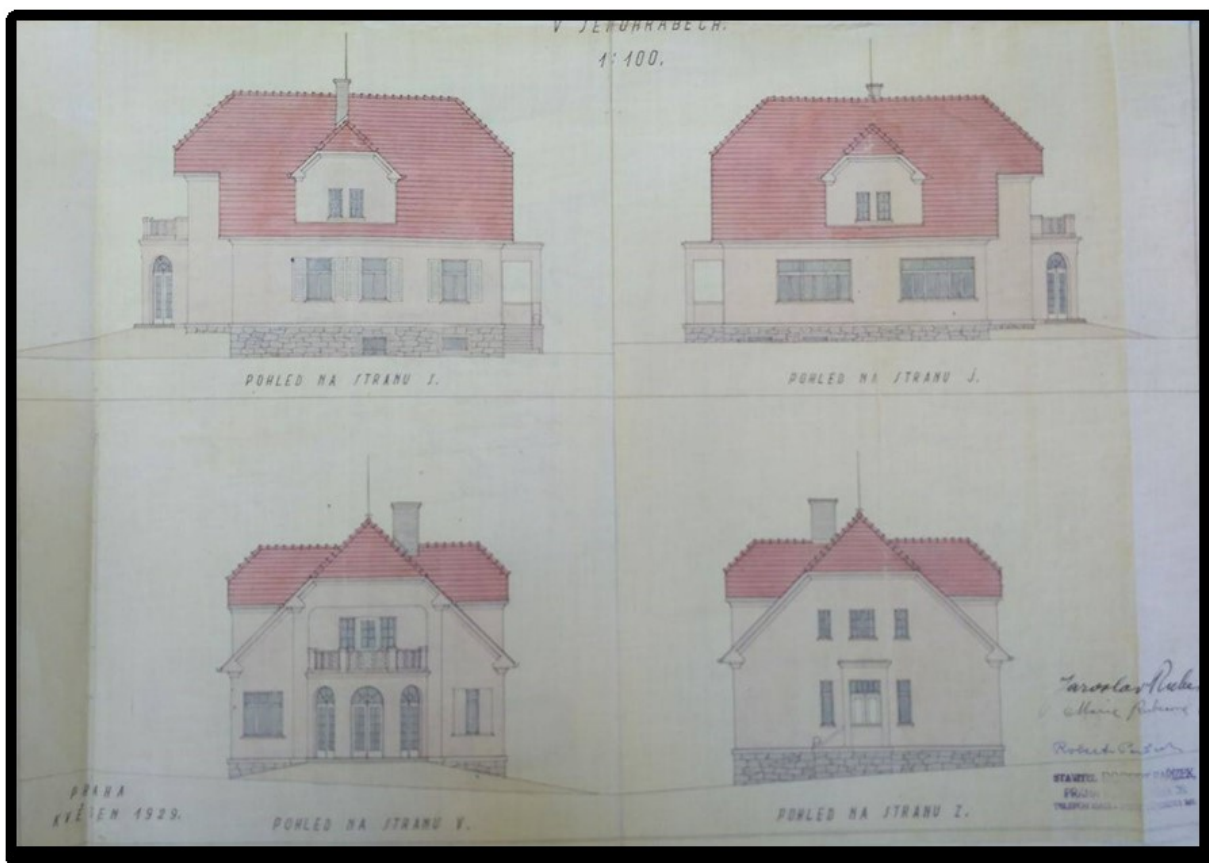
Obrázek 17 Vývoj zástavby do roku 1929. Kresbu provedla Eliška Fenclová na základě předpřipravených podkladů autorky

V roce **1930** pokračuje další zástavba obce, při níž bylo vystavěno celkem pět objektů. Jedním z nich byl rodinný domek vystavěn v těsné blízkosti objektů v západní části obce. Tento domek si nechal postavit Berthold Benesch (účetní adjunkt ředitelství pošt) z Prahy XII. V podzemní části bydlel domovník a v podkroví sám majitel. Rodinný domek (čp. 163) sestával z podzemí (sklep, prádelna, chodba, kuchyně, záchod), přízemí (chodba, veranda, záchod, dvě spíže, kuchyně, dva pokoje, schody) a podkroví (chodba, koupelna, kuchyně, dva pokoje, půda)²²¹. Na vedlejší parcele směrem na východ si nechali vystavět rodinný domek Václav a Anna Vítovi z Prahy II. Domek jim sloužil k občasným návštěvám, zejména v letních měsících, jinak bydleli trvale v Praze. Domek (čp. 164) sestával z podzemí (sín, záchod, chodba, pokoj, prádelna, sklep), přízemí (veranda, záchod, chodba, spíž, kuchyně, dva pokoje) a podkroví (chodba, terasa, dva pokoje, lázeň, kuchyně)²²². V témže roce byla postavena vilka pro Miluši Ladovou (majitelka realit v Praze), která byla situována ve východní části obce. Vilka (čp. 167) sestávala z přízemí (sín, záchod, dva pokoje) a podkrovní části včetně půdního prostoru.

²²¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²²² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

Architektem byl Vojtěch Kulhánek ²²³. Dalšími rekreanty v obci byli manželé Jaroslav a Marie Rubešovi z Prahy II., kteří si nechali postavit vilu v západní části obce. Dalšími vlastníky se stali Rudolf Zikmund se svou ženou Wandou, kterým se v průběhu 50. let zalíbilo v obci natolik, že se přestěhovali natrvalo do Senohrab. Vila (čp. 168) sestávala z podzemí (předsklepí a schody, dva sklepy, prádelna), přízemí (zádveří, halla, jídelna, zahrada, kloset, kuchyně, spíž, pokoj pro služebné, schody do podkroví a podkroví (chodba, kloset, dva pokoje, lázeň, dvě půdy a podkrovní balkon). Stavitelem byl Robert Pařízek z Prahy II. ²²⁴. V témže roce si nechali postavit místní manželé Václav a Marie Šimkovi rodinný domek, který pronajímali letním hostům. Domek (čp. 170) byl situován blízko původní návsi a sestával z podzemí (dva sklepy, prádelna, předsíň, spíž, záchod, pokoj, schody), přízemí (chodba, záchod, spíž, kuchyně, pokoj, veranda, schody) a podkroví (chodba, lázeň, kuchyně, pokoj, půda). Architektem byl opět Vojtěch Kulhánek ²²⁵.

Obrázek 18 Plánek vilky čp. 168. Zdroj: SOKA Praha-východ

²²³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²²⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²²⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

V roce **1931** bylo postaveno pět rekreačních objektů (čp. 171, 172, 173, 175 a 183). Jedním z nich byl letní domek, který si nechali postavit Ing. Dr. Tech. Jan Bílek ²²⁶ (odborový rada ministerstva železnic) se svou ženou z Prahy XI. Tento přízemní domek (čp. 171) sestával z verandy, pokoje, kuchyně, předsíně, spíže a klosetu.). Výstavbu provedl Alois Pištora, mistr tesařský z Prahy VII. Mezi lety 1938 a 1939 byla provedena přístavba, která byla zvětšena o souterrain (schody, předsklepi, komora, prádelna, dva sklepy), první patro (předsíň, dva pokoje, koupelna) a podkrovní část s půdou. Tuto část domku postavil místní Vojtěch Kulhánek. Letní domek se nacházel v jihozápadní části obce směrem od Hlavní ulice ²²⁷. Další dvě rekreační letoviska si nechala postavit ve východní části obce Miluše Ladová z Prahy XVIII. Domek (čp. 172) sestával ze souterrainu (sklep, kloset, předsíň, obytná kuchyně), přízemí (předsíň, kloset, lázeň, kuchyně, spíž, dva pokoje, dva balkony) a podkrovní části s půdním prostorem (v tu dobu nepřístupná). Architektem tohoto domku byl Vojtěch Kulhánek. Druhý domek na vedlejší parcele (čp. 173) odkoupil od paní Ladové Josef Hons (Firma silničních a betonových staveb), bytem ve Schwerinově ulici na tehdejších Královských Vinohradech. Tento domek sestával z podzemí (chodba, sklep, obytná kuchyně, kloset), přízemí (chodba, kuchyně, dva pokoje, balkon, kloset, umývárna, schody) a podkroví (pokoj, kuchyně, půda) ²²⁸. U středu obce si postavil rodinný dům místní obyvatel Emil Heindl, který zde bydlel spolu s domovníkem. Podkroví bylo pronajmuto Karlu Heindlovi z Prahy, který sem jezdil na letní byt a sám majitel bydlel v přízemí. Budova (čp. 175) byla obklopena zahradou, přízemí a podkroví bylo ze zděné omítky a vnitřní strana byla štuková. Stavba byla kryta eternitem, v podzemí a přízemí se nacházel kruhovitý arkýř a v podkroví byl postaven balkon ²²⁹. Za další honosnou stavbu lze považovat rodinný dům ²³⁰ v centrální části obce, který si nechali vystavět Ing. Vladimír (ministerský rada) a Jaroslava Iblůvi z Prahy XIII. Dům byl rozdělen na dvě bytové jednotky, které sloužily rodině Iblům přechodně v létě. V jedné jednotce bydleli manželé Iblůvi a ve druhém jejich syn se svou rodinou. Dům (čp. 183) sestával z podzemí (sklep na potraviny,

²²⁶ Doktor technických věd. Zajímavostí je, že bydlel ve stejné lokalitě jako Rudolf Zikmund z objektu čp. 168.

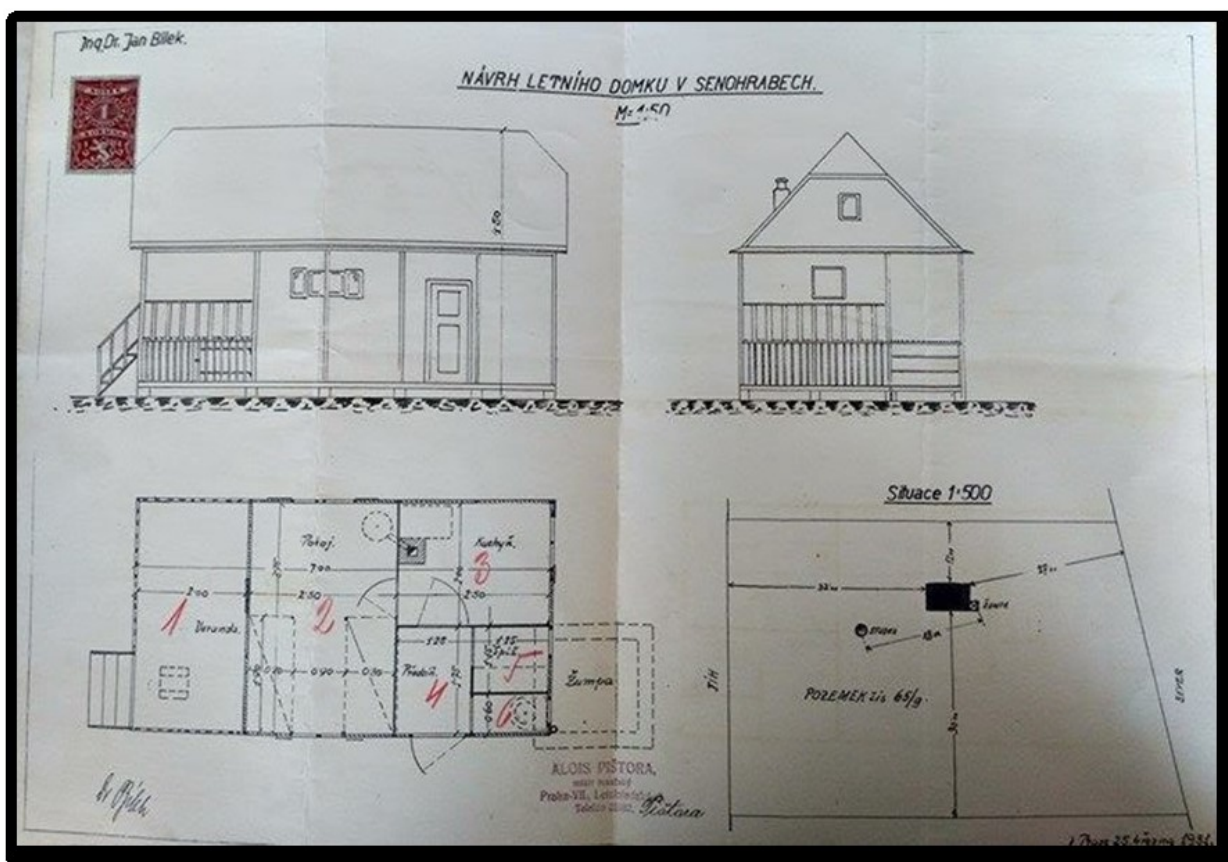
²²⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²²⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²²⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

²³⁰ Tato zajímavá vila, zejména ze stylového hlediska, byla vystavěna v době, kdy dominovala funkcionalistická architektura. Stejně tak tato vila, která sestávala z šikmé střechy (v níž bylo postaveno druhé nadzemní podlaží) a obdélných oken. Budova byla vystavěna podle návrhu pražského architekta a stavitele Václava Suka z Dejvic. Stavební povolení bylo uděleno 20. března 1932 a ke kolaudaci došlo za necelý půl rok. Při hlavním vstupu bylo postaveno schodiště, které směřovalo do přízemní verandy (Dostupné na: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_62.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+4-2016.pdf).

prádelna, sklep, garáž a sklad, dva pokoje), přízemí (tři pokoje, kuchyně, koupelna, kloset) a prvního patra (tři pokoje, komora, kloset) ²³¹.

Obrázek 19 Plánek letního domku čp. 171. Zdroj: SOkA Praha-východ.

S rokem 1932 přichází mírný pokles rekreační zástavby, nicméně i tak byly v obci postaveny čtyři rekreační objekty (čp. 44, 179, 182 a 185). Prvním z nich byl rodinný dům, který si nechala postavit Leopoldina Wahleová z Prahy II. pro svou dceru Kateřinu. Dům (čp. 44) sestával z přízemí, ve kterém se nacházela chodba, kuchyně, chodba, closet, spíž a dva pokoje. Později, v roce 1936 bylo dostaveno první patro (chodba, schodiště, koupelna, kloset, spíž, kuchyně, tři pokoje, terasa, balkon) a podkrovní část s půdou ²³². O veškeré stavební práce se postaral senohrabský Vojtěch Kulhánek ²³³. Jižně od Hlavní ulice si postavili letní domek manželé Jaroslav (architekt) a Marie Rösslerovi z Prahy VII. Domek (čp. 179) sestával ze

²³¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

²³² V roce 1950 byl dům prodán krejčímu Františku Neradovi, který si v prvním patře otevřel krejčovskou živnost. Obchod v přízemí dále fungoval jako potraviny, kde se později prodávala také drogerie. Pamětníci si vzpomenu na časy, kdy před obchodem stávala fronta chatařů, kteří zde nakupovali nejnětější potraviny na vaření, ale také petrolej, kterého bylo nedostatek. Roku 1974 byl obchod zrušen a bývalá prodejna byla přetvořena na bytovou jednotku zazděním dveří a výkladní skříně. Ve stejném domě žije rodina Neradových dodnes. O veškeré stavební práce se postaral senohrabský Vojtěch Kulhánek. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_19.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C3%BA+2009.pdf.

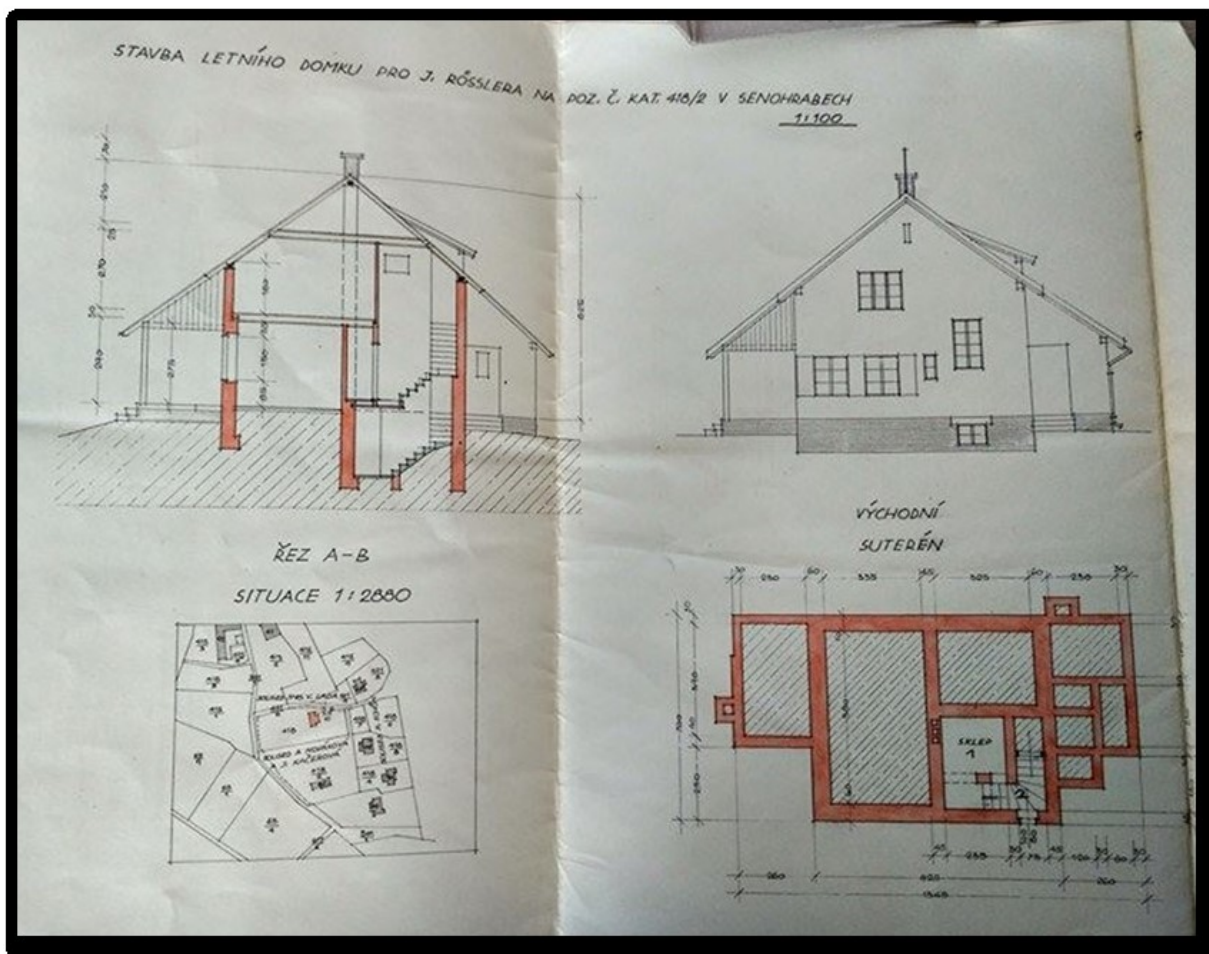
²³³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1

souterrainu (sklep, schody), přízemí (zádveří, předsíň, pokoj, veranda, kuchyně, spíž, prádelna, skladiště, záchod, schody) a podkroví (chodba, komora, lázeň, komora, dva pokoje). Architektem této stavby sám Ing. Arch. Jaroslav Rössler z Bubenče ²³⁴. V centrální části byl postaven rodinný domek (čp. 182) místních obyvatel Josefa a Františky Šťastných, který v letních měsících pronajímali podkrovní část letním hostům. Domek sestával z podzemí (chodba, komora, prádelna, sklep, komora), přízemí (veranda, chodba, kuchyně, lázeň, dva pokoje, záchod, spíž) a podkroví (chodba, kuchyně, pokoj, dvě půdy, záchod, balkon). Architektem byl v tomto případě František Bouša ze Zaječic ²³⁵. Výjimkou je v tomto roce výstavba zahradního domku, který byl situován v samotném cípu jižní části obce. Tento domek (čp. 185) si nechala postavit Růžena Tichá z Prahy XII., která sem jezdila na letní byt. Spoluvlastníkem této stavby byl František Selix, který zde bydlel trvale. V roce 1937 bylo dostavěno podkroví, a tak se v tomto roce stavba skládala z původního suterénu (předsíň, komora, kuchyně, sklep, záchod, chodba), přízemí (chodba, záchod, kuchyně, pokoj, koupelna, veranda) a přistavěné podkroví (dvě komory, chodba, půda). Architektem stavby byl Vojtěch Kulhánek ²³⁶.

²³⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

²³⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

²³⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

Obrázek 20 Plánek letního domku čp. 179. Zdroj: SOKA Praha-východ

V roce 1933 byly postaveny dva rekreační objekty (čp. 47 a 195). Prvním z nich byla villa, situována ve středové části obce, kterou si nechali postavit manželé Bendovi. Prof. Jaroslav Benda (profesor na Vysoké škole umělecko-průmyslové) bydlel na Praze I. a Marie, rozená Weisenbergová, pocházela z villové čtvrti na Ořechovce. Villa byla rozdělena na dvě bytové jednotky²³⁷. Bytu č.1. užívala majitelka pro sebe a svou rodinu za nájemní hodnotu

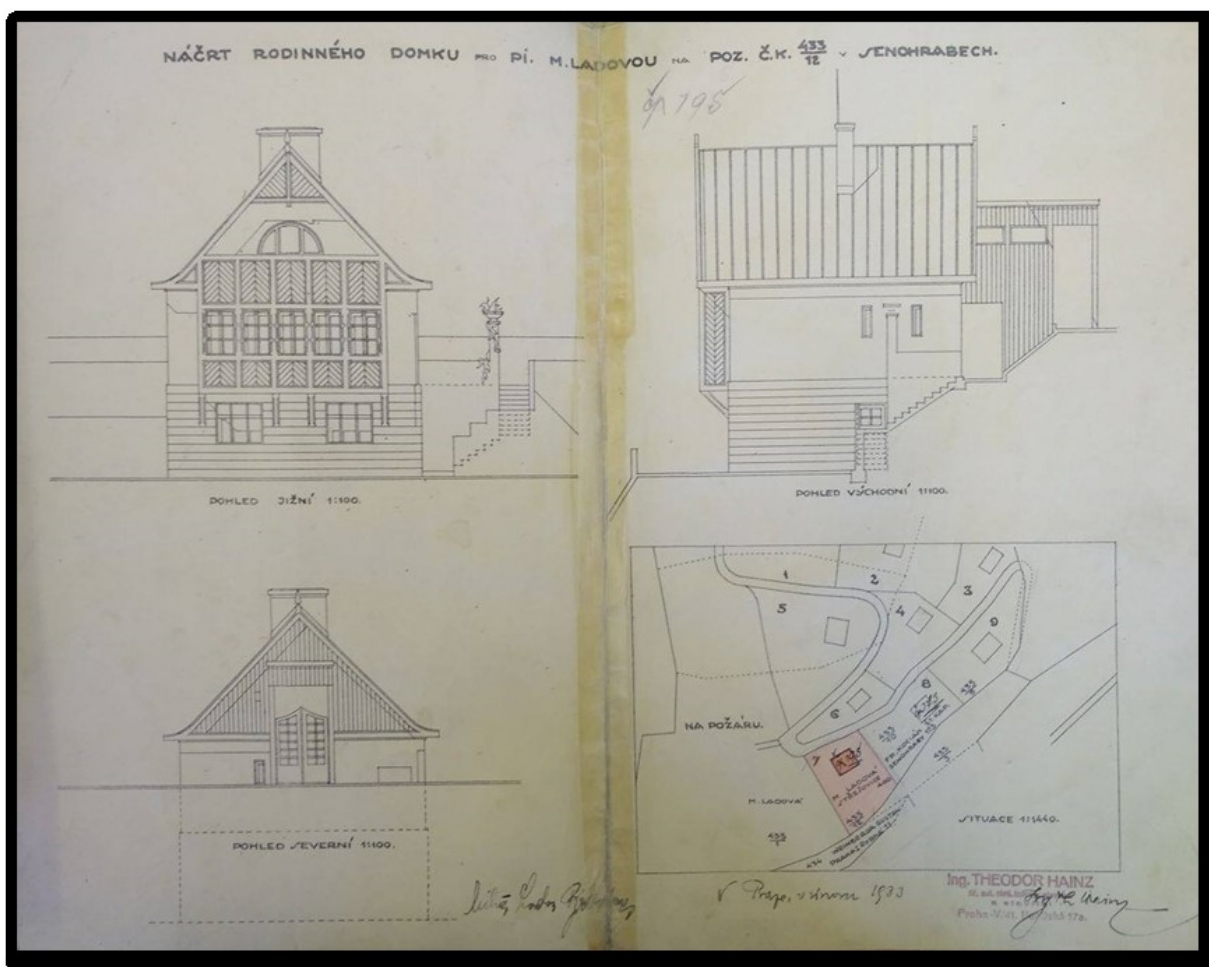
²³⁷ Zajímavostí je, že 26.8. 1928 poslal Berní správě na Žižkov na Prahu XI. Pan Emil odvolání, ve kterém píše nesouhlas s tím, aby jejich villa byla zakatastrovaná do daně třídní jako budova přepychová, s 30 % zvýšením řádné roční sazby. Tuto budovu by měli radit jako obyčejnou se šesti obytnými místnostmi do V. třídy podle sazebníku s řádnou roční sazbou 50 Kč, od 1. ledna 1927. Zákonodárce chtěl postihnout vyšší daní objekty skutečně přepychové, nehledě k tomu, jsou-li užívány jen majitelem samým nebo jsou-li pronajímány. Vyžaduje se jen, aby byl přepych znatelný, a to nejen zevně, ale i uvnitř. Umístění pouhého balkonu nebo arkýře za účelem lepšího spojení místností nečiní budovu budovou přepychovou. V zákoně o provádění nařízení mluvíme o zámcích, sanatoriích a villách přepychových. K tomu podotýkám, že můj domek s čp. 47 v Senohrabech byl roku 1895 postaven panem V. Ladou jako domek dělnický pro dělníky továrny krejčovské. Když pak později o d této myšlenky upustil, rozprodal jednotlivé domky. Jeden z nich, s čp. 47 koupil Emil a rozšířil jej přístavbou jedné místnosti v přízemí a 1 místnosti v 1. patře. Na zevnější úpravě nebylo až na balkoněk ničeho změněno. Na celé stavbě nebyly shledány pozorovateli nejmenšího přepychu. Tato vila sloužila jako letní byt, přesto se i v tomto případě Emil odvolává. „Letní byt jest požadavek moderní hygieny a jest vyhledáván i třídami dělnickými. Těž příjmy státního úředníka nejsou takové, aby si mohl držeti subjekt přepychový. Pročež žádám, aby můj dům čp. 47 v Senohrabech byl vyloučen z budov přepychových. Žádnou z uvedených místností nebyla nikdy pronajata“ (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1).

1000 Kč. Bytu č.2 užíval zdarma dr. JUDr. Emil Weisenberg, (vládní rada pro vědu a výzkum a finanční tajemník) otec majitelky domu, se svou služebnou. Budova byla dokončena v roce 1934 a sestávala z přízemí (sklep, prádelna, kuchyně, pokoj), zvýšeného přízemí (dva pokoje s ložnicemi, veranda), zvýšeného přízemí se závětrím (kloset, kuchyně, chodba, koupelna, dva obývací pokoje) a podkrovní části s půdou. Architektem byl Ing. Otto Weisenberg ²³⁸ ²³⁹. Druhou stavbou situovanou na jihovýchodě obce byl rodinný domek (čp. 195), který si nechala postavit Miluše Ladová. Se stavbou bylo započato 17. března 1933 a dostavěna byla 12. srpna 1934. Od roku 1935 sloužil domek k pronájmu letním hostům a o pár let později (roku 1939) domek zakoupili při veřejné dražbě u okresního soudu v Říčanech manželé Josef (bývalý důstojník) a Marie Holdovi z Prahy VII., kterým sloužil částečně k trvalému rodinnému obývání, a částečně k pronájmu pro letní hosty z Prahy. Marie Holdová vydražila domek při veřejné dražbě u okresního soudu v Říčanech dne 19.5. 1939 podle zákona o stavebním ruchu. Jednalo se o honosnou stavbu, která sestávala z podzemí (chodba, kuchyně, pokoj, prádelna, sklep, spíž), přízemí (zádveří, předsíň, dva pokoje, kuchyně, lázeň, terasa, spíž, záchod) a podkroví (schodiště, předsíň, pokoj, komora, záchod, dvě půdy, balkon). Architektem tohoto objektu byl Ing. Theodor Hainz z Prahy V. a technickým znalcem Stanislav Haspeklo ²⁴⁰.

²³⁸ předseda místního okrašlovacího spolku v Senohrabech v letech 1931-1954. Výše zmiňovaný Karel Schreier,(z villy čp. 155) byl jeho nástupcem.

²³⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1

²⁴⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

Obrázek 21 Plánek rodinného domku čp. 195. Zdroj: SOKA Praha-východ

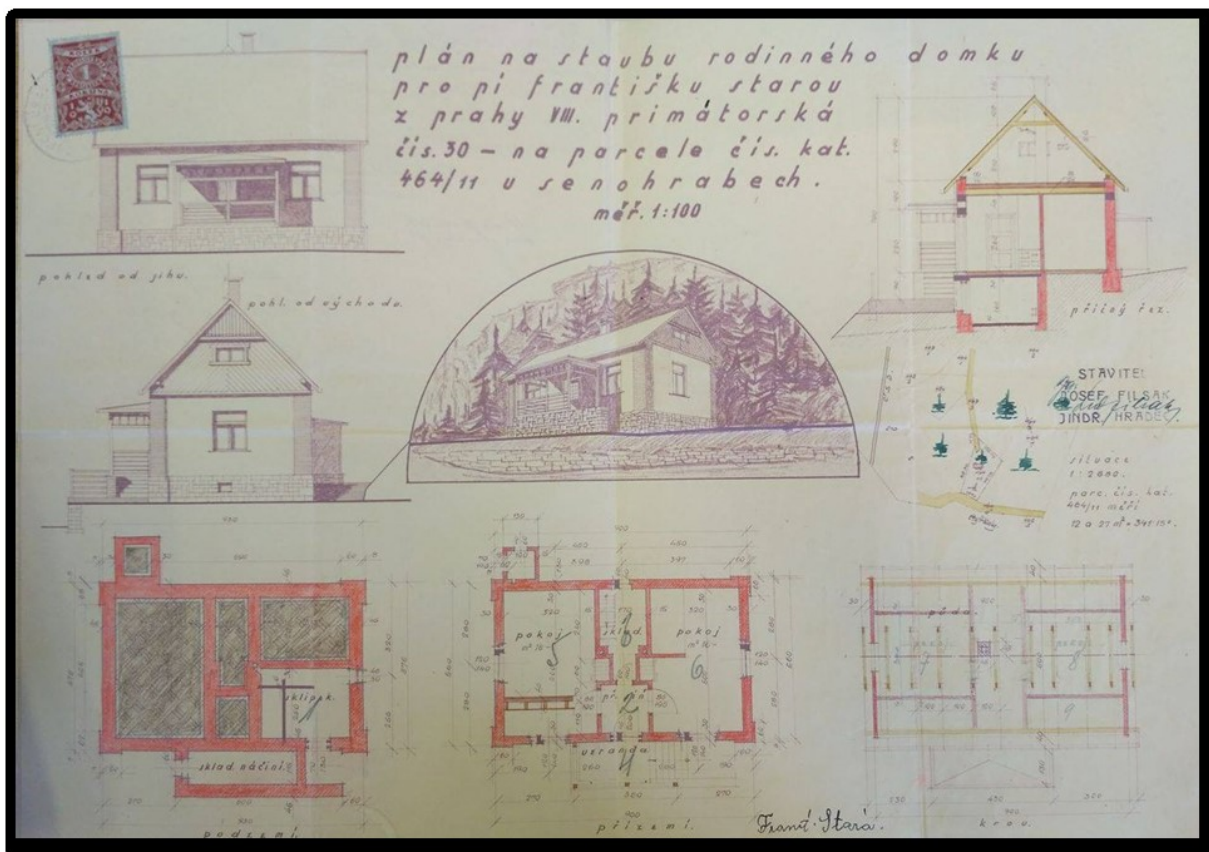
V roce 1934 byly postaveny tři objekty (čp. 192, 193 a 196). První domek, situován na severu obce (na hranici katastru) si nechali postavit manželé Dr. Ing. Mikuláš a Marie Gruževsky z Prahy XII. Domek (čp. 192) sestával ze souterrainu (sklep) a přízemí (dvě obytné kuchyně, předsíň, veranda). Architektem byl Ing. Dr. K. Skorkovský²⁴¹ z Královských Vinohrad a technickým znalcem opět Stanislav Haspeklo²⁴². Druhou stavbou byl letní domek, který se nacházel ve východní části obce a nechali si ho postavit Josef (ředitel) a Terezie Lejskovi z Prahy X. Domek (čp. 193) sestával z přízemí (světnice, kuchyně, komora, prádelna, spíž, předsíňka, sklep) a prvního patra (předsíňka, umývárna, dvě ložnice). Architektem byl

²⁴¹ Narodil se roku 1898 v Oděse, jako syn stavebního inženýra, přednosty elektrických drah. Po dokončení středoškolského vzdělání v roce 1916 nastoupil do Institutu dopravních inženýrů v Petrohradu. Po krátkém pobytu ve Francii se vydal do Prahy, kde začal studovat na ČVUT. Následně pracoval u firmy Ing. Dr. Skorkovský v Praze a ve 30. letech mu byl udělen titul doktora techniky. V Senohrabech si postavil nejen obytný domek (čp. 192) pro příležitostné využívání, ale také byl jmenován stavbyvedoucím dálničního mostu přes údolí Šmejalky u Senohrab. Od roku 1946 pak řídil další stavby se svou firmou Skorkovský, a to v okolí Jáchymova a Příbrami (zejména stavební práce spojené s těžbou uranové rudy). Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_65.pdf&original=1.pdf

²⁴² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karta 4

v tomto případě Ing. Arch. Josef Šlégr spolu s Ing. Arch. Jaroslavem Stránským, oběma z Prahy. Technickým znalcem byl Stanislav Haspeklo ²⁴³.

Na okraji jižní části obce mezi železničním koridorem a potokem Mnichovka si nechala postavit rodinný domek Františka Stará z Prahy VIII. Tento podsklepený domek (čp. 196) sestával z přízemní části (předsíň, schodiště, veranda, dva pokoje) a podkroví (dvě komory, půda). Stavitelem byl Josef Filsak z Jindřichova Hradce a technickým znalcem při stavbě této budovy byl opět Stanislav Haspeklo.

Obrázek 22 Plánek rodinného domku čp. 196. Zdroj: SOKA Praha-východ

Rok 1935 přinesl výstavbu menší chaty poblíž středové části obce pro Marii Schmeisserovou z Podolí. Chata (čp. 198) sestávala ze třech obytných místností (dvě kuchyně a jedna světnice). O několik parcel dál směrem na severozápad byl roku 1936 postaven rodinný dům (čp. 159) pro Františka a Ludmilu Sovákovi z Prahy XII. V tomto roce byla stavba také dokončena a hned započata přístavba, která v konečné podobě sestávala ze suterénu (schodiště, čtyři sklepy), přízemí (vchod, předsíň, záchod, kuchyně, terasa, dva pokoje, lázeň, terasa, předsíň, záchod, kuchyně, pokoj) a podkroví (předsíň, záchod, kuchyně, pokoj, balkon, dva

²⁴³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4\

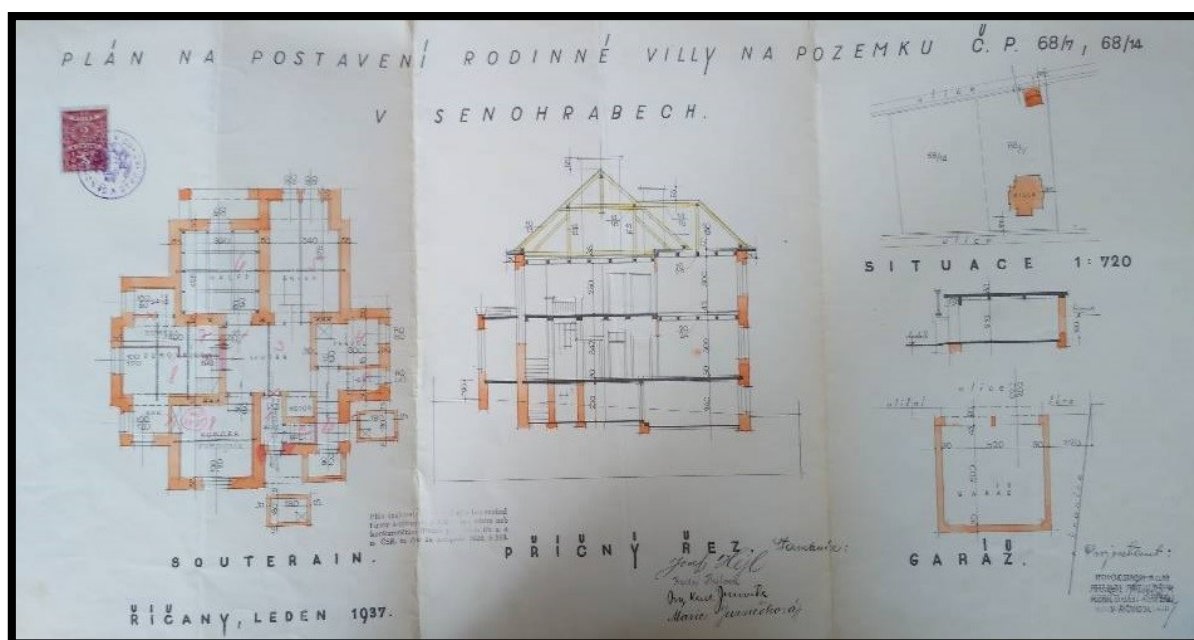
pokoje). Architektem této honosné stavby byla Technická kancelář pro stavby pozemní Rudolfa Novotného z Královských Vinohrad ²⁴⁴.

Rok 1937 přinesl výstavbu celkem čtyř rekreačních objektů (čp. 202, 204, 205 a 207) a je dokladem toho, že se v Senohrabech stavební činnost rozvíjí zejména ve středové části obce. Jednou ze staveb byl rodinný dům, situovaný kousek od Hlavní ulice, který si nechal vystavět Jan Mládek (cestovní úředník) z Prahy VII. Z archivních materiálů můžeme zjistit, že se jednalo o honosnou stavbu, ke které měl majitel přistavěnou garáž. Dům (čp. 202) sestával ze sklepního patra (dva sklepy, prádelna, předsíň), přízemí (předsíň, schody, dva pokoje, kuchyně, veranda, lázeň, kloset, spíž), podkroví (pokoj, předsíň, pokoj, kuchyně, spíž, lázeň, kloset) a půdního prostoru. Veškerou výstavbu obstaralo podnikatelství staveb Rudolfa Martínka, tesařského mistra a studnaře ze Senohrab ²⁴⁵. Rodinnou vilku si nechal vystavět místní instalatér Karel Kadeřábek, který částečně pronajímal první patro letním hostům. Vilka (čp. 204) se skládala ze suterénu (sklep, předsklepi, schodiště), přízemí (veranda, halla, spíž, záchod, koupelna, pokoj, kuchyně, schodiště, halla), prvního patra (halla, spíž, záchod, půda, pokoj, kuchyně) a dvou balkonů. O výstavbu této honosné budovy se postaral senohrabský Vojtěch Kulhánek. Opět na východě (ve skupině již zmiňovaných vil) byl vystavěn další rekreační objekt, kam jezdili na letní byt manželé Václav a Růžena Fouskovi. Dům (čp. 205) sestával ze souterrainu (chodba, sklep, komora, prádelna), přízemí (veranda, chodba, předsíň, kuchyně, záchod, lázeň, spíž, dva pokoje, schodiště) a podkroví (předsíň, kuchyně, pokoj, spíž, záchod, půda). Architektem byl Josef Ruttner z Prahy XVI. Poslední stavbou v tomto roce byl rekreační objekt, který si nechal postavit Ing. Karel Jurnečka se svou ženou Marií, Josefem Hejlem a jeho ženou Karlou. Majitelem domu (čp. 207) byl pan Jurnečka, který pocházel z Královských Vinohrad a pobýval zde se svou rodinou pouze příležitostně v letních měsících. Objekt sestával ze souterrainu (vstup, kloset, chodba, prádelna, dva sklepy, komora, světnice, sklep, schody), přízemí (vstup, halla, kuchyně, kloset, spíž, tři pokoje, koupelna, předsín, vstup, logie), prvního patra (schody, halla, kloset, šatna, komora, kuchyně, spíž, dva pokoje, balkon, koupelna, schody, půda, balkon) a podkrovní části s půdním prostorem. Projektantem této stavby byl mistr zednický a architekt Antonín Rošek z podnikatelství staveb v Říčanech ²⁴⁶.

²⁴⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3, 4

²⁴⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

²⁴⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

Obrázek 23 Plánek rodinné villy čp. 207. Zdroj: SOKA Praha-východ

S rokem 1938 přichází celkem sedm rekreačních objektů (čp. 55, 211, 212, 215, 217, 218, 223). Jedním z nich byl rodinný domek ²⁴⁷ pro Annu Bělskou ²⁴⁸ z Prahy II., který se nacházel poblíž Hlavní ulice. Sestával (čp. 55) z podkrovní a přízemní části ²⁴⁹. O pár bloků dále směrem na západ si pořídil Ing. Karel Novák (ředitel) z Prahy VII. rodinný domek pro letní pobyt. Ten sestával (čp. 211) z přízemí (veranda, chodba, kuchyně, dva pokoje a kloset). Projektantem byl Ing. Josef Václavík ²⁵⁰ ze Smíchova, který si v témže roce postavil pro sebe a svou ženu rodinný domek (čp. 212) hned na vedlejší parcele. Václavíkův domek sestával z přízemí (pokoj, kuchyně, pokoj, kloset, předsíň), verandy, souterrainu, sklepa a dřevníku.

²⁴⁷ Jedna z nejstarších vil v Senohrabech, stavěných před 40. léty. Tehdy to na svou dobu nebyl domek přepychový, a tak žádala paní Bělská 35 % od zvýšení domovní daně. Domek (čp. 55) nemá žádných arkýřů, architektonických ozdob, fasáda se rovná fasádě starých, venkovských, prostých domků, který nemá ani koupelny, žádného klosetu se splachovacím zařízením. Právem jsou rodinné domy dělníků a železničářů pronajímané letním hostům, pokládány za stavby nikoliv přepychové, ačkoliv mají koupelny a klosety se splachovacím zařízením. „Člověku se vnucuje myšlenka, že je to jen proto, že jsem vdova po radovi, kdežto ti druzí jsou dělníci a železničáři, ničeho proti nim nemám, ale myslím že v demokratickém státě má být všem měřeno spravedlivě. Když dům přepychový, tak 35 % zvýšení daně, ať patří třeba jen dělníkovi. Když prostý domek, tak žádné zvýšení daně, i kdyby patřil třeba samotnému prezidentovi“ (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2).

²⁴⁸ Tato vdova po výtečném pražském staviteli bydlela pod vilou profesora Jaroslava Bendy. Pod Bělskými měl vilu profesor konzervatoře pan Jiránek (VONDRAČEK, 1978, s. 149-151).

²⁴⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

²⁵⁰ Ve 2. polovině 30. let se zde objevuje typ tzv. vilochaty, které byly navrženy významnými, a v některých případech prvotřídní architekti. Jako příklad může sloužit tento zahradní dům (čp. 211) v Senohrabech, postaven roku 1930 Františkem Václavíkem. „Již při stavbě bylo myšleno na celoroční pobyt, objekt byl pokryt tepelně-izolačními deskami Sven, a proto poskytuje dům i příjemný pobyt v zimě“. Kousek dál byl postaven roku 1938 víkendový domek podle projektu Lva Krčí (žák Josefa Gočára). Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_3.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C3%BAnor+2011.pdf

Jižně od středové části obce si nechala postavit rodinný domek Marie Kocourková (vdova po bankovním úředníkovi) ze Žižkova. Domek nepronajímala, ale užívala ho občas pro sebe a svou rodinu. Domek (čp. 217) sestával ze souterrainu (předsíň, komora, prádelna, sklep), přízemí (veranda, předsíň kloset, koupelna, kuchyně, dva pokoje) a podkrovní části s půdou. Architektem byl Vojtěch Kulhánek ²⁵¹. Na samém jihu obce byly postaveny dvě stavby (čp. 215 a 218). První z nich byl rekreační objekt pro Ladislav Nejedlého, který sestával z podzemní části se sklepem, přízemí (kuchyně, jídelna, veranda, spíž, kloset) a poschodí s ložnicí. Majitelem domu byl MUDr. Jaroslav Stark z Prahy I., který zároveň vlastnil v obci rodinný domek s čp. 245 ²⁵². Hned na vedlejší parcele západním směrem se nacházel rodinný domek, který si nechala postavit Františka Sílová pro sebe a dceru Miloslavu z Prahy XI. Domek (čp. 218) jim sloužil k sezónnímu bydlení ²⁵³ a sestával ze suterénu (schody, sklep), přízemí (předsíň, záchod, spíž, kuchyně, dva pokoje, terasa), prvního patra (schody, předsíň, záchod, čtyři pokoje, terasa, půda) a podkrovní části. O výstavbu tohoto objektu se postaral Rudolf Martínek, také původem ze Senohrab ²⁵⁴. Posledním rekreačním objektem v tomto roce byl weekendový domek, který si nechali vystavět Jaroslav a Vilém Herinkovi z Prahy XIII. Budova (čp. 223) nesloužila jako letní byt, ale byla zcela pronajímána. Sestávala z přízemí (záchod, kuchyňka, pokoj, půda) a jejím architektem byl František Bradáč ²⁵⁵.

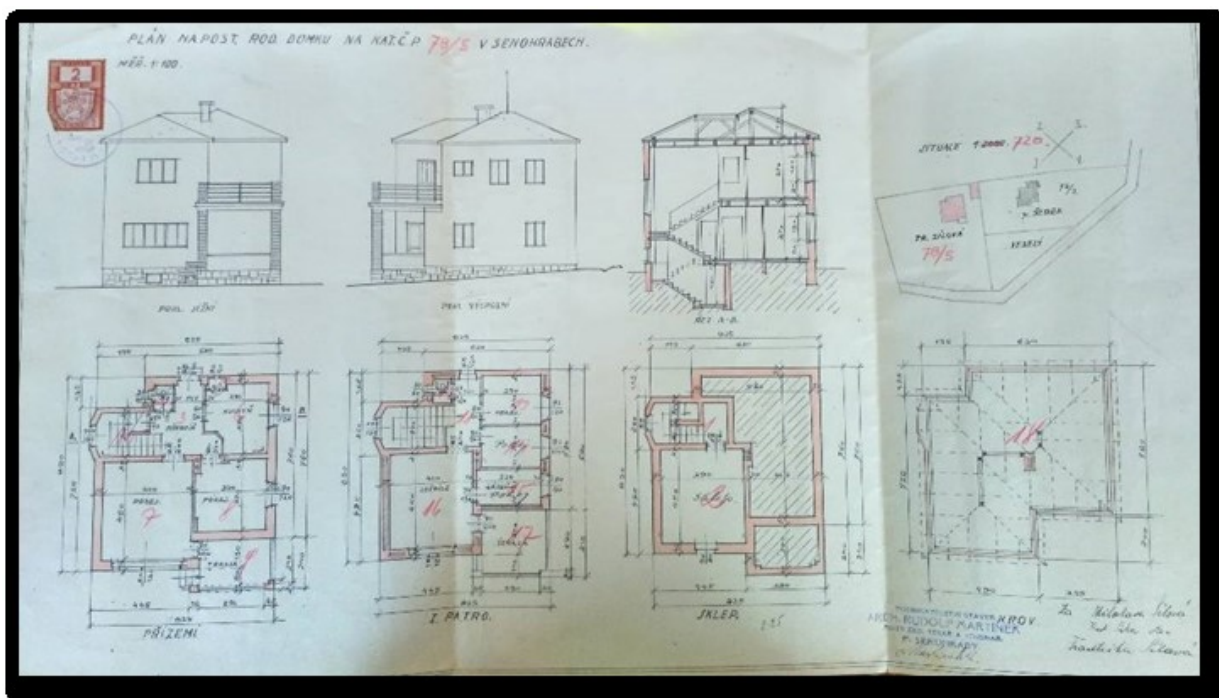
²⁵¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁵² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁵³ Důvodem bylo to, že v zimních obdobích nebyl domek (čp. 218) uzpůsoben k bydlení, jelikož nepatrný příděl uhlí nestačil k vyhřátí místností, které byly značně vlhké a studené (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

²⁵⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁵⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

Obrázek 24 Plánek rodinného domku čp. 218. Zdroj: SOkA Praha-východ

V roce 1939 byl zaznamenán největší rozmach stavební činnosti, ve kterém bylo postaveno celkem 11 rekreačních objektů (čp. 219, 220, 221, 224, 225, 230, 233, 234, 235, 236 a 237). Jedním z těchto rekreačních objektů byl rodinný domek pro Marii Tobiáškovou z Prahy XII. Domek (čp. 219) sestával z podzemí (dva sklepy, prádelna), přízemí (veranda, předsíň, kuchyňka, záchod, tři pokoje) a podkroví s půdním prostorem. Byl postaven v severní části obce, kousek nad Hlavní ulicí architektem Vojtěchem Kulhánkem²⁵⁶. Pod Hlavní ulicí, směrem na jih si nechal postavit Dr. Josef Čížek (magistrátní komisař) se svou manželkou Janou také rodinný domek pro letní pobývání. V přízemní části bydleli jejich rodiče a manželé Čížkovi trvale na Praze XII. Po roce 1940 se však rozhodli do Senohrab přestěhovat. Tento domek (čp. 220) sestával z podzemí (chodba, dva sklepy, komora sloužící jako skladiště, prádelna, záchod, schody), přízemí (veranda, předsíň, kuchyně, předpokoj, dva pokoje, koupelna, záchod, spíž, schody), prvního patra (předsíň, kuchyně, předpokoj, dva pokoje, komora s koupelnou, záchod, spíž, schody) a podkrovní části s půdou. O výstavbu se postaral Vojtěch Kulhánek²⁵⁷. O několik parcel jižněji byl postaven již pátý rekreační objekt, který tvořil samostatnou skupinu. Tento rodinný domek, který pronajímala Vlasta Tichá panu Janu Holečkovi. Sama bydlela trvale na Praze X. Rodinný domek (čp. 221) sestával z podzemí (chodba, prádelna, sklep), přízemí (předsíň, kuchyně, pokoj, lázeň, spíž, záchod, schody) a podkroví (předsíň, dva pokoje,

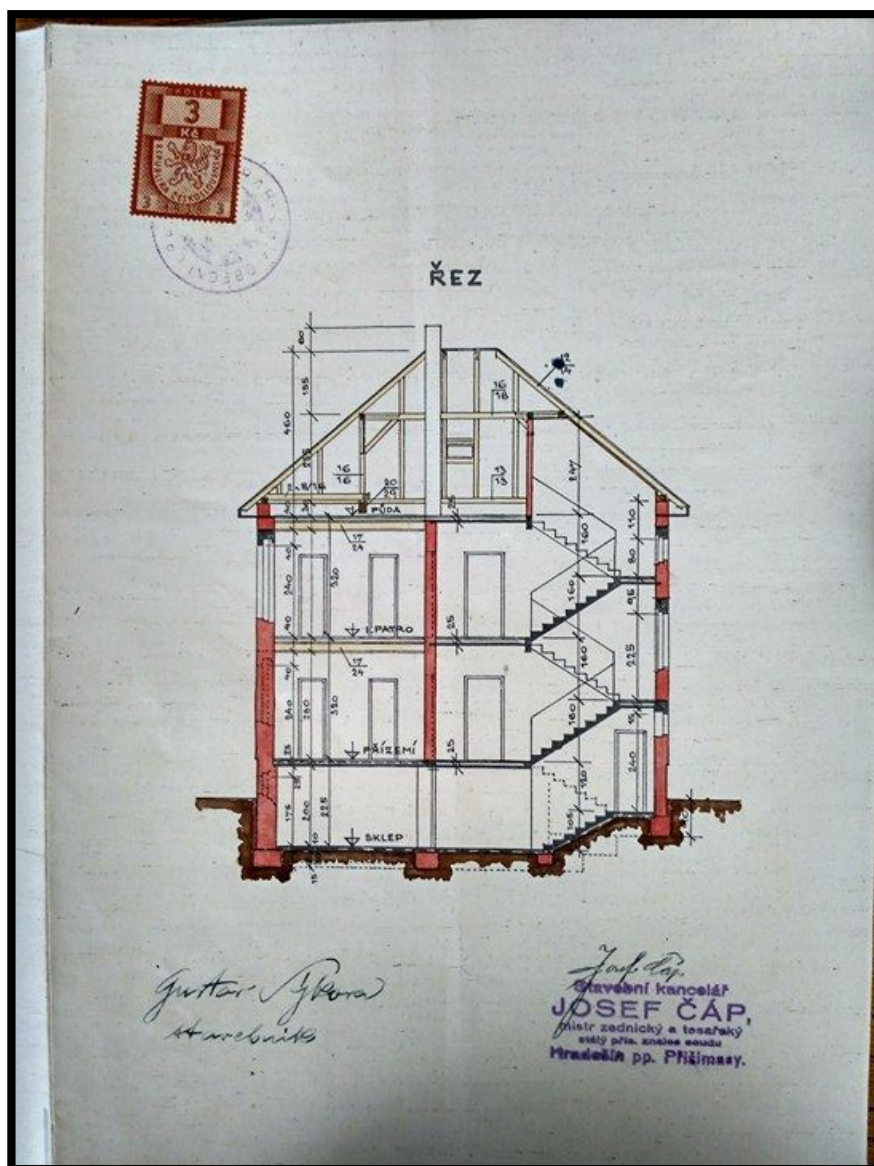
²⁵⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁵⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

záchod). Architektem byl opět Vojtěch Kulhánek ²⁵⁸. Dalším honosným rekreačním objektem byl rodinný dům pro akademického malíře Gustava Sýkoru. Jakožto majitel obýval první patro domu a přízemí pronajímal pro Zdenka Jičínského (úředník) z Prahy. Tento rodinný dům byl posledním objektem, který doplňoval skupinu rekreačních objektů v západní části obce. Dům (čp. 224) sestával z podzemí (schody do sklepa, chodba, dva sklepy, prádelna, sklep), přízemí (zavětrí, chodba, kloset, kuchyně, jídelní kout, spíž, komora, pokoj, schodiště), prvního patra (veranda, balkon, kloset, pokoj, lázeň, skladiště, ateliér, schody) a podkrovní části s půdou. Architektem byl v tomto případě Josef Čáp, mistr zednický a tesařský a jeho stavební kancelář z Hradešína, Přišimas. Na níže uvedeném obrázku můžeme vidět řez stavbou, po pravé straně je uvedeno architekta/projektanta a po levé straně pak stavebníka (tedy majitele) ²⁵⁹.

²⁵⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁵⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

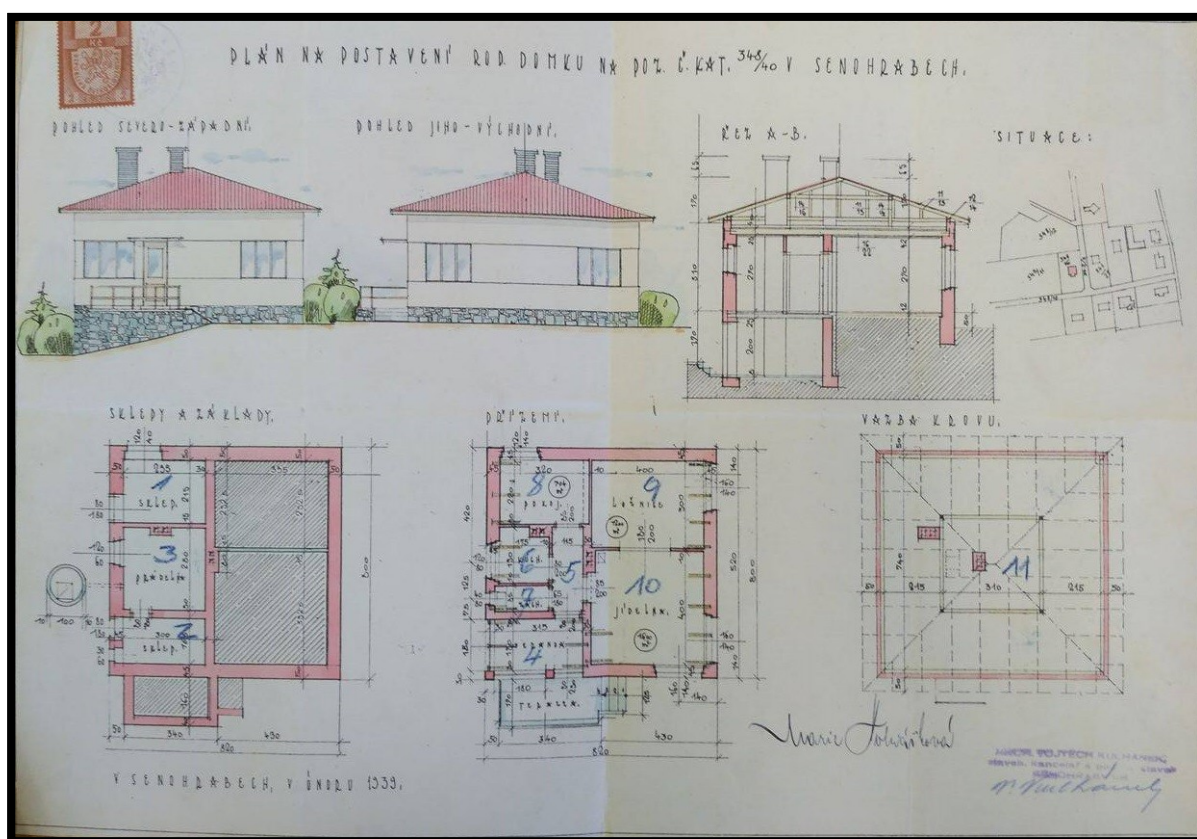

Obrázek 25 Plánek rodinného domu čp. 224. Zdroj: SOKA Praha-východ

V tomto roce byl postaven také weekendový domek pro manžele Bočkovi. Otto (účetní tajemník zemského finančního ředitelství v Karlíně) a Anděla pocházeli z Prahy VII., odkud jezdili do domku na letní pobyt. Domek byl postaven na soutoku řeky Sázavy a potoka Mnichovy. Od obce byl vzdálen cca 6 km. Domek sestával z podzemí (sklípek, sklep), přízemí (terasa, veranda, pokoj spojený s ložnicí, kuchyně, spíž, kloset) a podkrovní části s půdou. Architektem byl Vojtěch Kulhánek ²⁶⁰. Druhým severně situovaným rekreačním objektem byl dřevěný domek pro Ludvíka Staňka z Prahy XIII. Domek (čp. 230) sestával z přízemí, ve kterém se nacházela veranda, obytná místnost, kloset a schodiště. Architektem byl Alois Pištora z nedalekých Stránčic se svou firmou Stavby dřevěných domů a vil. V severní části obce se

²⁶⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

také nacházel weekendový domek, který si nechala postavit Milada Ebenhöchová z Nuslí. Domek (čp. 233) obývala pouze v letních měsících a po stavebních úpravách byly z tohoto starého dřevníku zřízeny jeden pokoj a kuchyňka. Architektem byl senohrabský Vojtěch Kulháněk ²⁶¹. V témže roce si nechala postavit domek Jiřina Žemličková (účetní) z Prahy II. V přízemní části bydlela její matka a od 10. října 1939 byla pronajata podkrovní část. Domek (čp. 235) sestával ze souterrainu (schody, předsklepi, prádelna, sklep), přízemí (veranda, chodba, kloset, koupelna, kuchyně, pokoj, spíž, schodiště) a podkroví (chodba, kloset, půda, kuchyně, dva pokoje, půda). Architektem byl Vojtěch Kulháněk ²⁶². Další villa byla postavena v centrální části obce, kterou si nechal postavit doc. MUDr. Vladimír Hlaváček z Prahy II. Tento objekt (čp. 236) sestával z podzemí (sklep, prádelna) a přízemí (garáž, světnice veranda). Architektem byl rovněž Vojtěch Kulháněk ²⁶³.

Obrázek 26 Plánek weekendového domku čp. 225. Zdroj: SOKA Praha-východ

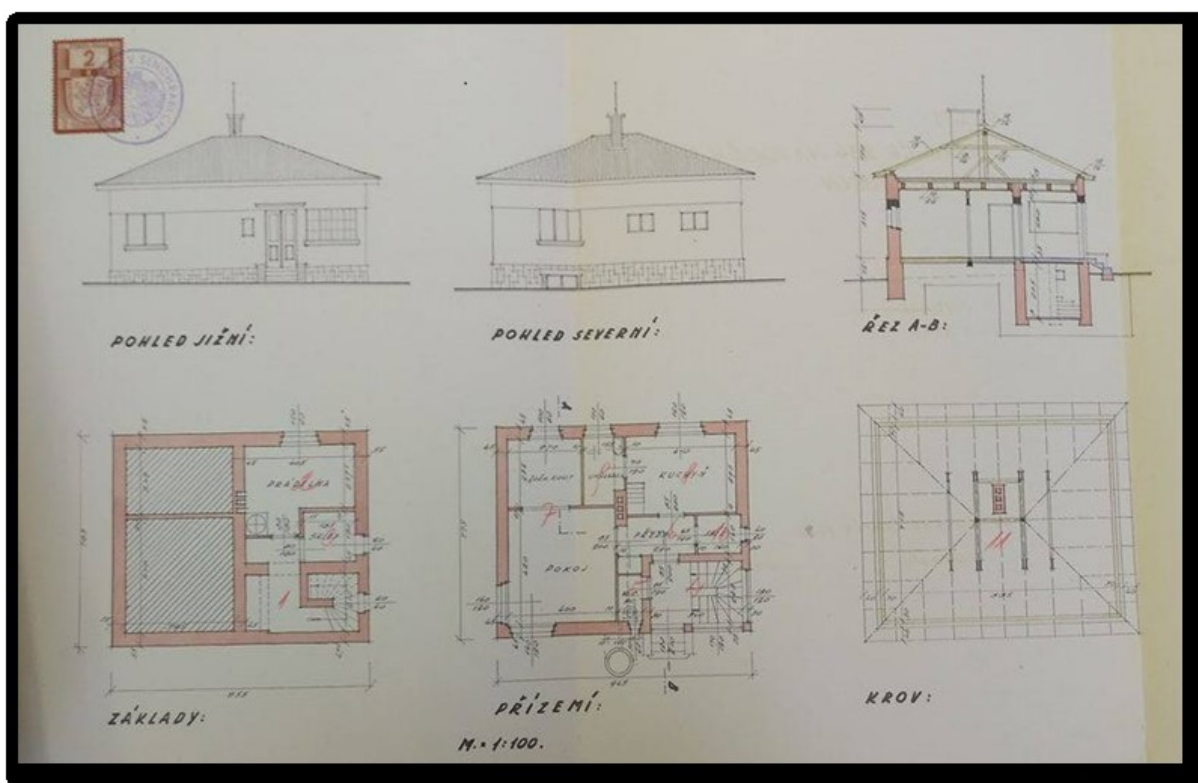
Na přelomu let 1939-1940 byly postaveny dva rekreační objekty. Jedním z nich byl rodinný domek Alexandra a Boženy Průchových ze Smíchova. Domek se nacházel ve východní části obce, blízko železnice. Domek (čp. 237) sestával ze souterrainu (sklep, prádelna), přízemí

²⁶¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁶² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁶³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

(předsíň, kuchyně, pokoj, terasa, schodiště) a prvního patra (předsíň, tři pokoje, lázeň, kloset). Na stavbě se společně podíleli František Troníček a Lev Krča ²⁶⁴. Dalším senohrabským rekreatem a později trvalým obyvatelem Senohrab byl Ing. Jiří Turek z Michle. Na přelomu let 1939-1940 si nechal postavit rodinný domek, kde zpočátku pobýval příležitostně a roku 1940 se do obce přestěhoval natrvalo Domek (čp. 234) sestával z podzemí (chodba, prádelna, sklep), přízemí (chodba a schody, záchod, předsíň, pokoj s ložním koutem, kuchyň, umývárna, spíž) a podkrovní části s půdou. O výstavbu se postarala dvojice architektů Vojtěch Kulháněk a Josef Tichý ²⁶⁵.

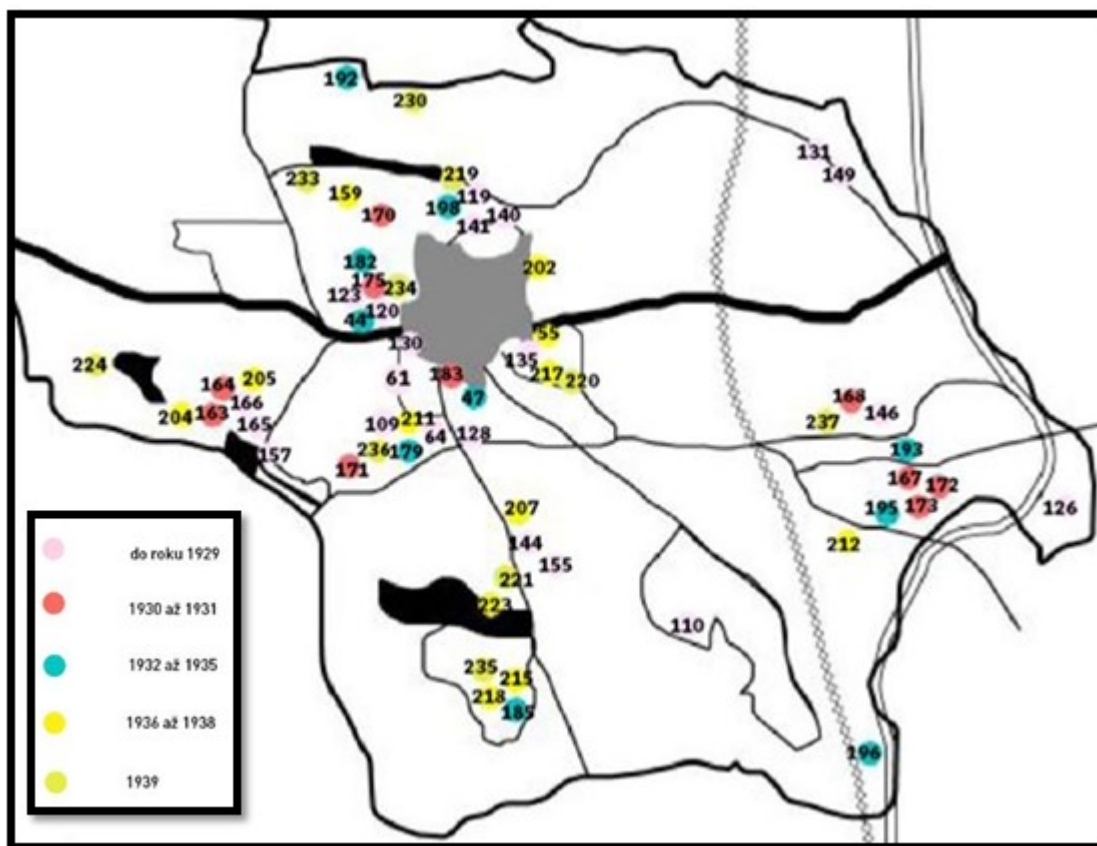
Obrázek 27 Plánek rodinný domek čp. 234. Zdroj: SOKA Praha-východ

Do roku 1939 bylo vystavěno celkem 43 objektů, z čehož čtyři byly postaveny místními obyvateli a pronajímány jako letní byt (čp. 170, 175, 182 a 204). Rekreační objekty se stavěly kolem původního historického centra a dále podél cest směrem od hranicím katastru. Čím více se šlo od centra, tím hustota zástavby klesala. Ve vývoji zástavby je vidět, že objekty byly po menších skupinkách („ostrůvkách“) roztroušeny po většině území obce. Do roku 1931 bylo postaveno 10 nových staveb a do roku 1932 jich přibýlo také 10. Mezi lety 1936-1938 bylo vystavěno celkem 12 nových objektů a v roce 1939 jich bylo dalších 11. Celkový počet

²⁶⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁶⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

vystavěných rekreačních objektů čítal 54 staveb. Od roku 1940 pomalu klesá stavební činnost a na začátku 50. let ji ukončuje výstavba objektu čp. 15.

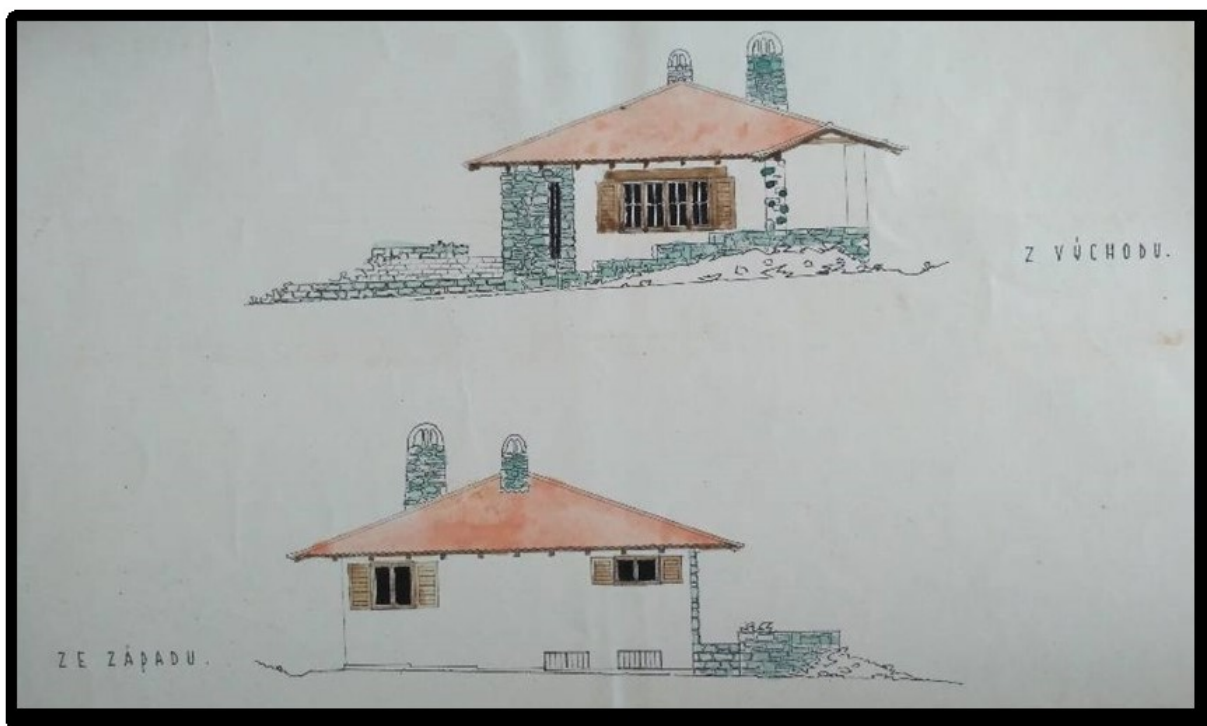
Obrázek 28 Vývoj zástavby do roku 1939. Kresbu provedla Eliška Fenclová na základě předpřipravených podkladů autorky

V roce 1940 byl postaven domek pro Vladimíra Šulce (úředník) z Břevnova. Domek (čp. 238) sestával z přízemí (veranda, předsíň, kuchyně, pokoj) a podkrovní části s jedním pokojem a půdou. Tento objekt je zajímavý svou situovaností, jelikož je situován daleko od původní zástavby a leží mezi železnicí a potokem Minichovka. Architektem byl stavitel a soudní znalec Jaroslav Matějka z Michle ²⁶⁶. V centrální části obce poblíž Hlavní ulice byl postaven rodinný domek pro Františka (majitel drogerie) a Luisu Bernerovi z Prahy XII. Stejně jako v předchozí objekt sloužil zejména k rekreaci během letních měsíců. Domek (čp. 240) sestával z podzemí (předsíň, prádelna, dva sklepy, kloset, pokoj, kuchyně, garáž), přízemí (předsíň, schodiště, lázeň, closet, pokoj, veranda, terasa, schodiště) a podkroví (schodiště, předsíň, komora, balkon). Staviteli byla opět dvojice senohrabských architektů Vojtěcha Kulhánka a Josefa Tichého ²⁶⁷.

²⁶⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁶⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

chodba, obytná halla, chodba, lázeň, kuchyně, spíž, kloset). Architekty této honosné stavby byli Ing. V. Laciný a Ing. Josef Vobořil, oba z Prahy II. a projektantem Ing Vladimír Novák z Prahy XIX.²⁷¹.

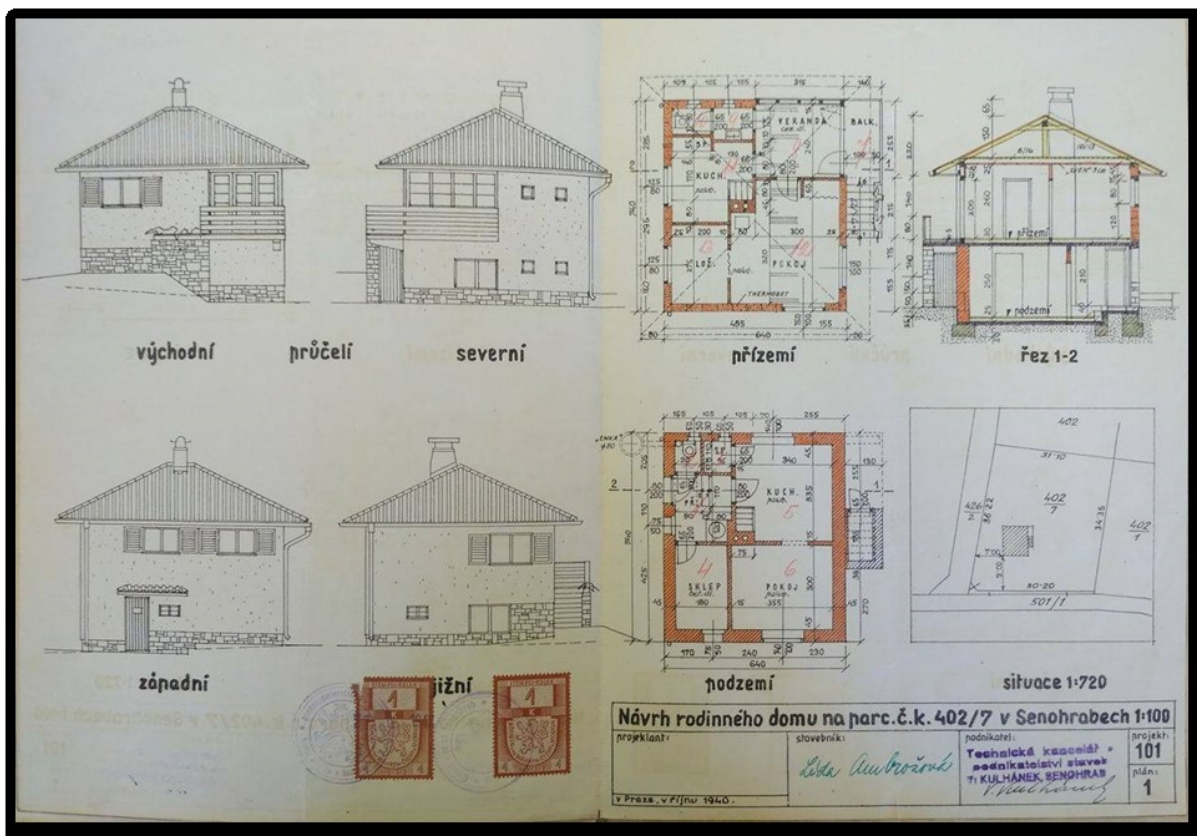
Obrázek 30 Plánek rodinného domku čp. 245. Zdroj: SOkA Praha-východ

Další objekt na přelomu těchto let si nechal postavit místní poštovní pomocník František Šimek ml. Rodinný domek byl trvale obydlen majitelem a domovníkem. Suterénní část domku pronajímal letním hostům (např. Jaroslavu Burianovi v červenci roku 1942). Domek (čp. 251) sestával ze souterrainu (chodba spíž, záchod, světnice, komora, chodba, prádelna, sklep, schody), veranda, chodba, záchod, spíž, koupelna, kuchyně, 2 pokoje, schody) a podkroví (chodba, pokoj, kuchyně, spíž, půda, balkon). Architektem byl Vojtěch Kulhánek²⁷². Další rekreační objekt si nechala vystavět také Ludmila Ambrožová z Prahy XVI. Jednalo se o rodinný domek (čp. 246), obývaný v letních měsících, který sestával z podzemí (předsíň, kloset, spíž, sklep, kuchyně, pokoj), přízemí (balkon, veranda, spíž, kloset, kuchyně, pokoj s ložnicí) a podkrovní části s půdou. Architektem byl Vojtěch Kulhánek²⁷³.

²⁷¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁷² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁷³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

Obrázek 31 Plánek rodinného domku čp. 246. Zdroj: SOKA Praha-východ

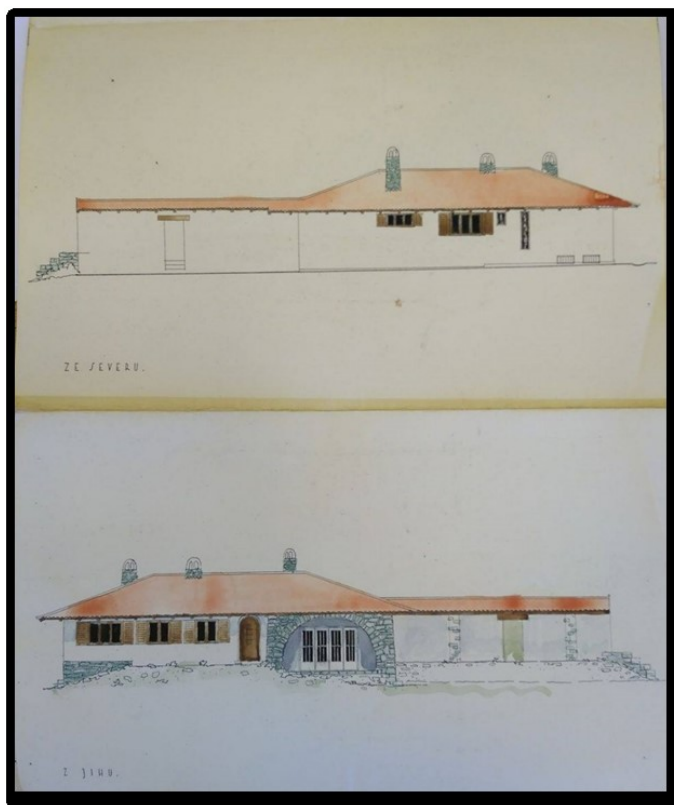
S rokem 1941 přichází výstavba tří rekreačních objektů, které se nacházely ve východní části obce. Prvním z nich je rodinný dům, který si nechali vystavět Bohumil (instalatér) a Gabriela Kocourkovi z Prahy XIII. V Praze bydleli trvale a zhruba od poloviny dubna roku 1942 se do Senohrab natrvalo nastěhovali poslu s Bohumilovou matkou. Dům²⁷⁴ (čp. 247) sestával z podzemí (chodba, sklep, sklep s vodárnou, schodiště), přízemí (zavětrí, kloset, předsíň, kuchyň, koupelna, spíž, veranda, pokoj, schodiště) a podkroví (chodba, kloset, prádelna, pokoj, komůrka, komora). Na dvoře byla postavena garáž. O veškerou výstavbu se postaral projektant a stavitel arch. Václav Dvořák z Prahy²⁷⁵. Druhým objektem byl domek, který si nechali postavit Josef (ředitel na úřadě) a Růžena Svobodovi z Nuslí. Domek (čp. 248)

²⁷⁴ U této stavby (čp. 247) je zajímavostí, že je zde i protokol o tom, odkud byl přivezen stavební materiál na výstavbu a také stavební práce, které byly na domu dělány). Cihly, vápno a cement byly pořízeny od Viktora Poláka ze Senohrab, krytina na střechu od pana Slavíka z Hrochova Týnce, kámen z mnichovického kamenolomu, písek byl získán z výkopu na staveništi, vápno od pana Poláka ze Senohrab, železo bylo ze Železářské obchodní společnosti z Prahy II. (Hybernská 27/5), cement od pana Ant. Kubíka z Prahy – Smíchov. Další spolupráci na materiálu se podílely také Ringhofferovy závody a Západočeské kaolinové závody. Sklenářské práce obstaral Hynek Žák z Prahy XIII., truhlářské práce pan Jan Havlíček z Říčany, zámečnické pak Ing. Skokan z Prahy XII., klempířské práce František Jačka z Prahy XII., pokrývačské práce včetně fasády dělal pan Slavík z Hrochova Týnce, kamnářské práce pak Arch. Čeněk Kožnar z Prahy II. (ulice Růžová). Instalátorské práce provedl Václav Ponocný ze Senohrab. Studnařské/pumpařské a zahradnické práce pak provedl sám majitel domu Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

²⁷⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

byl přestavěn z dřevníku na přízemní prostor, ve kterém se nacházel sklad, záchod, kuchyně a půdní prostor. K domku byla přistavěna také samostatná garáž. Stavitelem byl Josef Tichý ²⁷⁶. Třetím honosným ²⁷⁷ objektem a zároveň také posledním, byl rodinný dům, který si nechali postavit Josef (obchodník) a Josefa Němečkovi. Manželé bydleli trvale v Praze a v novostavbě bydleli pouze příležitostně. Dům (čp. 250) sestával z podzemí (schodiště do přízemí, sklep, prádelna, sklep), přízemí (předsíň, kuchyně, spíž, záchod, lázeň, pokoj, veranda, schody do podkroví) a podkroví (předsíň, ložnice, šatna záchod, ložnice, půda) ²⁷⁸.

Poslední rekreační objekt, o kterém jsou dostupné záznamy, pochází z 50 let. Patřil Jaroslavu a Růženě Procházkovým z Prahy XIV., (Viktorinova 1). Domek (čp. 15) sestával z přízemí (pokoj, kuchyně, komora, chlév, kolna, sklep, půda, stodola), které sloužilo letním hostům ²⁷⁹.

Obrázek 32 Plánek rodinného domu čp. 247. Zdroj: SOKA Praha-východ

Do roku 1951 přibylo dohromady 11 staveb. Pouze jedna z nich byla místního obyvatele, který ji pronajímal (čp. 251). V roce 1940 bylo postaveno sedm staveb a do roku

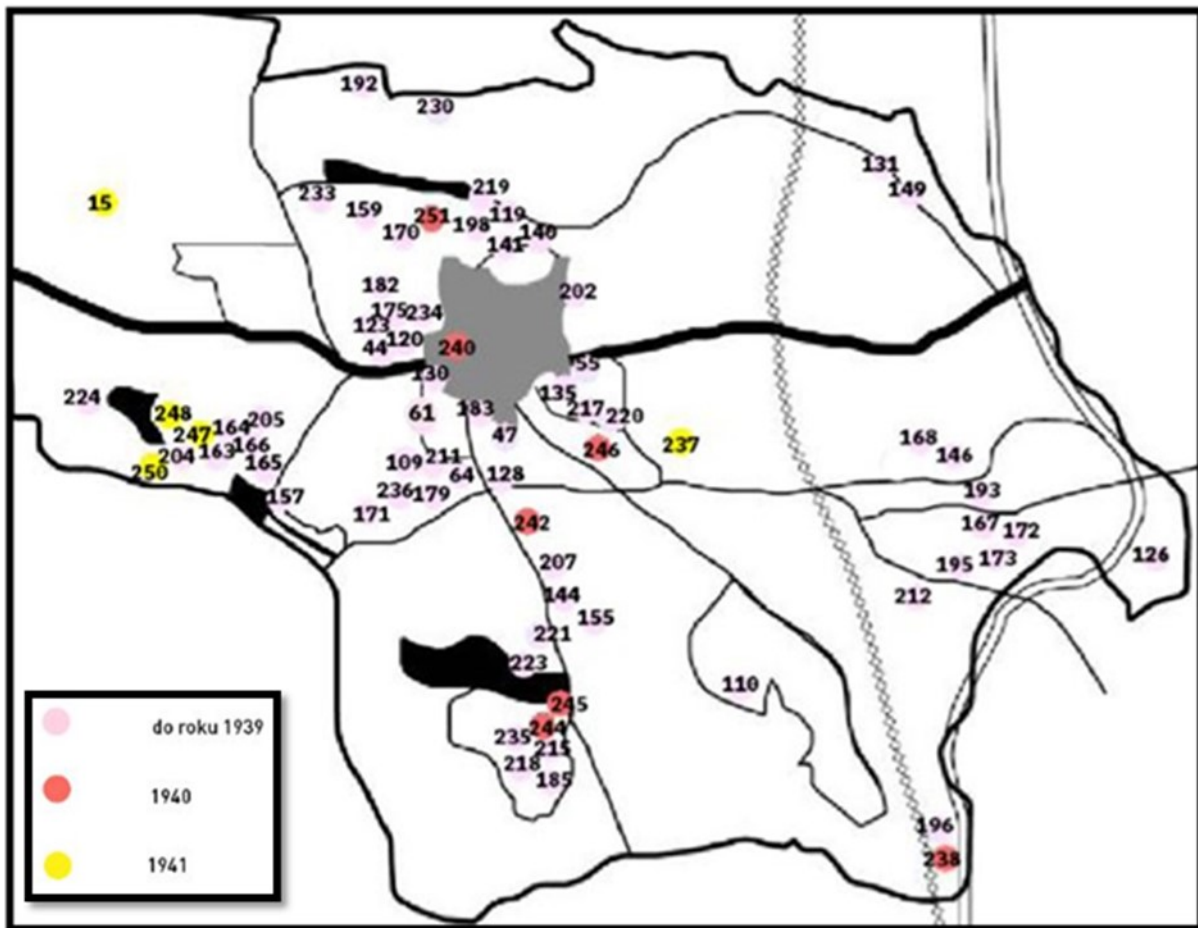
²⁷⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁷⁷ Abychom si mohli lépe představit peněžní hodnotu takovýchto honosných staveb, jako příklad uvedu č.p. 250. Stavební náklady činily 98.000, z toho 78.000 bylo vyplaceno (ve splátkách) projektantu stavby a staviteli. Pořizovací hodnota pozemku (28.10.1940) byla 15.000 K od Jiříny a Jarmily Brabcových v Senohrabech z objektu čp. 6 (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

²⁷⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

²⁷⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1

1951 další čtyři. Celkem se tedy nacházelo v obci 76 staveb rekreačního charakteru. Většina objektů ze 40. let byla vsazena do původní zástavby. V jižní části vznikla skupina šesti seskupených objektů, v západní části celkem devět objektů. Opět byly objekty vystavovány podél cest.

Obrázek 33 Vývoj zástavby do roku 1951. Kresbu provedla Eliška Fenclová na základě předpřipravených podkladů autorky

3.6 Letní byty a letní hosté v letovisku Senohraby

Předchozí kapitola pojednávala o výstavbě objektů, které si nechávali stavět obyvatelé nedaleké Prahy. Tento způsob výstavby rekreačních objektů však nebyl jediným projevem rekreačních aktivit v Senohrabech. Jak ukazují archivní materiály, setkáváme se zde také s výstavbou letních sídel a pronajímáním letních bytů. Většinou se jednalo o situaci, kdy si Pražáci nechali vystavět objekt sloužící k rekreaci, který následně využívali jako letní byt. V některých případech majitel stavby bydlel trvale v Praze a rekreační objekt sloužil jeho rodinným příslušníkům či k pronájmu letním hostům z Prahy. Ve 40. letech se objevují první případy, kdy se někteří rekreační stěhují do Senohrab natrvalo.

Dochované údaje sice nejsou kompletní, ale lze v nich nalézt, že do prvního rekreačního objektu jezdili na přelomu let **1918-1919** František a Marie Troníčkoví z Prahy II. Tito letní hosté si vystavěli rodinný domek (čp. 109) ²⁸⁰, který jim sloužil k pobytu zejména v letních měsících. Další údaje se objevují až s rokem 1922, ve kterém jezdili do rodinného domu (čp. 110) JUDr. Jaroslav a Marie Pipkovi z Vršovic, (Ruská ulice) ²⁸¹. S rokem **1923** přichází záznam o místním železničním poúředníku Josefu Zrckovi, který pronajímal podkrovní část svého rodinného domku (čp. 118). To sestávalo z kuchyně, pokoje a půdy. V témže roce jezdila na letní byt do domku (čp. 119) paní Heřmánková z Prahy II., (Václavské náměstí 17), která obývala suterén a přízemní část domku ²⁸².

Na přelomu let **1923-1924** se přestěhovali Václav (vrchní četnický strážmistr) a Anna Tomkovi do Senohrab, kam byl ze služebních důvodů pan Tomek převelen. Od roku 1924 začali manželé pronajímat část svého rodinného domku (čp. 120) letním hostům z Prahy, kterými byli v roce 1924 profesor Karel Velíšek, obchodník Arnošt Erman a úředník Jindřich Kraus ²⁸³. V roce **1924** odkoupil Václav Prokop od výše uvedené paní Heřmánkové domek (čp. 119), který mu následně sloužil k pobytu v Senohrabech. Pan Prokop procházel z Královských Vinohrad, (Pštrosova ulice 7) a tento objekt využíval příležitostně v letních měsících ²⁸⁴.

V roce **1925** se objevují letní hosté v domku (čp. 120) manželů Tomkových. Byli jimi holič Karel Vecko a železniční rada Vladimír Ibl, oba původem z Prahy. V roce 1925 příždějí na letní byt (čp. 123) Jiří a Růžena Kalinovi z Královských Vinohrad, (Mánesova ulice 71), kde se zdržují zejména v letních měsících ²⁸⁵. O rok později záznamy ukazují na majitele dalšího rekreačního objektu, kterými byli Vladimír a Svatopluk Borůvkovi villu (čp. 130) z Prahy II., kam jezdili na letní pobyt. MUDr. Vladimír Borůvka byl majitelem sanatoria, bytem v Legerově 61 a JUDr. Svatopluk Borůvka zase advokátem, bytem v Jungmannově 38. Oba jezdili do obce příležitostně a obývali villu zejména v letních měsících ²⁸⁶. Stejně tak Ing. Jan a Marie Halladovi, kteří si pronajímali rodinnou vilku (čp. 126). Pan Hallada byl vrchním radou státních drah a se svou ženou bydleli trvale na Praze I., (Liliová 1). V témže roce (1926) se opět zde objevují manželé Kalinovi, jejichž pobyt v objektu (čp. 123) je zaznamenán až do roku 1927 ²⁸⁷.

²⁸⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

S rokem **1927** přicházejí do obce další letní hosté k manželům Tomkovým do domku (čp. 120). Jsou jimi stavitel Felix Vyskočil a soukromnice Vlasta Víchová, oba z Prahy. Téhož roku jezdili do rodinného domku (čp. 131) JUDr. Jan a Marie Gothovi ze Smíchova, (Fibichova 14), kteří zároveň pronajímali podkrovní část letním hostům. Celkem se jednalo o šest místností, které se skládaly z předsíně, dvou komor, šatny a dvou půd)²⁸⁸. Obdobně na tom byli manželé Jan a Marie Wirthovi z Vršovic, (Palackého třída 325), kteří pronajímali sklepní prostory svého sídla (čp. 128) letním hostům z Prahy za 2000 Kč ročně. Pro letní hosty byla uzpůsobena také podkrovní část domku (čp. 135), kterou v tomto roce pronajímali místní rezidenti Alois a Marie Konvičkovi²⁸⁹. Na přelomu let **1927-1928** jezdili letní hosté k místnímu obyvateli Josefu Šťastnému do podkrovní části jeho rodinného domku (čp. 140). Pražané v tomto objektu, uzpůsobeném k rekreačnímu pobytu obývali chodbu, spíž, lázeň, komoru, dva pokoje, šatnu a půdu²⁹⁰.

V roce **1928** se objevuje opět v rodinném domku (čp. 120) manželů Tomkových další letní host, kterým byl továrník Josef Vojtl z Prahy²⁹¹. V témže roce pronajímal místní železniční zřízenec Josef Trojáněk se svou ženou Antonií rodinný domek (čp. 141), jehož podkrovní část (chodba, dva pokoje a půda) sloužila pro letní hosty²⁹². Obdobně na tom byl místní rezident Josef Topol, jehož podkrovní část (předsíň, spíž, komora, tři pokoje a půda) rodinného domku (čp. 144) byla určena výhradně pro letní hosty z Prahy. Roku 1928 se dále objevují záznamy o Václavu a Antonii Hlaváčkových, kteří jezdili na letní byt do rodinného domku (čp. 146). Obývali zde jeden byt v přízemí a jeden byt v prvním patře. Václav byl svým povoláním tesařský mistr a se ženou bydleli na Praze VII., Strossmayerovo náměstí 965²⁹³. Do Senohrab v tomto roce jezdili na letní byt také manželé JUDr. Julius a Valda Eisnerovi, kde si pronajímali jednopatrovou vilu (čp. 61)²⁹⁴. Julius byl povoláním advokát a se svou ženou bydleli přes rok na Praze II., (Vodičkova 28)²⁹⁵.

V roce **1929** pronajímali místní manželé Antonín a Anežka Trojánkovi svůj rodinný domek (čp. 149), jehož podkrovní část (chodba, záchod, tři pokoje a půda) sloužila k pronájmu letním hostům. V témže roce jezdil na letní byt (čp. 155) ředitel banky Slavia Karel Schreier z Královských Vinohrad, (Chodská 12). Ten pobýval v obci nejen za účelem rekreace, ale také

²⁸⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁸⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁹⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁹¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

²⁹² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²⁹³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²⁹⁴ Vila (čp. 61) sestávala z přízemí (halla, záchod, kuchyně, dva pokoje, schody) a podkroví (chodba, pokoj, lázeň, půda) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2).

²⁹⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

byl předsedou místního Okrašlovacího spolku ²⁹⁶. Na letní byt jezdila také Marie Wimmerová, soukromnice z Prahy II. (Lublaňská 30), která zde se svými syny obývala chatu (čp.157). Jejím nájemníkem byl Josef Svoboda, povoláním zedník, který bydlel v přízemí, které sestávalo z verandy, kuchyně a jednoho pokoje. Bydlel zde od 1.ledna 1929 a každé čtvrtletí platil 450 Kč, celkem tedy 1800 Kč. Obdobně na tom byli manželé Trojánkovi, kteří využívali rodinný domek (čp. 149) k letnímu pobytu a v témže roce ho začali také pronajímat letním hostům z Prahy. Jako letní byt sloužila také podkrovní část rodinného domku (čp. 165) místní rodiny Nováků. Ti pronajímali jednu chodbu, záchod a sklep. Letním hostem zde byl MUDr. Ctibor Bezděk, povoláním praktický lékař ²⁹⁷.

V roce **1930** si pořídili rodinný domek manželé Emil Veselý se svou ženou Miladou, kteří byli majiteli pražských realit. Trvale bydleli na Žižkově, (Husova 19) a rodinný domek (čp. 166) jim sloužil k občasnému pobytu v obci a v roce 1933 ho pronajali Anně Wosinbauerové, vdově po strojívu, která sem jezdila jako letní host spolu se svou dcerou Evou Slámovou, povoláním učitelkou, pocházející také ze Žižkova ²⁹⁸. V témže roce jezdil na letní byt do rodinného domku (čp. 163) Berthold Benesch (účetní adjunkt ředitelství pošt) z Prahy XII. (Jičínská 5). Pan Benesch bydlel v podkroví (chodba, koupelna, kuchyně, dva pokoje, půda), kde pobýval zejména v letních měsících a zároveň pronajímal část domku letním hostům. V témže roce (1930) se jako letní host ubytovala Marie Halladová ve vilce (čp. 126) a její jméno je dále uvedeno u rodinného domku (čp. 164), který pronajímali manželé Václav a Anna Vítovi z Prahy II., (Rumunský 3). Letní hosté jezdili také do vilky (čp. 167) Libuše Ladové, která bydlela trvale v Dejvicích. Tato majitelka pražských realit trávila v Senohrabech čas pouze zřídka a při této příležitosti obývala přízemí (sín, záchod, dva pokoje) a podkroví s půdním prostorem. Poslední letní hosté, kteří jsou uvedeni v záznamech, byli manželé Jaroslav a Marie Rubešovi z Prahy II. (Riegrovo nábřeží 26). Pronajímali si vilu (čp. 168), kterou později odkoupili Rudolf a Wanda Zikmundovi, adresou na Gottwaldově nábřeží. V roce **1931** byli dalšími letními hosty Ing. Dr. Tech. Jan Bílek (odborový rada ministerstva železnic), který se svou ženou jezdili do letního domku (čp. 171). Za rekreačními účely jezdili do obce z Prahy XI. (Smetanovo nábřeží 5). Letním hostem je také Miluše Ladová ze Střešovic,

²⁹⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²⁹⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

²⁹⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

kteřá obývala domek (čp. 172) ²⁹⁹. Zároveň odkoupila od Josefa Honse³⁰⁰ v soudní dražbě přilehlou parcelu s rodinným domkem (čp. 173), který sestával ze dvou místností a byl určen výhradně pro letní hosty. V témže roce bydlel na letním bytě v rodinném domě (čp. 175) Karel Heindl, jehož roční nájemné činilo 600 Kč ročně. Obýval přízemní část rodinného domu (čp. 175), která sestávala z předsíně, dvou pokojů a půdy. Letní byt také nabízela místní rodina Aloise a Marie Šimků, kteří pronajímali rodinný domek (čp. 170), s největší pravděpodobností podkrovní část, která sestávala z chodby, lázně, kuchyně, jednoho pokoje a půdy ³⁰¹.

Na přelomu let **1931-1932** jezdili na letní byt Ing. Vladimír a Jaroslava Iblovi ze Střešovic, (Ořechovka 277), odkud jezdili do rodinného domu (čp. 183). Domek byl rozdělen na dvě bytové jednotky, přičemž byt č. I. obývali manželé Iblovi a byt č. II. jejich syn ³⁰² Další záznamy ukazují opět na rodinný domek (čp. 120) manželů Tomkových, u kterých byl ubytování soukromník Václav Plachý z Prahy ³⁰³. Dalšími letními hosty byli v roce v 1932 manželé Jaroslav (architekt) a Marie Rösslerovi z Prahy VII., (Nad Královskou oborou 53), kteří si letní domek (čp. 179) zároveň také postavili. Přízemní část domku pronajímali letnímu hostu Jaroslavu z Prahy. Ten platil za tři pokoje a dvě komory roční nájemné ve výši 2000 Kč ³⁰⁴ V témže roce jezdila na letní byt Kateřina Wahleová, a to do rodinného domu (čp. 44), který pro ni nechala vystavět její matka Leopoldina Wahleová z Prahy VII. (U Průhonu 24) ³⁰⁵. Obdobným případem byli v témže roce Růžena Tichá a František Selix, kteří jezdili do zahradního domku (čp. 185) ³⁰⁶. Růžena bydlela na Praze XII., (U Zvonařky 4) a jezdila do Senohrab příležitostně, kdežto pan Selix zde bydlel trvale. V záznamech můžeme také nalézt, že místní Josef a Františka Šťastní pronajímali letním hostům část svého rodinného domku (čp. 182), konkrétně podkrovní část, která sestávala z chodby, kuchyně, jednoho pokoje, dvou půd, záchodu a balkonu ³⁰⁷.

V roce **1933** je zaznamenán pouze jeden letní host, který se opět rozhodl jet na letní byt do rodinného domku (čp. 120). Jednalo se o výše uvedeného soukromníka Václava Plachého a

²⁹⁹ Domek (čp. 172) sestával ze souterrainu (sklep, kloset, předsín, obytná kuchyně) a přízemí (předsín, kloset, lázeň, kuchyně, spíž, 2 pokoje, 2 balkony) a půdní prostor (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3)

³⁰⁰ Josef pracoval ve společnosti silničních a betonových staveb, bytem na Schwerinově třídě nacházející se na Královských Vinohradech (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3).

³⁰¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

³⁰² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

³⁰³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

³⁰⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

³⁰⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1

³⁰⁶ Domek (čp. 185) sestával ze suterénu (předsín, komora, kuchyně, sklep, záchod, chodba), přízemí (chodba, záchod, kuchyně, pokoj, koupelna, veranda) a podkroví (dvě komory, chodba, půda) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4).

³⁰⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

zároveň posledního hosta, kterého zde manželé Tomkovi měli. Opět mu byla pronajímána kuchyně a dva pokoje ³⁰⁸. S nástupem roku 1934 můžeme zaznamenat větší počet letních hostů, kterými byli následující. Jako letní hosté jezdili do obce Marie Bendová, rozená Weisenbergová z Prahy, (Vořechovka) se svým manželem, univerzitním profesorem Jaroslavem Bendou, bytem na Vinohradech (Korunní třída 57). Jezdili do villy (čp. 47), kde užívali byt č. I., za který platili nájemní hodnotu 1000 Kč. Bytu č. II. užíval JUDr. Emil Weisenberg, vládní rada pro vědu a výzkum a zároveň finanční tajemník. Pan Weisenberg, otec majitelky zde bydlel se svou služebnou a platil nájemné ve výši 600 Kč ³⁰⁹. V témže roce jsou znamenáni letní hosté Dr. Ing. Mikuláš a Marie Gruževský z Prahy XII., (Fochova 142), kteří jezdili do obytného domku (čp. 192), dále Josef (ředitel) a Terezie Lejskovi z Prahy X. (Královská 88) v letním/weekendovém domku (čp. 193) či Františka Stará z Prahy VIII., (Primátorská 30), která jezdila do rodinného domku (čp. 196) ³¹⁰ Poslední letní host v tomto roce byl zaznamenán u Marie Wimmerové z chaty/letního domku (čp. 157), kde bydlela v letních měsících Anna Hayová, úřednice z Prahy XII., (Na Folimance 2119) ³¹¹.

V letech **1934-1935** je v archivních dokumentech uvedeno, že na letní byt jezdili Josef (bývalý důstojník v penzi) a Marie Holdovi, a to do rodinného domku (čp. 195), který jim sloužil k rekreačnímu pobytu. V této honosné stavbě využívali pouze podkrovní část ³¹² a zbytek domku byl trvale pronajat. Manželé však v tomto případě nepřijímali letní hosty pro sezónní pobyt, pouze k pobytu celoročnímu ³¹³. Záznamy dále uvádí, že v roce 1935 jezdila do domku (čp. 198) na letní byt Marie Schmeisserová, která jinak bydlela trvale v Podolí, (Lopatecká 360) ³¹⁴ a v roce 1936 to byli manželé František a Ludmila Sovákovi z Prahy XII.,

³⁰⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

³⁰⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1

³¹⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

³¹¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

³¹² Podkrovní část (čp. 195) sestávala z mansardy, chodby, záchodu, půdy a dvou komor (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4).

³¹³ V objektu manželů Holdových z Prahy VII. (Náměstí Marie Terezie 11) tak můžeme zaznamenat, že pronajímali trvale celkem tři byty, které od sebe byly odděleny a měly svůj vlastní vchod přes přílehlou zahradu. Následující dva obývali trvale následující. Byt v přízemí (zádveří, předsíň, dvou pokojů, kuchyně, terasy, spíže a záchodu) byl obydlen Ing. Karlem Bártou, stavebním dozorcem při stavbě dálnice v Senohrabech. Byt v suterénu bagrmistrem Františkem Novákem a jeho rodinou, který pracoval ve firmě Kapsa a Müller z Podnikatelských staveb dálnic v Senohrabech. Ve 40. letech byl pan Novák převelen, a tak se odstěhoval se svou rodinou do Brna a od 6. listopadu 1941 byl tento byt prázdný (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4).

³¹⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

(Šumavská 12), kteří jezdili do rodinného domu (čp. 159)³¹⁵ pouze v letních měsících a obývali zde celý objekt³¹⁶.

S rokem **1937** přichází údaje o třech majitelích, kteří dojížděli na letní byt z Prahy. Prvním z nich byl cestovní úředník Jan Mládek z Prahy VII., (Zátiší 584), který jezdil do rodinného domu (čp. 202). Dalšími byli Václav a Růžena Fouskovi ze Žižkova, (Bendlova 3), kteří navštěvovali dům (čp. 205) a posledními uvedenými hosty byli ředitel pražského podniku Josef a Karla Hejlovi a Karel a Marie Jurnečkoví z Královských Vinohrad, (Třebízského 7), kteří společně jezdili do villy (čp. 207)³¹⁷. Na přelomu let **1937-1938** pronajímal místní instalatér Karel Kadeřábek svou rodinnou vilku (čp. 204), přičemž pro hosty sloužilo výhradně první patro (halla, spíž, záchod, půda a jeden pokoj)³¹⁸. S rokem 1938 přichází další letní host, kterým je Anna Bělská z Prahy II., (Na Hrobci 410), která obývala rodinný domek (čp. 55)³¹⁹³²⁰ a téhož roku byl letním hostem Ing. Karel Novák (ředitel) z Prahy VII., (Vinařská 4), který jezdil do rodinného domku/weekendové chaty (čp. 211) a obýval zde verandu, chodbu, kuchyni, dva pokoje a kloset. V témže roce jezdil na letní byt také Ing. Josef Václavík (architekt) se svou ženou, kteří se ubytovali v přízemním rodinném domku (čp. 212) a obývali zde dva pokoje, kuchyni, kloset, předsíň a verandu, vedoucí do souterrainu a sklepa³²¹.

Na přelomu let **1938-1939** jsou zaznamenáni další dva letní hosté. Jedním z nich byl Ladislav Nejedlý, který jezdil do domku (čp. 215) pana Starka³²². Pan Nejedlý pocházel z Prahy VIII., (Novákových 27) a pobýval zde v letních měsících, kde si pronajímal s největší pravděpodobností podkrovní část. Také Františka Sílová a její dcera Miloslava jezdily v těchto

³¹⁵ Objekt (čp. 159) sestával ze suterénu (schodiště, čtyři sklepy), přízemí (vchod, předsíň, záchod, kuchyně, terasa, dva pokoje, lázeň, terasa, předsíň, záchod, Kuchyně, pokoj) a podkroví (předsíň, záchod, kuchyně, pokoj, balkon, dva pokoje) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3).

³¹⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

³¹⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

³¹⁸³¹⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

³¹⁹ Zajímavostí u této stavby je také doprovodný dopis berní správě, který sepsala paní Bělská. Z úryvku můžeme vyčíst její snahu o snížení domovní daně, která se v některých případech v Senohrabech objevuje. Zajímavější je však její pohled na tehdejší sociální status obyvatel a smýšlení o tehdejší politickém režimu, které vypovídá následující: „*Jedna z nejstarších vil v Senohrabech, stavěných před 40. léty tehdy na svou dobu nebyl domek přepychový. Domek nemá žádných arkýřů, architektonických ozdob, fasáda se rovná fasádě starých, venkovských, prostých domků, který nemá ani koupelny, žádného klosetu se splachovacím zařízením. Právem jsou rodinné domy dělníků a železničářů pronajímány letním hostům, pokládány za stavby, nikoliv přepychové, ačkoliv mají koupelny a klosety se splachovací zařízením. Člověku se vnucuje myšlenka, že je to jen proto, že jsem vdova po Radovi, kdežto ti druzí jsou dělníci a železničáři, ničeho proti nic nemám, ale myslím že v demokratickém státě má být všem měřeno spravedlivě. Když dům přepychový, tak 35 % zvýšení daně, ať patří třeba jen dělníkovi. Když prostý domek, tak žádná zvýšení daně, i kdyby patřil třeba samotnému prezidentovi*“ (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2).

³²⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

³²¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4

³²² (současně majitel domu čp. 245).

letech na letní byt do rodinného domku (čp. 218) opět na období letních měsíců³²³. Trvale bydlely na Praze XI. (Jeseniova 952-24)³²⁴.

S rokem **1939** přichází největší počet letních hostů, kteří si v Senohrabech pronajímali objekty k rekreaci. Záznamy uvádějí Marii Tobiášovou z Prahy XII. (Lobkovicovo náměstí 16), která jezdila do domku (čp.219). Ten sestával z podzemí (dva sklepy, prádelna), přízemí (veranda, předsíň, kuchyňka, záchod, tři pokoje) a podkrovní části s půdou. Také akademický malíř Gustav Sýkora obýval příležitostně první patro rodinného domu (čp. 224)³²⁵, za který platil nájemné ve výši 2000 Kč ročně. Zároveň část objektu pronajímal úředníku Zdenku Jičínskému z Prahy, který platil rovněž 2000 Kč. Dalšími letními hosty byli manželé Otta a Anděla Bočkoví ve weekendovém domku (čp. 225). Otto byl účetní tajemník zemského finančního ředitelství v Karlíně a se svou ženou bydlel na Praze VII., (Tusarova 1462). Domek sestával z podzemí (dva sklepy), přízemí (terasa, veranda, pokoj spojený s ložnicí, kuchyně, spíž, kloset) a podkrovní části s půdou. Do dřevěného domku (čp. 230) jezdil Ludvík Staněk, finanční komisař zemského finančního ředitelství – správní oddělení XVI., bytem na Praze XII., (Hybernská 3). Domek byl obýván pouze v letních měsících a sestával z přízemní části s verandou a obytnou místností a klosetem. Do dalšího weekendového domku (čp. 233) jezdila Milada Ebenhöchová z Nuslí, (Wiehlova 864). Přízemní domek byl obýván pouze v létě a sestával z přízemí (kuchyně, pokoj) a podkrovní části s půdou. Také účetní Jiřina Žemličková jezdila na letní byt do rodinného domku (čp. 235)³²⁶ z Prahy II. (Nekázanka 5). V přízemní části domku bydlela matka paní Žemličkové a podkrovní byt byl od 10. října trvale pronajat lením hostům. Téhož roku (1939) jezdil doc. MUDr. Vladimír Hlaváček na letní byt do villy (čp. 236) z Prahy II., (Příčná I.), kde obýval podzemní (sklep, prádelna) a přízemní část domku (garáž, světnice, veranda). Poslední záznamy z tohoto roku uvádějí majitele rekreačních objektů, kteří do obce nejezdili, ale zcela ho pronajímali letním hostům z Prahy. Prvním

³²³ Domek byl sice vystavěn také k zimnímu obývání, kdy měla rodina v úmyslu obývat ho nepřetržitě, avšak místnosti byly vlhké a studené, proto bydleli v průběhu roku na Praze XI., (Jeseniova 952-24). V archívních materiálech lze nalézt, že přiděl uhlí byl v té době minimální, a tak nestačil na vyhřátí obytných místností. Domek sestával ze suterénu (schody, sklep), přízemí (předsíň, záchod, spíž, kuchyně, dva pokoje, terasa), prvního patra (schody, předsíň, záchod, čtyři pokoje, terasa, půda) a podkroví (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³²⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4, 5

³²⁵ Rodinný dům (čp. 224) sestával z podzemí (schody do sklepa, chodba, tři sklepy, prádelna), přízemí (zavětrí, chodba, kloset, kuchyně, jídelní kout, spíž, komora, pokoj, schodiště), prvního patra (veranda, balkon, kloset, pokoj, lázeň, skladiště, ateliér, schody) a podkrovní části s půdou (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³²⁶ Rodinný domek (čp. 235) sestával ze souterrainu (schody, předsklepi, prádelna, sklep), přízemí (veranda, chodba, kloset, koupelna, kuchyně, pokoj, spíž, schodiště) a podkroví (chodba, kloset, půda, kuchyně, dva pokoje, půda (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

případem je Vlasta Tichá z Prahy X. (Kaizlova 3), která pronajímala rodinný domek (čp. 221)³²⁷ letnímu hostu Janu Holečkovi. Stejný případ nastává u weekendového domku (čp. 223), který vlastnili Jaroslav a Vilém Herinkovi z Hostivaře, (Třída Partyzánů 36). Jejich přízemní domek byl zcela pronajat letním hostům z Prahy a sestával z verandy, kuchyňky, pokoje, záchodu a půdy³²⁸.

Dalšími letními hosty na přelomu let **1939-1940** byli Alexandr a Božena Průchovi ze Smíchova, (Pekařovo nábřeží 24). Příležitostně jezdili do rodinného domku (čp. 237), který sestával ze souterrainu (sklep, prádelna), přízemí (předsíň, služebná, kuchyně, pokoj, terasa, schodiště) a prvního patra (předsíň, tři pokoje, lázeň, kloset). Ve stejném období můžeme zaznamenat dalšího letního hosta, Ing. Jiřího Turka z Michle, (Na Jezerce 817), který pobýval v obci nejprve příležitostně a na sklonku roku 1940 se sem natrvalo přestěhoval se svou rodinou. Jejich rodinný domek (čp. 234) sestával z podzemí (chodba, prádelna, sklep), přízemí (chodba a schody, záchod, předsíň, pokoj s ložním koutem, kuchyň, umývárna, spíž) a podkrovní části s půdou. Obdobným případem byl Dr. Josef Čížek (magistrátní komisař) se svou ženou Annou, kteří jezdili do rodinného domku (čp. 220)³²⁹ a na sklonku roku 1940 se také rozhodli do obce přestěhovat³³⁰. Předtím bydleli na Praze XII., (Kolínská 17)³³¹.

V roce **1940** jezdil na letní byt úředník Vladimír Šulc z Břevnova, (Šlikova 286), který si pronajímал rodinný domek (čp. 238). Ten sestával z přízemí (veranda, předsíň, kuchyně, pokoj) a podkroví (pokoj, půda). Na přelomu let 1940-1941 jsou v záznamech uvedeni majitel drogerie František a Luisa Bernerovi z Prahy XII., (Schlözerova třída 15). Rodinný domek pro jejich letní pobývání (čp. 240) sestával z podzemí (předsíň, prádelna, dva sklepy, kloset, pokoj, kuchyně, garáž), přízemí (předsíň, schodiště, lázeň, closet, pokoj, veranda, terasa, schodiště) a podkroví (schodiště, předsíň, komora, balkon). Také Růžena Hrábková (choť vysokoškolského profesora) pobývala v rodinném domku (čp. 242), kde bydlela trvale její matka Julie. Ona sama však využívala tento domek³³² k rekreaci, jinak bydlela trvale na Praze X., (Huttenova 26).

³²⁷ Rodinný domek (čp. 221) sestával z podzemí (chodba, prádelna, sklep), přízemí (předsíň, kuchyně, pokoj, lázeň, spíž, záchod, schody) a podkroví (předsíň, dva pokoje, záchod).

³²⁸ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

³²⁹ Byt (v čp. 220) v prvním patře (předsíň, kuchyně, předpokoj, dva pokoje, komora-koupelna, záchod, spíž) již na konci 30. let obývali rodiče Josefa Čížka a sami Čížkovi pak od roku 1940 bydleli v přízemní části, která sestávala z verandy, předsíň, kuchyně, předpokoj, dvou pokojů, koupelny, záchodu, spíže a schodů (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³³⁰ rodiče pana Čížka zde bydleli už od roku 1939 (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³³¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

³³² Domek (čp. 242) sestával z podzemí (chodba, tři sklepy, prádelna), přízemí (zadveří, chodba, pokoj, kuchyně, komora, kloset, spíž) a podkroví (chodba, 2 pokoje, kloset, lázeň, komora) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

V témže roce jezdila na letní byt Lucie Franková z Královských Vinohrad, (Lublaňská 1242), a to do rodinného domu (čp. 244)³³³. Byla vdovou po univerzitním profesorovi a trávila zde především letní měsíce. Podzemní část domu obýval domovník a přízemní část a první patro majitelka. MUDr. Jaroslav Stark,³³⁴ se v tomto roce rozhodl pro výstavbu dalšího rekreačního sídla, rodinného domku (čp. 245)³³⁵, kam jezdil v létě z Prahy V. (Norimberská 12). Přechodně se v Senohrabech objevuje Ludmila Ambrožová z Prahy XVI. (Hřebenka U Nesypky 17, která jezdila na letní byt do rodinného domku (čp. 246). Domek sestával z podzemí (předsín, kloset, spíž, sklep, kuchyně, pokoj), přízemí (balkon, veranda, spíž, kloset, kuchyně, pokoj s ložnicí) a podkrovní části s půdou³³⁶.

V roce 1941 byli zaznamenáni celkem tři letní hosté, kterými byli instalatér Bohumil a Gabriela Kocourkovi z Prahy XIII., (Dunajská 32). V polovině dubna se do tohoto rodinného domu (čp. 247)³³⁷ nastěhovala matka pana Kocourka. Také Josef a Růžena Svobodovi z Nuslí, (Nad Jezerkou 1075) jezdili na letní byt do domku (čp. 248), který sestával z přízemní části (sklad, záchod) a půdního prostoru. Posledními hosty v tomto roce byli úředník Josef a Marie Němečkoví z Vysočan, (Karlštejská 210) jezdící do domu (čp. 250)^{338 339}.

Rok 1942 přináší záznamy pouze o jednom rekreačním objektu, který v tomto roce pronajímал poštovní pomocník František Šimek mladší letnímu hostu Jaroslavu Burianovi

³³³ Dům (čp. 244) sestával z podzemí (dvě předsíně, spíž, kuchyně, sklep, prádelna, záchod, schody do přízemí), přízemí (předsín, halla, kuchyně, spíž, záchod, jídelna, veranda, schody do prvního patra), prvního patra (předsín, ložnice, hostinský pokoj, koupelna, záchod, schody na půda) a půdy (půda, komora) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³³⁴ který vlastnil domek (čp. 215)

³³⁵ Domek (čp. 245) sestával z podzemí (sklep, prádelna, sklep, chodba) a přízemí (komora, tři ložnice, vstupní chodba, obytná halla, chodba, lázen, kuchyně, spíž, kloset) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³³⁶ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

³³⁷ Dům (čp. 247) sestával z podzemí (chodba, sklep, sklep s vodárnou, schodiště), přízemí (závěť, kloset, předsín, kuchyň, koupelna, spíž, veranda, pokoj, schodiště) a podkroví (chodba, kloset, prádelna, pokoj, komůrka, komora). Při domu stála také garáž. U této stavby je zajímavostí, že je zde i protokol o tom, odkud byl přivezen stavební materiál na výstavbu a také stavební práce, které byly na domu dělány. Cihly, vápno a cement byly pořízeny od Viktora Poláka ze Senohrab, krytina na střechu od pana Slavíka z Hrochova Týnce, kámen z mnichovického kamenolomu, písek byl získán z výkopu na staveništi, vápno od pana Poláka ze Senohrab, železo bylo ze Železářské obchodní společnosti z Prahy II. (Hyberská 27/5), cement od pana Ant. Kubíka z Prahy – Smíchov. Další spolupráci na materiálu se podílely také Ringhoffery závody a Západočeské kaolinové závody. Sklenářské práce obstaral Hynek Žák z Prahy XIII., truhlářské práce pan Jan Havlíček z Řičan, zámečnické pak Ing. Skokan z Prahy XII., klempířské práce František Jačka z Prahy XII., pokrývačské práce včetně fasády dělal pan Slavík z Hrochova Týnce, kamnářské práce pak Arch. Čeněk Kožnar z Prahy II. (ulice Růžová). Instalátorské práce provedl Václav Ponocný ze Senohrab. Studnařské/pumpařské a zahradnické práce pak provedl sám majitel domu Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³³⁸ Dům (čp. 250) sestával z podzemí (schodiště do přízemí, sklep, prádelna, sklep), přízemí (předsín, kuchyně, spíž, záchod, lázeň, pokoj, veranda, schody do podkroví) a podkroví (předsín, ložnice, šatna záchod, ložnice, půda) U této honosné stavby je poprvé v archivních materiálech zaznamenána také tržní hodnota stavby. Stavební náklady činily 98.000, z toho 78.000 bylo vyplaceno (ve splátkách) projektantu stavby a staviteli. Pořizovací hodnota pozemku (28.10.1940) byla 15.000 K od Jiřiny a Jarmily Brabcových v Senohrabech č. 6. Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³³⁹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

z Prahy. Ten obýval od 1. ledna do konce července podkrovní část rodinného domku (čp. 251)^{340 341}. V roce 1950 jsou uvedeny netradiční záznamy o Rudolfu a Wandě Ziikmundových z Prahy, (Gottwaldova nábřeží 26). Ti zprvu navštěvovali villu (čp. 168) v Senohrabech jen příležitostně, od 16. srpna užívali dvě místnosti, od 15. září tři místnosti a během tohoto času sem byli nuceně nastěhováni na základě rozhodnutí místního národního výboru v Senohrabech³⁴².

Poslední záznamy o letních hostech pocházejí z roku 1951 a vážou se ke třem objektům. Jedním z nich je objekt (čp. 15), který patřil Jaroslavu a Ruženě Procházkovým z Prahy XIV., (Viktorinova 1122/1). Prvním z nich byl rolník Jaroslav Musílek (rolník), který si pronajímal přízemní část domku, která sestávala z osmi místností. Nájemné činilo každé čtvrtletí 250 Kč, ročně tedy 1000 Kč, z čehož obecní dávka bylo 100 Kč³⁴³. Letní hosté jsou zaznamenáni také v domku (čp. 119) u místního obyvatele Václava Prokopa. Jedním z nich byl Miroslav Zajíček, povoláním elektrotechnik, který bydlel v přízemí, kde obýval celkem šest místností (pokoj, kuchyně, spíž, sklep, prádelna, koupelna). Nájemné bylo stanoveno ve výši 500 Kč, celkem tedy 2000 Kč. Od 1. července do 1. října zde bydlel také Josef Neuhöfer, povoláním úředník, který platil celkem 1500 Kč³⁴⁴. V domku (čp. 133) je záznam o zedníku Josefu Svobodovi, který zde bydlel od 1. ledna do 1. října roku 1951. Tento letní host si pronajímal celkem tři místnosti (kuchyně, pokoj, veranda), za které platil každé čtvrtletí 450 Kč³⁴⁵.

3.7 Nástin sociální charakteristiky senohrabských rekreantů

Z archivních dokumentů se podařilo zjistit pražské adresy trvalého pobytu majitelů, kteří jezdili do rekreačních objektů v Senohrabech. Celkem bylo nashromážděno 57 pražských adres³⁴⁶. Tabulka uvádí seznam tehdejších pražských čtvrtí³⁴⁷ spolu s četností adres, které byly v archivních materiálech nalezeny. Na obrázku č.37 je vidět, jaký druh stavby si rekreanti nejčastěji stavěli. Na základě toho byly rozděleny do čtyřech základních kategorií, kterými

³⁴⁰ Domek (čp. 251) sestával ze souterrainu (chodba spíž, záchod, světnice, komora, chodba, prádelna, sklep, schody), verandy (chodba, záchod, spíž, koupelna, kuchyně, dva pokoje, schody) a podkroví (chodba, pokoj, kuchyně, spíž, půda, balkon) (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5).

³⁴¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

³⁴² Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3

³⁴³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1

³⁴⁴ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2

³⁴⁵ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1,2,3

³⁴⁶ SOKA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1,2,3,4,5

³⁴⁷ Orientační plán hlavního města Prahy s okolím (1938). Městská knihovna v Praze [online]. [cit. 2017-06-14].

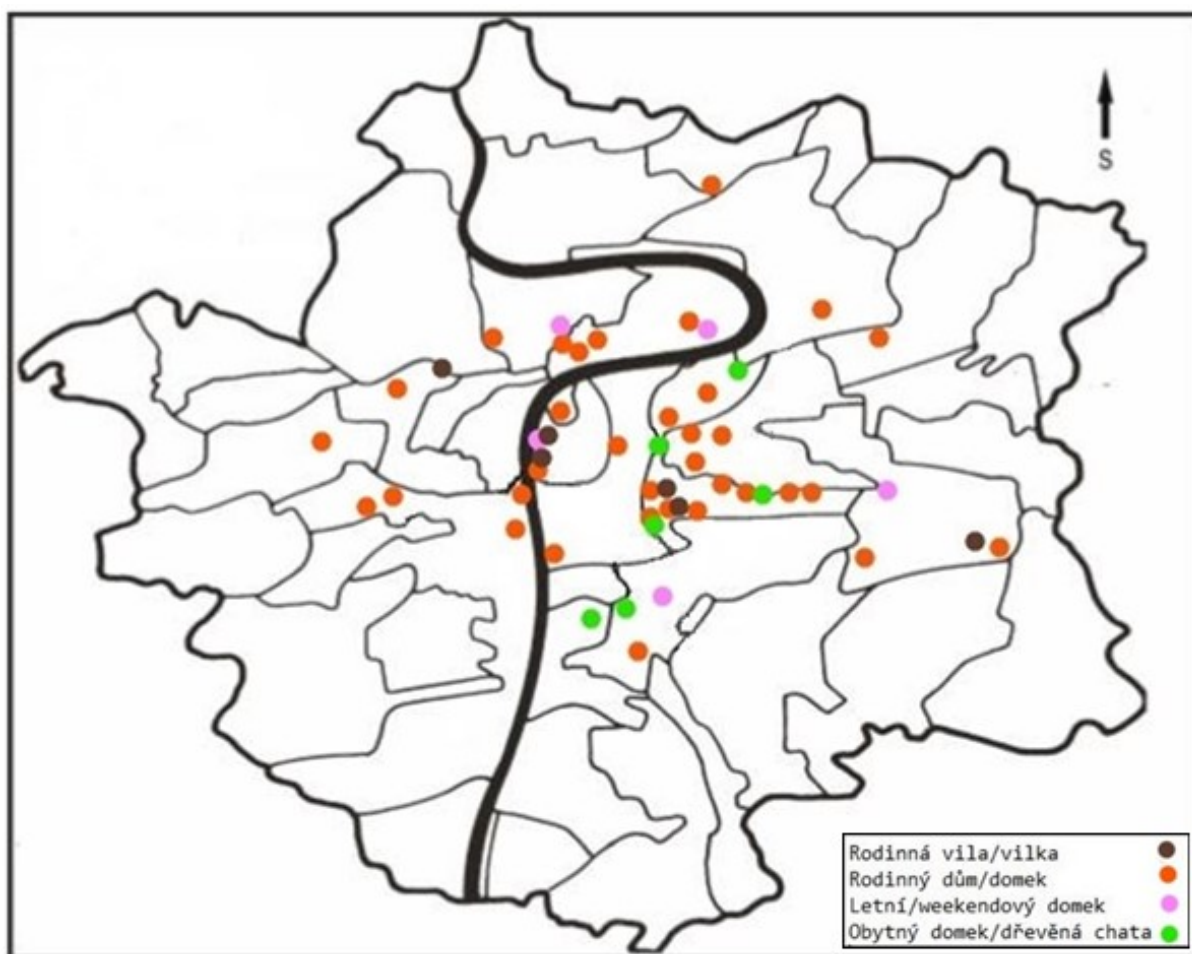
Dostupné z: <http://web2.mlp.cz/mapa1938/klad.php> (srov. <https://www.google.cz/maps/@50.1317618,14.4755924,15z?hl=cs>)

jsou: *rodinná vila/vilka, rodinný dům/domek, letní/weekendový domek a obytný domek/dřevěná chata.*

PRAŽSKÁ ČTVRŤ	ČETNOST ADRES
Praha XII. – Královské Vinohrady	13x
Praha II. – Nové Město	7x
Praha VII. – Holešovice-Bubny	7x
Praha XIII. – Strašnice	4x
Praha XVI. – Smíchov	4x
Praha I. – Staré Město	4x
Praha XI. – Žižkov	3x
Praha X. – Karlín	3x
Praha XIV. – Nusle	3x
Praha VIII. – Kobylisy	1x
Praha V. – Josefov	1x
Praha XIX. – Bubeneč	1x
Praha XIX., XVIII., XV. IX. Dejvice, Břevnov. Střešovice, Podolí, Vysočany, Libeň	Vždy 1x

Tabulka 3 Tabulka ukazuje výčet tehdejších pražských čtvrtí v roce 1938 a poukazuje na četnost pražských adres

Nejčastěji si v Senohrabech stavěli rekreační objekty majitelé, trvale žijící v centru Prahy, zejména ve čtvrtích, kterými byli Královské Vinohrady, Nové Město či Holešovice – Bubny. O něco méně se objevují adresy majitelů ze Strašnic, Smíchova, Žižkova, Karlína, Nuslí, Starého města a Kobylis. Jen ojediněle můžeme nalézt adresy majitelů z Josefova, Bubenče, Dejvic, Břevnova, Podolí a Vysočan atd. Dá se říci, že nejvíce majitelů rekreačních objektů bydlelo v samotném centru Prahy. To se týká především třech uvedených: Královské Vinohrady, Nové Město a Holešovice-Bubny). Tyto čtvrtě patřily k těm lukrativnějším, kde si mohla dovolit bydlet vyšší vrstva obyvatel. Čím více se dostáváme z centra do periferií pražských čtvrtí, tím více se snižuje i četnost adres. To může korespondovat s tím, že jejich obyvatelé neměli takové finanční možnosti, aby si mohli dovolit jezdit na letní byt mimo Prahu.

Obrázek 34 Mapa Prahy z roku 1938 znázorňující bydliště jednotlivých majitelů rekreačních objektů na základě druhu stavby. Kresbu provedla autorka diplomní práce

Pokud bychom se zaměřili na konkrétní souvislosti mezi typem rekreačního objektu a dané pražské čtvrti, ve které majitel trvale bydlel, v případě honosnějších rekreačních *rodinných vil/vilek* pocházeli jejich majitelé nejčastěji z Prahy II. (v třech případech)³⁴⁸, z Prahy XII. (ve dvou případech)³⁴⁹, obyvatelé z Prahy I. (ve dvou případech)³⁵⁰ a z Dejvic (v jednom případě)³⁵¹ a letní sídlo na Praze XIII. (v jednom případě)³⁵² Pokud bychom porovnávali archivní záznamy týkající se jejich povolání, zjistíme, že na Praze II. trvale bydleli advokát a doktor s docenturou. Na Praze XII. bydlel ředitel banky Slavie a inženýr, Na Praze I. bydleli vysokoškolský profesor a odborový rada ministerstva železnic a v Dejvicích majitelka pražských realit a na Praze XIII. bydlel majitel senohrabských realit³⁵³.

³⁴⁸ Vodičkova 28, Příčná 1, Riegrovo nábřeží (dnes Masarykovo nábřeží)

³⁴⁹ Třebízského 7, Chodská 12

³⁵⁰ Smetanovo náměstí 80 (dnes Škroupovo náměstí), Liliová 1

³⁵¹ Na Ořechovce

³⁵² Palackého třída 325 (dnes Moskevská)

³⁵³ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1-5.

V případě *rodinných domů/domků* pocházeli jejich majitelé nejčastěji z Prahy XII. (v osmi případech)³⁵⁴, poté z Prahy VII. (v pěti případech)³⁵⁵ a z Prahy XVI. (ve čtyřech případech)³⁵⁶. Méně častěji se objevují obyvatelé Prahy II. (ve třech případech)³⁵⁷, z Prahy XI. (také ve třech případech)³⁵⁸ a z Prahy XIII. (ve dvou případech)³⁵⁹. Nejmenší početnost adres pochází z Prahy VIII. (ve dvou případech)³⁶⁰ z Prahy X. (také ve dvou případech)³⁶¹ a po jedné adrese ukazují archivní záznamy na Prahu I.³⁶², na Prahu V.³⁶³, Prahu XIV.³⁶⁴, Prahu XIX.³⁶⁵, Břevnov,³⁶⁶ Vysočany³⁶⁷, Libně³⁶⁸ a Střešovice³⁶⁹. Srovnáme-li dostupné záznamy týkající se jejich povolání, zjistíme, že na Praze XII. bydleli účetní adjunkt ředitelství pošt, majitel firmy Silniční a betonové stavby, magistrátní komisař, majitel drogerie a vdova po univerzitním profesorovi. Na Praze VII. bydleli mistr tesařský, cestovní úředník a ředitel. Na Praze XVI. doktor práv, inženýr – architekt, na Praze XI. bydleli majitelé pražských realit, na Praze II. zase úředník a účetní a na Praze XIII. bydlel advokát a odborový rada ministerstva pošt a telegrafů a instalatér. Na Praze X. bydlela choť profesora, z Prahy I. byl akademický sochař, z Prahy V. doktor medicíny, na Praze XIV. ředitel na úřadě a na Praze XIX. akademický malíř. Na Břevnově bydlel úředník a ve Vysočanech zase obchodník a ve Střešovicích to byl ministerský rada³⁷⁰. Další kategorií je *letní/weekendový domek* jehož majitelé pocházeli nejčastěji z Prahy VII. (ve dvou případech)³⁷¹. V jednom případě pak s následujícími pražskými čtvrti, jejichž vlastníci pocházeli z Prahy I.³⁷² z Prahy II.³⁷³, Prahy X.³⁷⁴, Prahy XIII.³⁷⁵ a z Prahy XIV.³⁷⁶ také v jednom případě. V souvislosti s výše uvedenými pražskými čtvrtěmi pak můžeme uvést

³⁵⁴ Mánesova ulice, Šumavská 12, Jičínská 5, Schwerinova třída 138 (dnes Vinohradská), Lobkovicovo náměstí 16 (dnes Náměstí Jiřího z Lobkovic), Kolínská 17, Schlözerova třída 15 (dnes Blanická), Lublaňská 1242

³⁵⁵ Strossmayerovo náměstí 965, Náměstí Marie Terezie 11, Zátíší 584 (dnes Umělecká), Vinařská 4, U Průhonu 24

³⁵⁶ Fibichova 14, U Nesypky, Třebízského 1, Pekařovo nábřeží 24 (dnes Janáčkovu nábřeží)

³⁵⁷ Na Hrobci 410, Rumunská 3, Nekázanka 5

³⁵⁸ Husova 19 (dnes Husitská), Bendlova 3 (dnes Ševčíkova), Jeseniova 952-24

³⁵⁹ Ruská ulice 470, Dunajská 32

³⁶⁰ Primátorská 30, (dnes Ženklova) Novákových 27

³⁶¹ Kaizlova 3 (dnes Kaizlovy sady), Huttenova 26 (dnes Husitská)

³⁶² Pštrossova ulice 7

³⁶³ Norimberská 12 (dnes Pařížská)

³⁶⁴ Nad Jezerkou 1075

³⁶⁵ Třída Partyzánů 36 (dnes Jugoslávských partyzánů)

³⁶⁶ Šlikova 286

³⁶⁷ Karlštejnská 210

³⁶⁸ Novákových 27

³⁶⁹ Ořechovka 277

³⁷⁰ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1-5

³⁷¹ Nad Královskou oborou 53, Tusarova 1462

³⁷² Smetanovo nábřeží 5

³⁷³ Lublaňská 30

³⁷⁴ Královská 88 (dnes Sokolovská)

³⁷⁵ Nádražní 102

³⁷⁶ Wiehlova 864 (dnes Nuselská ulice)

jejich povolání. Na Praze VII. bydleli architekt a účetní, na Praze I. odborový rada ministerstva železnic, na Praze II. bydlela trvale soukromnice, z Prahy X. to byl zaměstnanec v řídicí funkci³⁷⁷. Posledním typem objektů, který si Pražané nechávali stavět, byl *obytný domek/dřevěná chata*. V této kategorii je zaznamenáno nejméně rekreačních objektů a původních informací o povolání či bydlišti pražských majitelů, což do určité míry koresponduje s tím, že tento typ objektu byl nejméně často stavěným či méně oblíbeným, než standardní rodinný dům/domek, který je v těchto čtyřech kategoriích nejpočetněji zastoupen. Z dochovaných archivních dokumentů tak zjišťujeme, že nejčastěji si tento typ objektu stavěli obyvatelé z Prahy XII. (ve třech případech)³⁷⁸ a v jednom případě z Prahy XIV.³⁷⁹ a Podolí^{380 381}.

3.8 Rozbor stavebních firem, stavitelů, projektantů a architektů působících v Senohrabech

Do roku 1951 se nacházelo v Senohrabech celkem 126 staveb, z nichž 76 bylo určeno k rekreačním účelům³⁸². Z dochovaných materiálů můžeme zjistit informace o architektech, projektantech, či zednických mistrech, kteří rekreační objekty navrhli a následně vystavěli. Ve velké většině případů si vlastník najal architekta, projektanta či zednického mistra, který mu následně jeho rekreační objekt také vystavěl. Občas byl najat někdo další k dostavění dalších částí objektu. Nejvíce staveb bylo vytvořeno senohrabskými architekty, projektanty či zednickými mistry, potažmo těmi, kteří bydleli v blízkém okolí obce. V ostatních případech se setkáváme s tím, že byl najat architekt, projektant či zednický mistr z Prahy, pro výstavbu jednoho či dvou objektů.

Nejvýznamnějším³⁸³ senohrabským stavitelem byl Vojtěch Kulhánek, se svou Technickou kanceláří a podnikatelstvím staveb. V Senohrabech se postaral o výstavbu celkem 64 objektů, z čehož bylo 45 určeno místním obyvatelům³⁸⁴ a 19 vystavěno pro rekreační účely.

³⁷⁷ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3,4,5

³⁷⁸ U Zvonařky, Fochova 142 (dnes Vinohradská), Hybernská 3

³⁷⁹ Viktorinova 1

³⁸⁰ Lopatecká 360

³⁸¹ Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1,4,5

³⁸² SOkA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1,2,3,4,5

³⁸³ Archivní materiály uvádějí, že svou stavební činnost započal již na konci 30. let (v roce 1927) a poslední objekt, který je možné dohledat vystavěl v roce 1950 (Soka Praha – východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1-5).

³⁸⁴ Pro místní sloužilo celkem 32 rodinných domků (čp. 17, 22, 115, 121, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 144, 147, 160, 165, 170, 178, 184, 190, 197, 206, 209, 210, 213, 216, 222, 226, 241, 249, 251, 252). Dům s čp. 121 byl o pár let později rozšířen o pokoj a verandu. S těmito dvěma místnostmi pak pomáhal František Troníček. U stavby domů s čp. 184 a 190 byl přítomen jako technický znalec Stanislav Haspeklo. Dále tři rodinné vily (čp. 139, 143, 204), tři vily (čp. 100, 142), dva domky (čp. 31,50), dvě restaurační zařízení (čp. 36, 124), obchodní dům (čp. 38), obytný dům pro dělníky (čp. 158), obytný domek, sloužící z části jako tabáková prodejna (čp. 208),

Jednalo se o 10 rodinných domků (čp. 44, 55, 131, 172, 217, 219, 220, 221, 235 a 246), jednu vilku (čp. 167), zahradní domek (čp. 185), chatu (čp. 199), weekendový domek (čp. 225) a vilu (čp. 236). Další čtyři postavil ve spolupráci s Josefem Tichým. Konkrétně se jednalo o jeden weekendový domek (čp. 233) a tři rodinné domky (čp. 234, 240, 242). Dalším neméně významným architektem a zednickým mistrem byl výše zmiňovaný Josef Tichý se svým Podnikatelstvím staveb, který se postaral o výstavbu celkem čtyř objektů, z nichž tři byly určeny k rekreaci. Konkrétně se jednalo o dva rodinné domy (čp. 244, 250) a přestavbu garáže u dřevníku na obytnou kuchyň a skladiště (čp. 248). Zajímavostí je, stavěl pouze v letech 1939-1941. Další jméno, které se objevuje v souvislosti se zástavbou obce, je opět senohrabský architekt a zednický mistr Rudolf Martínek. Ten postavil dohromady 11 objektů, z čehož dva byly určeny k rekreaci. Jednalo se o rodinný dům (čp. 202) a rodinný domek (čp. 218). V ostatních případech ³⁸⁵ již stavěl objekty určené místním obyvatelům.

František Bouša se svou firmou ze Zaječic ³⁸⁶ postavil celkem 10 objektů, z nichž tři byly rekreačního charakteru a zbylých osm sloužilo pro místní obyvatele ³⁸⁷. Tento úředně oprávněný mistr zednický postavil k rekreačním účelům tři rodinné domky (čp. 119, 123 a 135). Rodinné domky tohoto architekta měly podobný charakter výstavby, občas byl vystavěn suterén a vždy bylo možné najít zde podzemní část, přízemí a podkroví/půdu.

František Troníček, architekt a stavitel z Prahy II., (Pod Slovany) postavil dva rekreační objekty (čp. 109 a 237), zbylé čtyři byly obydleny místními rezidenty ³⁸⁸ a Josef Václavík, projektant ze Smíchova, (Třebízského 11) postavil dva rodinné domy (čp. 211,212) které sloužily výhradně k rekreačním účelům.

V Senohrabech působili také architekti, projektanti a zedničí mistři, kteří postavili po jednom rekreačním objektu. Říčanský stavitel Josef Král postavil vilu (čp. 61), Ing. Otto Weisenberg rodinný dům (čp. 44), Ing. František Novoseský ³⁸⁹ rodinný domek (čp. 110).

přistavení garáže k domu s čp. 64. Neznámý objekt s čp. 34 vystavěl také Kulhánek, avšak v archivních materiálech již není dohledatelné, co za typ objektu stavěl.

³⁸⁵ Jednalo se o šest rodinných domků (čp. 148, 149, 150, 154, 191, 200), dva rodinné domy (čp. 188 a 201) u nichž byl technickým znalcem Stanislav Haspeklo a jeden rodinný domek se živnostenskou provozovnou pro místních řezníka a uzenáře Josefa Sejka, (čp. 255). U rodinného domku s čp. 191 byl opět technický znalec Haspeklo. V jednom případě byl sám Martínek technickým znalcem, a to u obchodního domu (čp. 176).

³⁸⁶ Firma pozemní stavitelství domů, vil atd. Plány, odhady, rozpočty, statické výpočty. Technická stavební kancelář v Čerčanech a v Zaječicích

³⁸⁷ Bouša ze Zaječic postavil celkem osm objektů (čp. 41, 116,120, 122, 181, 182, 189). Ve všech případech se jednalo o rodinné domky/domy a v případě čtyřech z nich (čp. 122, 181, 182, 189) se podílel na výstavbě jako technický znalec Stanislav Haspeklo, působící jako zednický mistr v Božkově.

³⁸⁸ Objekt s čp. 1-7 sloužil jako školní učebna, v dalších pěti případech můžeme hovořit o rodinných domech. Dům s čp. 121 byl v pozdějších letech nově zrekonstruován, a byly mu dostavěny další části Vojtěchem Kulhánkem. Dům s čp. 207 byl v konečné podobě dodělán významným architektem Lvem Krčou.

³⁸⁹ úřední autorizovaný stavitel, Královské vinohrady 1561 – Náměstí Krále Jiřího 10

František Vychna ³⁹⁰ se postaral o výstavbu rodinné vily (čp. 126), architekt Václav Šourek, z podnikatelství staveb z Prahy–Vinohrady (Ruská třída) postavil letní sídlo (čp. 128). Jan Vodňaruk ³⁹¹ vystavěl jednu vilu (čp.130), tesařský mistr z Prahy VII. Václav Hlaváč se postaral o výstavbu rodinného domu (čp. 146) a Emil Hrabě, stavitel působící v Kladně zase chatu/letní domek (čp. 157). Rudolf Novotný z technické kanceláře pro stavbu pozemní provedl výstavbu rodinného domku (čp. 159), František Valeš ze Žatce postavil ³⁹² rodinný domek (čp. 166). Objekt (čp. 253) pro majitele, pocházejícího až z Benešova byl postaven firmou NOVOSTAV, z Prahy II., adresou Na Florenci. Stavitel Robert Pařízek z Prahy II. (Štěpánská 26) postavil vilu (čp. 168), Alois Pištora, mistr tesařský z Prahy VII. (Letohradská 3) zase letní domek (čp. 171). Ing. Jaroslav Rössler, architekt z Prahy – Bubenče (Nad Královskou oborou 53) postavil letní domek (čp. 179). Dr. K. Skorkovsky, architekt z Královských Vinohrad (Mírové náměstí 2) postavil obytný domek (čp. 192). Zároveň byl také technickým znalcem tohoto domku. Letní domek (čp. 193) byl postaven architekty Ing. Jaroslavem Stránským a Ing. Josefem Šlégrem ³⁹³, oběma původem z Prahy. Technickým znalcem této stavby byl Stanislav Haspeklo. Ing. Theodor Hainz ³⁹⁴ postavil rodinný domek (čp. 195), u něhož byl technickým znalcem Stanislav Haspeklo. Josef Filsak z Jindřichova Hradce se postaral o rekreační objekt, rodinný domek (čp. 196), u kterého se objevuje opět technický znalec Stanislav Haspeklo³⁹⁵. Josef Ruttner, architekt z Prahy XVI. – Smíchova (Komenského ulice 36), postavil rodinný dům (čp. 205), Arch. Antonín Rošek, zednický mistr v Říčanech postavil vilu (čp. 207) a František Bradáč ³⁹⁶ postavil weekendový domek s čp. 223. Josef Čáp ³⁹⁷ postavil rodinný dům s čp. 224. Pan Pištora (ze Stránčic) ³⁹⁸ postavil dřevěný domek (čp. 230). Architekt Jaroslav Matějka ³⁹⁹ vystavěl rodinný domek (čp. 238), o další rodinný domek (čp. 245) se postaralo Podnikatelství staveb Ing. Josef Vobořil z Prahy II. (Hyberská 17) a projektant Vladimír Novák z Prahy XIX. (Verdunská 17). Václav Dvořák ⁴⁰⁰ vystavěl k rekreaci rodinný domek

³⁹⁰ architekt a úředně oprávněný stavitel z Prahy (Hoppenštokova ulice 12)

³⁹¹ architekt z Královských Vinohrad (Korunní 109)

³⁹² Architekt a stavitel František Valeš – podnikatelství staveb v Žatci

³⁹³ Ing. arch. Josef Šlégr – úřední autorizovaný civilní inženýr pro architekturu a stavby pozemních v Praze

³⁹⁴ úřední aut. civilní inženýr stavební a stavitel – Praha V/41 Pařížská 17a

³⁹⁵ Jméno Stanislava Haspekla, který byl oblíbeným architektem v nedalekém Božkově, se objevuje také v souvislosti se Senohrabou. V této obci sice žádné objekty nevystavěl, ale zato u nich byl přítomen jako technický znalec. Dohromady se jednalo se o 17 objektů (čp. 122, 124, 177, 181, 182, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 195, 196, 201).

³⁹⁶ mistr zednický, stálý přísežní soudní znalec, Praha XIII. – Hostivař

³⁹⁷ Josef Čáp-mistr zednický a tesařský, Stavební kancelář-stálý přísežní znalec soudu, Hradešín, pp. Příšimasy

³⁹⁸ Architekt: Stavby dřevěných domů a vil A. Pištora – Praha-Strančice

³⁹⁹ Arch. Jaroslav Matějka – stavitel – stálý soudní znalec. Michle, Budějovická 917

⁴⁰⁰ Projektant a stavitel Arch. Václav Dvořák – Praha XII. Přemyslovska 17

(čp. 247). Z výčtu těchto jmenovaných architektů, projektantů a zednických mistrů vyplývá⁴⁰¹, že nejvíce rekreačních objektů bylo vystavěno těmi, kteří trvale bydleli v Praze, v menší míře pak byli najímáni z ostatních měst.

Co se týče četnosti jednotlivých objektů, výrazným způsobem se na ni podíleli právě architekti/stavatelé či zedničí mistři, kteří bydleli v Senohrabech. Důvodem může být nejen rychlejší dostavení objektu, ale také jednodušší způsob komunikace s majiteli při následné výstavbě. Architekti přijíždějící z Prahy či vzdálenějších měst nemuseli být tak flexibilní, na druhou stranu nebyly Senohraby tak vzdáleným letoviskem, a proto si někteří Pražané pronajímali pro stavbu svých letních bytů právě architektky z Prahy.

Z uvedeného vyplývá, že ti, kdo vystavěli nejvyšší počet objektů v Senohrabech či se jinak podíleli na stavbě místních i rekreačních budov, odtud i pocházeli. Výjimkou je František Troníček z Prahy II., František Bouša ze Zaječic a Josef Filsak z Jindřichova Hradce. Z blízkého okolí je to Stanislav Haspeklo, který pocházel z nedalekých Mnichovic.

3.9 Okrašlovací spolek v Senohrabech

Okrašlovací spolek v Senohrabech (dále jen Spolek) vznikl v roce 1899 a jeho zakladateli byli Antonín Šimek, Václav Lada a Antonín Pupp. Vizi Spolku bylo vytvoření konceptu „zeleného města“, díky kterému se měly Senohraby stát atraktivním místem, kam se budou sjíždět návštěvníci z blízkého i dalekého okolí. Obecně se dá říci, že k činnostem Spolku patřilo zakládání a úpravy cest, pokládání dřevěných lávek přes říčky a potoky, vysazování stromů, stavění laviček, udržování a zvelebování okolí a v neposlední řadě také rozvoj zájmu o turistiku, rekreaci a sport. Činnost spolu pak vykresluje „*Průvodce*“ od Justina Práška, který píše: „*Aby Senohraby, jako letní zátiší, jak nejvíce vyhovovaly potřebám letní kolonie, spolek dbal na předním místě o to, aby v tomto koutku libém veškerý ty přírodní krásy přístupnými se staly, a tak jak nejlépe se uplatnily*“⁴⁰².

Po celou dobu své činnosti Spolek zakládal pohodlné pěšinky především směrem k Sázavě v údolí podél potoka Mnichovky a také ve výšinách podél železniční trati pro

⁴⁰¹ Pražského původu bylo celkem 19 (Václav Dvořák, František Bradáč, Theodor Hainz, Václav Hlaváč, Josef Vobořil, Vladimír Novák, Jaroslav Matějka, František Novoseský, Robert Pařízek, Alois Pištora, Jaroslav Rössler, Josef Ruttner, K. Skorkovský, Antonín Souček, Rudolf Novotný, Stránský a Šlégr, Václav Šourek, Josef Václavík, František Vychna), dva pocházeli z Říčan (Josef Král, Antonín Rošek), jeden ze Stránčic (Pištora) a jeden z Jindřichova Hradce (Josef Filsak), jeden z Hradešína (Josef Čáp), z Kladna (Emil Hrabě), a ze Žatce (František Valeš).

⁴⁰² PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 58).

snadnější přístup k řece Sázavě ⁴⁰³. Podél potoka Šmejka bylo rozestavěno na přilehlých pěších cestách (na vyhlídkových místech) celkem 18 lavic, v nezalesněných místech bylo vysázeno dohromady 480 kusů vysokokmenných stromků ⁴⁰⁴. Spolek zřídil v Senohrabech sedm lávek, za obnos 2900 Kč, podél trati dlouhé téměř 4 km. Na rozcestích byly umístěny orientační tabule. Jelikož byl terén kolem vody hornatý a zarostlý lesem, byla snaha ze strany spolku spletné cesty a křižovatky zpřístupnit také pro ty, kdo hledali využití volného času ke sportu. ⁴⁰⁵. Spolek se soustředil na zpřístupnění veškerých cest, zejména těch, které vedly směrem k Sázavě, podél potoka Mnichovky, ale i na výšině podél železniční tratě a skrze Žlábky. Důvodem bylo zejména to, aby měli letní hosté ze Senohrab, i z penzionátu a vil v Hrušově co nejpohodlnější přístup k řece ⁴⁰⁶.

Velmi významnou iniciativou Spolku bylo založení říčních lázní, jejichž výstavba byla realizována v roce 1906., podle projektu architekta Dvořáka ⁴⁰⁷. Již v roce 1908 se říční lázně staly jedním z míst, které sloužily převážně pro letní osadníky. Spolek zřídil písčnou pláž, „přístav“ s loďkami všeho druhu a celý lázeňský komplex oplotil. K dispozici byl i studený bufet. Denní návštěvy lázní se staly rutinní záležitostí. Na zařízení a udržování lázní vydal spolek přes 5000 Kč, které získával z členských příspěvků a také podporou ze Svazu okrašlovacích spolků, který jim věnoval 198 kusů stromků pro cesty ⁴⁰⁸. *„Živý ruch na tomto bodě břehu Sázavského a radostné výkřiky frekventantů svědčí nejnápadněji o vhodnosti opatření těchto. Denní návštěva lázní stala se téměř potřebnou všem, i těm, kdož nemínili se osvěžiti v proudech Sázavy a hodlati z toho stanoviště vábné vycházky podniknouti“* ⁴⁰⁹.

Po krátké odmlce, kdy bylo nutné lázně vyklidit, byly v roce 1914 opět slavnostně otevřeny. Spolek si pronajal pozemky na levém břehu Mnichovky (při vyústění do řeky Sázavy) na dalších 15 let. V tomto období vstupuje do historických dějin 1. světová válka, která utlumila provoz lázní až do roku 1918. Spolek ve 20. letech nechal vystavět 50 nových kabin a v letech 1930-1932 zakoupil pozemky na obou březích řeky Sázavy. Jejich správcem se stal Rudolf

⁴⁰³ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 58).

⁴⁰⁴ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 58).

⁴⁰⁵ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 59-60).

⁴⁰⁶ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 58).

⁴⁰⁷ Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 155).

⁴⁰⁸ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 59-60).

⁴⁰⁹ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desítiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 59).

Kopsa, který v těchto letech navázal spolupráci se Zlenicemi. Od té doby nese Spolek název „Okrašlovací spolek pro Senohraby, Zlenice a okolí se sídlem v Senohrabech“. Roku 1939 se zvýšil počet členů na 147, z nichž 32 bylo ze Zlenic. V lázních byl dále zbudován domek pro plavčíka, postaveny kurty, benzínová pumpa a převlékárna a spolu s tím také koupenny dvě lodě. V době svého největšího rozkvětu, zejména v 70. a 80. letech 20. století, se plovárna stala oblíbeným a často navštěvovaným „místem úniků“ před normalizací⁴¹⁰. Za oba pozemky bylo zapláceno 49.000 Kč a o technické vybavení lázní pečoval výše zmíněný správce Kopsa. Říční lázně byly v dobách své největší slávy hojně navštěvovány, jak říká tehdejší Kronika Senohrab, která zároveň dokresluje tehdejší atmosféru⁴¹¹.

Předsedů spolku bylo celkem pět, kteří se v této funkci střídali až do roku 1957, kdy spolek přestal existovat jako samostatná právní jednotka a jeho činnost byla začleněna do působnosti MNV v Senohrabech. Členové Spolku byli buď místními rezidenty nebo návštěvníky obce, kteří si zde nechali postavit letní sídlo k rekreaci⁴¹².

Obrázek 35 Dobová fotografie říčních lázní⁴¹³

⁴¹⁰ Oficiální webové stránky obce Senohraby [online]. ©2017. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz/>

⁴¹¹ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desetiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 58).

⁴¹² Kronika obce Senohrab okres Říčany, Senohraby 1950, (s. 157).

⁴¹³ PRÁŠEK, Justin Václav. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví, ku paměti na desetiletou činnost okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. 1909, (s. 13).

3.10 Komparace rekreačního letoviska Senohraby a s villegiaturami Středočeského kraje

V teoretické části této diplomní práce bylo zmíněno, že inspirací pro její vznik byly vydané studie letovisek Hradištko a Božkov. Nicméně se můžeme setkat s řadou dalších významných letovisek, které byly na přelomu 19. a 20. století hojně navštěvovány, a kam se jezdilo především za účelem rekreace. Pro komparaci s obcí Senohraby posloužily následující letoviska z publikace *Slavné vily Středočeského kraje*, kterými jsou Černošice Všenory Dobřichovice, Řevnice, Roztoky, Nespeky, Nouzov Jevany a Vonoklasy ⁴¹⁴. Komparace sleduje zejména souvislosti se vznikem letoviska, obrazem krajiny a její atraktivitou, důvody, proč si letní hosté ono letovisko vybírali, dále sociální charakteristiku těchto návštěvníků, přítomností okrašlovacích spolků a rekreační/sportovní aktivity.

Nejstaršími z těchto letovisek byly Černošice, Všenory, Dobřichovice, Řevnice a Roztoky, které se začaly „rozvíjet zhruba od 60. let 19. století v sousedství starých vesnic nebo městeček poblíž Prahy“ ⁴¹⁵. Všechny tyto villegiatury přitahovaly nejen svou malebností, ale také přítomností větších řek (v případě Řevnic to byla řeka Berounka), kolem které se letovisko stavělo ⁴¹⁶. V Černošicích se pod zalesněnými svahy objevuje typicky česká krajina, lákající stavebníky z okolních měst a vesnic k budování letních sídel ⁴¹⁷. Stejně tak Všenory byly vystavěny v příhodné a zdravé krajině, obklopené lesy a řekou, kde hojnost a rozmanitost stinných procházek nabízela letním hostům možnost opustit městský prostor a užít si romantickou a lázeňskou atmosféru. Na což poukazuje níže uvedený úryvek: „Příhodná, zdravá poloha s lesem a řekou, beze všech továrních komínů, hojnost a rozmanitost stinných procházek, velmi pohodlné spojení železniční a snadnost opatření i značnější společnost letních hostů a výletníků potřebami životními, učinily ze Všenor již během 70. let 19. století vyhledávané rekreační letovisko“ ⁴¹⁸. Do Dobřichovic jezdili Pražané nejen za odpočinkem ale také za bohatou minulostí okolní krajiny ⁴¹⁹ či bájnými a historickými místy, které bylo možné objevit v sevřených úzkých údolích Roztok, zaseknutých ve zvlněné náhorní plošině kolem protékající řeky Vltavy ⁴²⁰.

⁴¹⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 12-60).

⁴¹⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 12).

⁴¹⁶ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 35-38).

⁴¹⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 31).

⁴¹⁸ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 21-22).

⁴¹⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 25-29).

⁴²⁰ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 16-18).

U dalších třech villegiatur (Nespeky, Nouzov, Jevany) jejich rozmach započal až ve 20. letech 20. století a podobně jako u předchozích šesti se můžeme setkat s tím, že pro vznik letoviska byla důležitá také přítomnost řeky ⁴²¹. V případě Nespek je to Sázava, v jejímž působivém prostředí malebné kotliny, orámované vrchy poskytovala obci nejvhodnější podmínky k okolním procházkám, koupání a rekreačnímu pobytu ⁴²². U Nouzova a jeho nezaměnitelné krajiny, kterou formovala berounská kotlina, bylo letovisko v lehkém převýšení oproti ostatním, a tak díky „*husté bariéře rozsáhlých lesů na jihu proslula tato lokalita čistotou ovzduší*“ ⁴²³. Všechny tyto villegiatury byly situovány v blízkosti větších řek až na letovisko Jevany, které bylo známé pro svou soustavu rybníků a lesů, které často navozovaly ráz švýcarské jezernaté krajiny, nazývané „český Davos“ nebo „české Doksy“ ⁴²⁴. Co se týče Senohrab, rozvoj tohoto letoviska je datován o něco později, a to až kolem 80. let, kdy byla postavena železniční zastávka (1887). Senohraby nabízely řadu rekreačních aktivit a možností, jak zde trávit volný čas a zároveň byla lákavým prostředím díky řece Sázavě.

Na přitažlivosti výše uvedených přírodních a krajinných podmínek se nepochybně podílely krásy říčních údolí, přítomnost hlubokých lesů, kotlin či malebných údolí, ale také napojení všech uvedených míst na železniční trať. Jejich výstavba pak ovlivnila či se významným způsobem podílela na rozvoji letoviska a jeho následném rozmachu stavební činnosti. Železnice, případně vznik zastávky v místě letoviska pomohl návštěvníkům k rychlejší dopravě z okolních měst. V případě Černošic, Všenor, Dobřichovic a Řevnic můžeme datovat vznik železniční zastávky k roku 1863. Kdy byla uvedena do provozu trať Z Prahy Do Plzně, čímž se otevřely nové možnosti k návštěvě těchto letovisek. Černošice byly ve své době považovány za nejvýznamnější letovisko v blízkosti Prahy, což umocňoval také vznik železniční tratě v roce 1862. Díky této dopravní dostupnosti se sem dostávala většina stavebníků, kteří začali v 80. letech stavět rekreační objekty pro zámožné Pražany ⁴²⁵. Velkou zásluhu na urychlení vývoje všensorské villegiatury měla také výstavba Západní dráhy (1862) Praha-Plzeň. Při rozvoji těchto villegiatur se můžeme setkat i s iniciativou místních obyvatel, kteří šli vývoji obce také naproti. Ve Všenorech se objevuje postava místního rezidenta Vincence Noltsche a jeho syna, jejichž podnikatelské záměry pomohly ke vzniku prvních rekreačních sídel, restaurací a penzionů ⁴²⁶. Obliba tohoto rekreačního letoviska se brzy

⁴²¹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 12-52).

⁴²² ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 43).

⁴²³ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 47).

⁴²⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 42).

⁴²⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 30).

⁴²⁶ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 21-22).

přenesla do sousedních a více vzdálených (od Prahy) Dobřichovic, kam se také obrátil zájem stavebníků. 90. léta jsou obdobím vzrůstající prestiže a stavební konjunktury, která se projevila ve 20. letech 20. století přílivem prvních letních hostů, kteří sem jezdili do svých vil⁴²⁷. Spolu s Černošicemi, Všenory a sousedními Dobřichovicemi patřily také Řevnice (tzv. brdská brána) od 2. poloviny 19. století k nejvyhledávanějším letoviskům na západ od Prahy. Stejně jako u předchozích, byly návštěvy letoviska usnadněny železniční tratí, zprovozněné spolu se zastávkou v roce 1862. Snadná dostupnost z Prahy a pestré možnosti rekreace spolu se stavebním ruchem učinily toto letovisko velmi atraktivním⁴²⁸. V případě Roztok to byla výstavba Severní dráhy z Prahy do Drážďan datována k roku 1851, která sem přivázela mnoho výletníků z blízkého i širokého okolí. Snadná dopravní dostupnost ovlivnila také rozsáhlou stavební činnost, kdy si začali stavebníci realizovat své plány a, do té doby agrární krajinu, parcelovali na jednotlivé pozemky, na nichž vystavovali letohrádky a nájemní vily. Největší stavební činnost zde probíhala v poslední třetině 19. a na začátku 20. století, kdy podobu vilové čtvrti zformovala krajina. Osobností, která dala nepřímo podnět ke vzniku letoviska byl majitel roztockého zámku a statku Josef Leder, který roku 1839 postavil zahradní restauraci⁴²⁹.

Co se týče senohrabského letoviska, zprovoznění železnice je datováno až s rokem 1887 a se zprovozněním zastávky téhož roku došlo k významnému rozvoji a stavbě prvních vil, drobných hotelů či restaurací v jejím okolí⁴³⁰. Tento pozdější vývoj může odpovídat skutečnosti, že první stavby trvalého charakteru, tedy letní byty se nejprve šířily směrem na jihozápad podél Západní dráhy z roku 1862, kdežto dráha císaře Františka Josefa, která byla vystavěna u Senohrab, byla zřízena o několik let později⁴³¹. Svůj největší rozkvět zažilo letovisko od první dekády až do 50. let 20. století, kdy je tento rozvoj spojen s rekreační výstavbou, které jsou obklopeny reprezentativní zahradami na velkých pozemcích⁴³². Tyto výše uvedené villegiatury se téměř vždy napojovaly na nějaké starší centrum a postupem času rozšiřují tuto středovou část další výstavbou.

⁴²⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 25-27).

⁴²⁸ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 34-35).

⁴²⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 15-17).

⁴³⁰ Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf

⁴³¹ POSLEDNÍKOVÁ Jiřina. *Paďouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. 2010, (s. 73).

⁴³² Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf

Oproti tomu nověji vznikající letoviska (Jevany, Nouzov) jsou charakteristická tím, že vznikají na zalesněných pozemcích, kde se vystavují na velkých parcelách⁴³³. V případě Jevan se pro rozkvět letoviska staly určujícími podmínkami zejména specifický přírodní ráz. Jak již bylo výše nastíněno, toto jediné letovisko nemělo typickou vazbu na řeku ani na železniční trať, proto obliba o tuto lokalitu vznikla až ve 20. letech 20. století. Jevanská rekreační zástavba je datována v rokem 1901, kdy byla vystavována první letní sídla. O této skutečnosti svědčí úryvek: *„Jak léta šla, rostla obec, přibližovala se svému rybníku, zařizovala se podle potřeb svých občasných obyvatel. „Přibývalo v ní vil, jež postupně zalidňovaly také lesní tišinu. Pak už se rychle měnil její ráz i způsob života. Ze zapadlé vesnice stalo se náhle známé letní sídliště“*⁴³⁴. V případě Nespek se setkáváme s tím, že rozvoj obce šel velmi pomalu, ale díky řece Sázavě, která poskytovala působivé přírodní podmínky, se její svažité pozemky podél břehů rozprodaly za výhodnou cenu Pražanům a skautům, kteří zde zakládali kolonii letních chat. Stavební boom přichází až s postavou Richarda Mattencloita, který v roce 1932 rozprodal nespecké pozemky, jež byly rozparcelovány a během 30. let začala vznikat reprezentativní vilová čtvrť⁴³⁵. Obdobným případem bylo také letovisko Nouzov, při jehož budování sehrály významnou roli podnikatelské aktivity unhošťského městského zastupitelstva a také místní majitel hostince Antonín Neuman. Ten prosadil, aby si město postavilo na vlastní náklady vily, z jejichž pronájmu mělo získávat finanční prostředky. Na konci 90. let byly na prázdných parcelách vystavovány rekreační vilky, které po čase přilákaly také průmyslníky a inženýry z kladenských dolů a hutí⁴³⁶. Vonoklasy jako nejmladší villegiatura středních Čech je charakteristická svou nepravidelnou zástavbou na velkoryse vyměřených parcelách s tradičními, moderními a luxusními vilami. Tento způsob výstavby obce souvisí s charakteristicky zvlněnou a svažitou krajinou, která se zároveň nachází na území CHKO Český Kras. Oproti ostatním villegiaturám, které byly vázány na železnici (Roztoky, Všenory, Dobřichovice, Černošice, Řevnice) či aktivity místních obyvatel (Nouzov, Nespeky) se v případě mladších villegiatur (Jevany, Nouzov, Vonoklasy) setkáváme s tím, že jejich rozmach byl také způsobem tím, že velký počet lidí již mohl pořídit osobní automobil⁴³⁷.

V těchto rekreačních letoviskách se vyskytovalo celé spektrum návštěvníků a majitelů letních i celoročně obývaných vil. Obecně se dá říci, že na letní pobyt jezdili převážně

⁴³³ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 13).

⁴³⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 41).

⁴³⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 43-44).

⁴³⁶ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 47-48).

⁴³⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 40-60).

příslušníci vyšších a středních společenských vrstev⁴³⁸, jejichž postavení a finanční možnosti jim umožňovaly v těchto letoviskách trávit svůj volný čas. Do Černošic jezdili velkoobchodníci, obchodníci, slavné osobnosti, představitelé pražského veřejného života, továrníci, lékaři, úředníci, profesori, nakladatelé, architekti, malíři, stavitelé, ředitelé bankovních ústavů a pivovarů atd.⁴³⁹. Ve Všenorech zase pobývali podnikatelé, právníci a intelektuálové⁴⁴⁰. Dobřichovice navštěvovali vysocí představitelé veřejného života, vlastenecky smýšlející politici, obchodníci, právníci a advokáti⁴⁴¹. Do Řevnic se jezdili rekreovat především významní architekti⁴⁴² a v Roztokách se zdržovali zase továrníci, velkoobchodníci, právníci, stavitelé a zámožní podnikatelé židovského původu⁴⁴³. V Nespekách pobývali především lékaři a továrníci⁴⁴⁴ a do Všenorech jezdili čeští podnikatelé, právníci a intelektuálové⁴⁴⁵. Jevany byly místem, kam se sjížděli hlavně továrníci, umělci a známé osobnosti politické a finanční⁴⁴⁶ a ve Vonoklasech to byli především investoři⁴⁴⁷. Určitá shoda panuje také u Senohrab, do kterých jezdili návštěvníci z vyšších vrstev i středních vrstev. Do jisté míry záleželo na tom, z jakých pražských čtvrtí pocházeli. Jezdili sem tedy vysoce postavení úředníci, ředitelé, advokáti, architekti, inženýři, obchodníci, majitelé realit, pracovníci státních drah, řemeslníci, instalatéri apod.

Nezanedbatelnou součástí rozvoje a stavebního rozmachu rekreačních letovisek, bylo také zakládání Okrašlovacích spolků, v nichž se angažovali místní obyvatelé a ve spolupráci s častými návštěvníky obce se podíleli na zvelebování obce. Nebyly však nezbytnou součástí, a tak je můžeme nalézt jen v některých letoviskách, kterými byly Senohraby, Všenory, Řevnice, Jevany a Dobřichovice⁴⁴⁸.

Vznik Okrašlovacího spolku pro Všenory je datován k roku 1882, který se v obci zasloužil o vybudování promenády kolem místního rybníka a všensorského potoka. Dále vystavěl tenisové kurty a antický gloriét, který v obci vyvolával téměř lázeňskou atmosféru. Tuto myšlenku rozvíjí následující úryvek: *„mužové v čele spolku jsou nejjistějším rukojemstvím, že stanou se Všenory za krátko nejpříjemnějším a všem požadavkům moderního*

⁴³⁸ (jak to mu bylo v případě Nouzova),

⁴³⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 32).

⁴⁴⁰ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 22).

⁴⁴¹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 26).

⁴⁴² ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 38).

⁴⁴³ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 17).

⁴⁴⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 44-45).

⁴⁴⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 22).

⁴⁴⁶ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 40-41).

⁴⁴⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 59).

⁴⁴⁸ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 21-42).

*místa výletního vyhovujícím útulkem Pražanů*⁴⁴⁹. Ve stejném roce byl založen Okrašlovací spolek v Řevnicích, který v obci sdružoval místní obyvatele a tzv. vilaře, kteří se pak společně podíleli na zvelebování obce. Spolek se staral o úpravu vycházkových stezek, podél kterých se osazovaly stoly a lavičky. V roce 1884 se postaral o výstavbu první veřejné plovárny a roku 1889 zřídil spolu s KČT jednu z prvních značených výletních tras, které vedly na Babku a k poutnímu místu na Skalce⁴⁵⁰. O něco později byl založen v 50. letech dobřichovský Spolek, který zde pečoval o čilý společenský ruch, budoval tenisové kurty, umístěné nad vilami v lese, plovárnu na pravém břehu řeky a také pečoval o místní komunikace a lesní pěšiny. „*Svou činností spolek výrazně formoval stavební ruch i život na Brunšově (vilová čtvrť) a vedl k vytvoření komunity „vilařů“, kterou brzy provázely také četné příbuzenské svazky*“⁴⁵¹. V Jevanech se místní Spolek podílel na fungování místního koupaliště, které patřilo k vyhledávaným místům společně s přilehlými hotely Novotný a Grandhotel Wagner. Obdobně Jako Senohraby vydal Průvodce po Jevanech a okolí, který propagoval zdejší letovisko⁴⁵². V Senohrabech vznikl Okrašlovací spolek až v roce 1899, což může mít souvislost s pozdější výstavbou železnice, potažmo vlakové stanice. Spolek zde pečoval o místní zeleň, úpravu cest a lesních stezek, zakládal a udržoval aleje a sady a zřídil říční lázně, pro něž se Senohraby staly hojně navštěvovaným letoviskem.

Každé letovisko bylo vyhledáváno také z důvodu rekreačních či sportovních aktivit, které návštěvníkům nabízelo. Od přírodních, klimatických a geologických podmínek se tak odvíjela řada aktivit, které prostředí letoviska bylo schopno nabídnout. Zároveň zde musela být vyřešena otázka určitého sociálního zázemí, což obstarávaly místní penziony, hotely a restaurační zařízení. Příkladem je letovisko Roztoky, které se díky svému společenskému ruchu proslavilo zejména svými restauracemi a plovárnami⁴⁵³. Obdobným společenským vybavením disponovaly také Všenory, které měly kromě restaurací a penzionů zařízení v obci také tenisové dvorce či divadelní a taneční sál⁴⁵⁴. Dobřichovice nabízely opět sportovní aktivity ve smyslu vystavěných tenisových kurtů a oblíbenou plovárnou⁴⁵⁵. V Černošicích se objevovala převaha turismu, romantických procházek po historicky významných místech a českých památkách (Tetín, Kazín, Karlštejn), také kriket⁴⁵⁶ a v Jevanech zase procházky ve stínu

⁴⁴⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 22).

⁴⁵⁰ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 38).

⁴⁵¹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 26).

⁴⁵² ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 42).

⁴⁵³ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 20).

⁴⁵⁴ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 23-24).

⁴⁵⁵ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 42).

⁴⁵⁶ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 31).

hlubokých lesů a skrytých chalup, podél potoků a soustav rybníků⁴⁵⁷. V Řevnicích se setkáváme s občanskou iniciativou, která měla zásluhu na rekreačním a kulturním životě, kdy se rozvíjely místní spolky (Obec baráčníků, dělnická beseda apod.) a další sportovní aktivity. Jednalo se o projížďky na loďkách na řece Berounce, dále tenis, českou házenou či fotbal⁴⁵⁸. V Nespekách se hojně chodilo na procházky, koupaliště a v Nouzově se objevuje lázeňský areál v místním Hotelu/Penzionu Čeperka a dále dvě restaurace s větším počtem letních bytů⁴⁵⁹. Ve Vonoklasech mohli místní rezidenti i návštěvníci zjistit, že „*nová obytná čtvrť není jen prostorem k bydlení, ale i k životu. K cenným hodnotám patří její navázání na původní obec a také rozšíření sportovního areálu, umožňujícího společné kontakty a setkávání*“⁴⁶⁰. Dá se říci, že ať už nabízely rekreační letoviska jakékoliv služby či aktivity, všechny chtěly splňovat to, aby se staly *vysněnou oázou pro majetné pražské měšťany*“⁴⁶¹.

V případě Senohrab se rozvíjel turistický a sportovní ruch na začátku 20. století. Jak poukazují první zmínky o sportování, letní hosté a návštěvníci se zajímali především o společenské hry, kterými byly kopaňá, lehká atletika, fotbal, chvílku působící šachový oddíl, stolní tenis, tenis, kulturistika či Spartakiády. Dále bylo s velkým nadšením vybudováno letní cvičiště, které v zimě sloužilo jako kluziště. V obci bylo vystavěno sportovní hřiště, organizovaly se přespolní běhy, které byly velmi populární. „*Senohrabských účastníků však bylo na těchto akcích mizivé procento. Byla to, více méně uzavřená společnost letních návštěvníků, kteří v Senohrabech trávili svůj volný čas a přitom sportovali. O tom, že již tehdy se v Senohrabech hrál fotbal svědčí skutečnost, že již v roce 1912 byl Českou matičí školskou udělen Senohrabskému sportovnímu sdružení diplom za propagaci kopaňé v Čechách*“ (odkaz). Pokud bychom porovnali zimní aktivity v letovisech, pouze Senohraby poskytovali návštěvníkům obce možnost lyžování. Jak se můžeme podrobněji dočíst v Senohrabském sportovním zpravodaji (viz Příloha) „*Náš krásný posázavský kraj měl vždy dobré podmínky pro přestování těchto sportů*“⁴⁶². V Senohrabech, díky klimatickým podmínkám a vyšší nadmořské výšce, byl postaven skokanský můstek, který byl unikátní raritou v bývalém Československu.

⁴⁵⁷ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 41-42).

⁴⁵⁸ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 38)

⁴⁵⁹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 47).

⁴⁶⁰ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 59).

⁴⁶¹ ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. 2010, (s. 30).

⁴⁶² Občasný senohrabský sportovní zpravodaj [online]. TJ Sokol Senohraby, Březen1988- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://fotbalsenohraby.eu/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/seno_sport_zpravodaj_1988.pdf

Senohraby a jejich význam rekreačních aktivit tkvěl v tom, že mohly návštěvníkům i místním obyvatelům nabízet sportovní, potažmo volnočasové aktivity po celý rok ⁴⁶³.

⁴⁶³ Občasný senohrabský sportovní zpravodaj [online]. TJ Sokol Senohraby, Březen1988- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://fotbalsenohraby.eu/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/seno_sport_zpravodaj_1988.pdf

4 ZÁVĚR

- a. *Přírodní, společenské a technické předpoklady předurčovaly obec Senohraby k tomu, aby se stala krystalizačním jádrem rekreačního letoviska Pražanů*

Senohraby, jako místo k rekreaci si Pražané nezvolili náhodě, ale v souvislosti s tím, že okolí této obce splňovalo ideální podmínky pro vznik letoviska. Senohraby byly zasazeny v malebném kraji řeky Sázavy, potoka Mnichovky, přilehlých lesů, polí a luk a zároveň se vyznačovaly členitou pahorkatinou, kaňony a skalními výchozy s celou šálou rozmanitých typů mikroklimatů. Tyto přírodní a geomorfologické podmínky zvyšovaly onu atraktivitu, díky které se Senohraby staly tak oblíbenou a často navštěvovanou lokalitou. Společenské využití poskytovaly sportem (tenis, kopaná, lehká atletika, fotbal apod.), budováním cyklo/turistických tras, či založením říčních lázní, restaurací, hotelů. Poskytovaly uplatnění v občanských sdruženích či spolcích (např. do Okrašlovacího spolku, který se staral o zvelebování obce). Jako jediné letovisko nabízelo možnosti sportovních aktivit v zimě, v podobě zimního kluziště, a především skokanského můstku, kam se sjíždělo velké množství československých lyžařů z celého okolí. Tyto aktivity byly o to snazší, že sem vedlo rychlé a dostupné dopravní spojení, kterým byla dráha císaře Františka Josefa, vystavěna spolu s vlakovou stanicí v roce 1887. Do Senohrab se mohl návštěvník dostat také pěšky po cíleně upravovaných a udržovaných turistických cestách, linoucími se většinou podél řeky Sázavy a potoka Mnichovky. Na počátku 20. století mohli návštěvníci využít také silnici I/3, kterou se mohli dopravit do obce automobilem⁴⁶⁴.

- b. *Zemědělská obec Senohraby a část nejbližšího okolí na přelomu 19. a 20. století zcela změnila svůj původní charakter, zejména krajinný*

První zmínky o senohrabské obci pocházejí z roku 1444, kdy se stali majiteli původních pozemků Zdeněk Kostka z Postupic a pan Kunešovec Rozkošov z Dubé. Na kamenném hradě Zlenice (dnes Senohrabská Hláska) byl pevně ustanoven název Senohraby, kde se začíná psát historie této obce. Název byl odvozen od činnosti prvních obyvatel, kterými byli většinou poddaní a nevolníci, kteří pracovali jako zemědělci (hrabali seno), tedy „senohrabové“. Tato, do té doby agrární obec se skládala z menších ploch polí, lesů a luk, kde se stavěly dřevěné

⁴⁶⁴ (to dokazují některé níže zmíněné rekreační objekty, ke kterým přináležela samostatná garáž)

domky, postupně přestavované na zděné. Původní zástavba byla situována kolem návsi s rybníčkem. V roce 1525 bylo v obci celkem pět stavení, což pokračovalo až do roku 1720. V roce 1785 vzniká 15 stavení, v roce 1841 28 stavení a tato původní zástavba končí (dle Kroniky) v roce 1882, kdy je v obci zhruba 40 stavení. Vzniká Horní vilová kolonie a do období roku 1898 se nachází v Senohrabech zhruba 50 objektů. Systematické záznamy o další, stavebním vývoji začínají až s rokem 1918 a končí v 50. letech 20. století. První rekreační objekt byl vystavěn v letech 1918-1919 a poté až v roce 1922. Období zástavby jsou rozdělena do tří časových období. V letech 1918-1929 bylo vystavěno 21 staveb, v letech 1930-1939 dalších 43 a v letech 1940-1951 se obec rozrostla o dalších 11. Z vývoje zástavby vyplývá, že obec zažila dva velké rozmachy stavební činnosti, kdy bylo postaveno v krátkém čase velký počet rekreačních objektů. Tyto stavební boomy by se daly ohraničit lety 1929-1932 a 1938-1940. V tomto období čítaly Senohraby celkem 126 objektů, z nichž 76 bylo rekreačního charakteru.

Dá se říci, že již od počátku vzniku byly Senohraby agrárního charakteru, což se mění v 80. letech 19. století. První iniciativu k přeměně zemědělské obce na příměstské letovisko vyvinul Václav Lada, který založil Horní vilovou kolonii. Od té doby se do obce jezdí na krátké návštěvy, dovolené apod. Rozvoj letoviska se váže k důležitému roku 1887, kdy byla zřízena vlaková stanice, zaručující rychlé a dostupné spojení z Prahy do obce. Na tuto situaci zareagovali místní podnikatelé, kteří začali stavět první restaurační a hospodská zařízení. Tento vývoj obce jednoznačně přispěl k návštěvám tzv. letních hostů, kteří sem jezdili buď na letní byt nebo si zde nechávali stavět první rekreační vilky. Zemědělské plochy byly rozparcelovány či rozprodány místními usedlíky, obec se začala zastavovat a do původní zástavby se začaly stavět rekreační objekty.

c. V liberální atmosféře demokratického Československa si vybíraly rekreační letoviska všechny společenské vrstvy

Do Senohrab jezdili zejména příslušníci vyšších a středních vrstev. Což může mít do jisté míry souvislost s honosnými pražskými čtvrtěmi, ve kterých bydleli. Nejčastěji byly nalezeny pražské adresy z Královských Vinohrad (13x), z Nového Města (7x) a Prahy VII. Holešovic (7x). Typy staveb, ve kterých bydleli senohrabští rekreanti můžeme rozdělit do čtyř základních kategorií. Nejvíce z nich si pořizovalo rodinné domy/domky (37 případů), daleko méně pak rodinné vily/vilky (9 případů), letní/weekendové domky (7 případů) a obytných domků/dřevěných chat (5 případů). Z archivních dokumentů lze vyvodit, že honosné vily/vilky

si stavěli například advokát, doktor s docenturou, ředitel banky Slavie a titulovaný inženýr, vysokoškolský profesor, odborový rada ministerstva železnic či majitelé pražských a senohrabských realit. Zajímavou okolností je, že rodinné domky i letní/weekendové domky si nechávali stavět také příslušníci vyšší vrstvy, jako odborový rada ministerstva železnic, architekti, zaměstnanci v řídicích funkcích, ministerští radové, akademický malíř, akademický sochař a zároveň v obou těchto typech staveb jsou dochovány informace o úřednících a účetních. Srovnání tak nelze provést ani na základě povolání či sociálního statusu těch, kteří si stavěli obytný domek/dřevěnou chatu, jelikož nejsou dochovány žádné záznamy.

d. *Ze vzniku a rozvoje letoviska profitovalo zejména místní obyvatelstvo, a to především díky návštěvám tzv. letních hostů*

Do Senohrab jezdili návštěvníci trojího typu. Prvním z nich byli Pražané, kteří si nechávali stavět rekreační objekty, ve kterých pak bydleli od jednoho do tří měsíců, a příležitostně sem dojížděli v období léta. Druhým typem pak byli ti, kteří jezdili na letní byt, tzv. letní hosté, kteří si pronajmuli část domku (většinou místního rezidenta), v ostatních případech majitel objektu bydlel trvale v Praze a domek v Senohrabech pouze pronajímal. Pozdější vývoj těchto návštěv ukázal, že v období 40. a 50. let se některým návštěvníkům v obci zalíbilo natolik, že se sem přestěhovali natrvalo. Letní hosté se ubytovávali například v objektech čp. 47, 119, 133, 128, 157, 173, 179, 224, 225 atd. a pronájem přízemní/podkrovní části čtvrtletí byl od 250 do 450 Kč.

Také architekti, projektanti či zedničtí mistři profitovali z návštěvníků, kteří si nechávali stavět rekreační objekt/y. Nejvíce objektů pro rekreanty postavil místní architekt Vojtěch Kulhánek (19 objektů), po něm Josef Tichý (4 objekty). Tato dvojice vystavěla společně šest rekreačních objektů. Dalším stavitelem byl František Bouša ze Zaječic, který postavil po třech objektech, František Troníček z Prahy II. se postaral o výstavbu dvou rekreačních objektů a stejně tak Josef Václavík, projektant ze Smíchova.

Také aktivity Okrašlovacího spolku byly jedním ze zdrojů získávání dalších finančních zdrojů. Byly opatřovány z členských příspěvků, podporou Svazu okrašlovacích spolku či nedalekými Zlenicemi, jejichž obyvatelé působili v Okrašlovacím spolku pro Senohraby, Zlenice a okolí (vznik názvu a spojení iniciativ v těchto dvou obcích je datován rokem 1939). Dále pak letními hosty, kteří navštěvovali velmi oblíbené říční lázně, místní restaurace, hospody, hotely a další rekreační střediska.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura a prameny

BLAŽKOVÁ, Tereza – FIALOVÁ, Dana – MATOUŠEK, Václav. (eds.). *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.-21. století*. Vyd. 1. Praha: Togga, 2014, 233 s. ISBN 978-80-7476-063-1.

HORSKÁ, Pavla – MAUR, Eduard – MUSIL, Jiří. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2002, 352 s. ISBN 80-7185-409-3

JAKUBEC, Ivan – Zdeněk JINDRA. *Dějiny hospodářství českých zemí: od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2006, 471 s. ISBN 80-246-1035-3.

JINDRA, Zdeněk – JAKUBEC, Ivan a kolektiv: *Hospodářský vzestup českých zemí od poloviny 18. století do konce monarchie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2015, 524 s. ISBN 978-80-246-2945-2.

KUPKA, Jiří. XIX. století, století okrašlovacích spolků (strakonický Spolek Renner). In: Pavel Kladiwa – Aleš Zářický. *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*. Ostrava: FF Ostravské univerzity v Ostravě jako spis OU č. 202/2009. 2009. 400 s. ISBN 978-80-7368-688-8.

LENDEROVÁ, Milena – JIRÁNEK, Tomáš – MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 430 s. ISBN 9788024616834.

LÍBAL, Patrik. Senohraby – letovisko mezi Itálií a Švýcarskem aneb pláně, role, kaňony. In: *Studie a zprávy – Historický sborník pražského okolí 6/2016*. Státní oblastní archiv Praha-východ. 2016. 200 s. ISBN 978-80-88148-10-4.

LIBROVÁ, Hana. *Láska ke krajině? Vyd. 1*. Brno: BLOK, 1988, 165 s.

MACHAČOVÁ, Jana – MATĚJČEK, Jiří. *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2010, 496 s. 978-90-24616-79-7.

MATOUŠEK, Václav – KOUKALOVÁ, Šárka – ŠÁŠINKOVÁ, Marcela. *Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnám krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti*. HG 40/1, 2014

POSLEDNÍKOVÁ Jiřina. *Paňouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“*. Diplomová práce, Fakulta humanitních studií UK, Praha, 2010.

PRÁŠEK Justin Václav – WIESENBERGER, E. – DVOŘÁK, Otokar. *Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví. Ku paměti na desítiletou činnost Okrašlovacího spolku pro Senohraby a okolí*. Okrašlovací spolek, Senohraby 1909. 61 s.

PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1960. 164 s.

PURŠ, Jaroslav. *Průmyslová revoluce a kompletní revoluce moderní doby*. In: *Průmyslová revoluce – vývoj pojmu a koncepce*. Praha: Academia, 1973, 365 s.

ŠOUKAL, Jiří. *Fenomén letních bytů v 1. polovině 20. století*. Bakalářská práce, Filozofická fakulta, Ústav hospodářských a sociálních dějin, Praha, 2011

ŠVÁCHA, Rostislav. *Slavné vily Středočeského kraje*. Vyd. 1. Praha: Foibos, 2010, 315 s. ISBN 978-8087073-22-3.

VONDRÁČEK, Vladimír. *Lékař vzpomíná*. Vyd. 2. Praha: Avicenum, 1978, 429 s.

Internetové zdroje

<https://www.google.cz/maps/@50.1317618,14.4755924,15z?hl=cs>

Indikátory udržitelného rozvoje na místní úrovni - [cit. 2017-10-12] Dostupné z: <http://www.indikatory.eu/stredocesky/praha-vychod/senohraby/urb1-%E2%80%93-udrzitelne-vyuziti-uzemi-senohraby>

LÍBAL, Patrik. Horní vilová kolonie aneb závan Itálie v Senohrabech. *Senohrabská Hláska*. Březen 2013, s. 10 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_37.pdf&original=Hl%C3%A1ska+9.-2013.pdf

LÍBAL, Patrik. Vila Ing. Vladimíra Ibla. *Senohrabská Hláska*. Duben 2016, s. 4 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_62.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+4-2016.pdf

LÍBAL, Patrik. Chátrající skvost – Vila Emila Votočka. *Senohrabská Hláska*. Říjen 2010, s. 7 [cit. 2017-09-10]. Dostupné z: http://www.senohraby-deni.cz/samohlaska/Samohlaska_rijen_2010_C_1.pdf

LÍBAL, Patrik. Několik zajímavostí ze stavby dálnice. *Senohrabská Hláska*. Únor 2017, s. 4-5. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_65.pdf&original=1.pdf

LÍBAL, Patrik. Meziváleční architektura v Senohrabech a sousedních obcích. *Senohrabská Hláska*. Leden-únor 2011, s. 7 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_3.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C3%BAnor+2011.pdf

LÍBAL, Patrik. Architekt Troníček a Senohraby. *Senohrabská Hláska*. Duben 2015. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_52.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+4-2015.pdf

LÍBAL, Patrik. Vila Jaroslava Pipka. *Senohrabská Hláska*. Listopad-prosinec 2015, s. 5 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_58.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+11%2C+12+-+2015.pdf

LÍBAL, Patrik. Justin Václav Prášek. *Senohrabská Hláska*. Únor 2017, s. 7. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_65.pdf&original=1.pdf

LÍBAL, Patrik. Architekt Josef Václavík. *Senohrabská Hláska*. Leden-únor 2012, s. 10. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_34.pdf&original=Hl%C3%A1ska+2%2C3-2013.pdf

MERTA, Lukáš. Služby v ochraně přírody. Duben 2017. s. 5. [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: https://portal.cenia.cz/eiasea/download/U0VBX1NUQzYxMUZfTmF0dXJhXzM1OTMxODc1OTk1NTcyNjUyOTcucGRm/STC611F_Natura.pdf

Občasný senohrabský sportovní zpravodaj [online]. TJ Sokol Senohraby, Březen 1988- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://fotbalsenohraby.eu/wordpress/wp-content/uploads/2013/10/seno_sport_zpravodaj_1988.pdf

Obec Senohraby. Územní plán Senohraby. Vyhodnocení vlivů na udržitelný rozvoj území podle přílohy č.5 k vyhl. č. 500/2006 Sb. v platném znění. [online]. Duben 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_23.pdf&original=SEA%20VVUR%C4%82%C5%A1%20Senohraby.pdf

Oficiální webové stránky obce Senohraby [online]. ©2017. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://www.senohraby.cz/>

Orientační plán hlavního města Prahy s okolím (1938). Městská knihovna v Praze [online]. [cit. 2017-06-14]. Dostupné z: <http://web2.mlp.cz/mapa1938/klad.php>

PŘIBÍKOVÁ, Marta. 250 let stavení čp. 9 v Senohrabech. *Senohrabská Hláska*. Říjen 2009, s. 1 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_13.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C5%99%C3%ADjen+2009.pdf

PŘIBÍKOVÁ, Marta. Historie. *Senohrabská Hláska*. Únor 2009. s. 6 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_19.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+%C3%BAnor+2009.pdf

PŘIBÍKOVÁ, Marta. – VÁVRA, Antonín. Historie Hrušova – Hrušovské stráně. *Senohrabská Hláska*. Duben 2011, s. 8 [cit. 2017-11-11]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/editor/114cs_1.pdf&original=Senohrabsk%C3%A1+hl%C3%A1ska+-+duben+2011.pdf

Strategie rozvoje obce Senohraby na roky 2014-2020. [online]. [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://knihovna.jinonice.cuni.cz/images/help/navod_citace_priklady.pdf

Územní plán Senohraby, Návrh - [online]. Únor 2017- [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: http://www.senohraby.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah459_20.pdf&original=ODUVODNENI.pdf

Zastavení 9 – Senohraby - [online] [cit. 2017-10-12]. Dostupné z: <http://tourist.posazavi.com/cz/Article.aspx?ArticleId=2699>

<http://www.laduv-kraj.cz/>

www.mapy.cz

<http://coznamena.cz/alkovna>

Archivní materiály

Kronika obce Senohrab, okres Říčany. Senohraby 1. ledna 1950. s. 468
<http://archivnimapy.cuzk.cz>

SOkA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 1
SOkA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 2
SOkA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 3
SOkA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 4
SOkA Praha-východ, fond BS Říčany, archiv obce Senohraby, karton 5

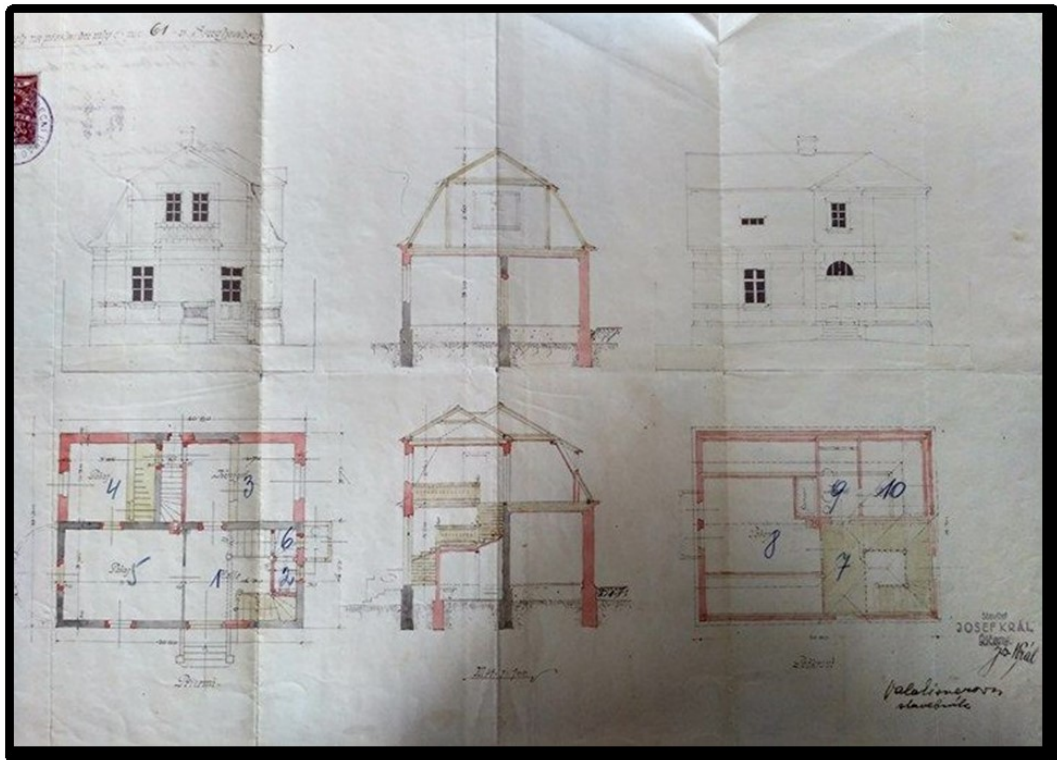
6 SEZNAM OBRÁZKŮ A TABULEK

Obrázek 1:Výřez ze současné mapy, který vyznačuje polohu Senohrab	29
Obrázek 2 Skokanský můstek v Senohrabech z roku 1933	31
Obrázek 3: Původní zemědělská návěs složená ze zemědělských dvorců	34
Obrázek 4 Vývoj původní zástavby od roku 1608 do konce 19. století.....	34
Obrázek 5:Ukazuje současnou podobu gruntu s čp.9.....	36
Obrázek 6:Senohraby v roce 1885 (mapa Stabilního katastru)	41
Obrázek 7 Inzerát Hanzlovi restaurace v obci.....	46
Obrázek 8 Výřez ze současné mapy značící geografickou polohu Senohrab	47
Obrázek 9 Inzerát Otokara Dvořáka.....	48
Obrázek 10 Horní vilová kolonie v Senohrabech v roce 1895	50
Obrázek 11 Vila Emila Votočka	51
Obrázek 12:Plánek rodinného domku čp. 109. Zdroj: SOkA Praha-východ	52
Obrázek 13 Plánek rodinného domku čp. 119. Zdroj: SOkA Praha-východ	54
Obrázek 14 Plánek rodinné vily čp. 126. Zdroj: SOkA Praha-východ	55
Obrázek 15 Plánek rodinného domku čp. 146. Zdroj: SOkA Praha-východ.	57
Obrázek 16 Plánek rodinného domku čp. 157. Zdroj: SOkA Praha-východ.	59
Obrázek 17 Vývoj zástavby do roku 1929. Kresbu provedla Eliška Fenclová na základě předpřipravených podkladů autorky.....	60
Obrázek 18 Plánek vilky čp. 168. Zdroj: SOkA Praha-východ.....	61
Obrázek 19 Plánek letního domku čp. 171. Zdroj: SOkA Praha-východ.....	63
Obrázek 20 Plánek letního domku čp. 179. Zdroj: SOkA Praha-východ.....	65
Obrázek 21 Plánek rodinného domku čp. 195. Zdroj: SOkA Praha-východ	67
Obrázek 22 Plánek rodinného domku čp. 196. Zdroj: SOkA Praha-východ	68
Obrázek 23 Plánek rodinné villy čp. 207. Zdroj: SOkA Praha-východ	70
Obrázek 24 Plánek rodinného domku čp. 218. Zdroj: SOkA Praha-východ	72
Obrázek 25 Plánek rodinného domu čp. 224. Zdroj: SOkA Praha-východ	74
Obrázek 26 Plánek weekendového domku čp. 225. Zdroj: SOkA Praha-východ.....	75
Obrázek 27 Plánek rodinný domek čp. 234. Zdroj: SOkA Praha-východ	76
Obrázek 28 Vývoj zástavby do roku 1939. Kresbu provedla Eliška Fenclová na základě předpřipravených podkladů autorky.....	77
Obrázek 29 Plánek rodinného domku čp. 240. Zdroj: SOkA Praha-východ	78
Obrázek 30 Plánek rodinného domku čp. 245. Zdroj: SOkA Praha-východ	79

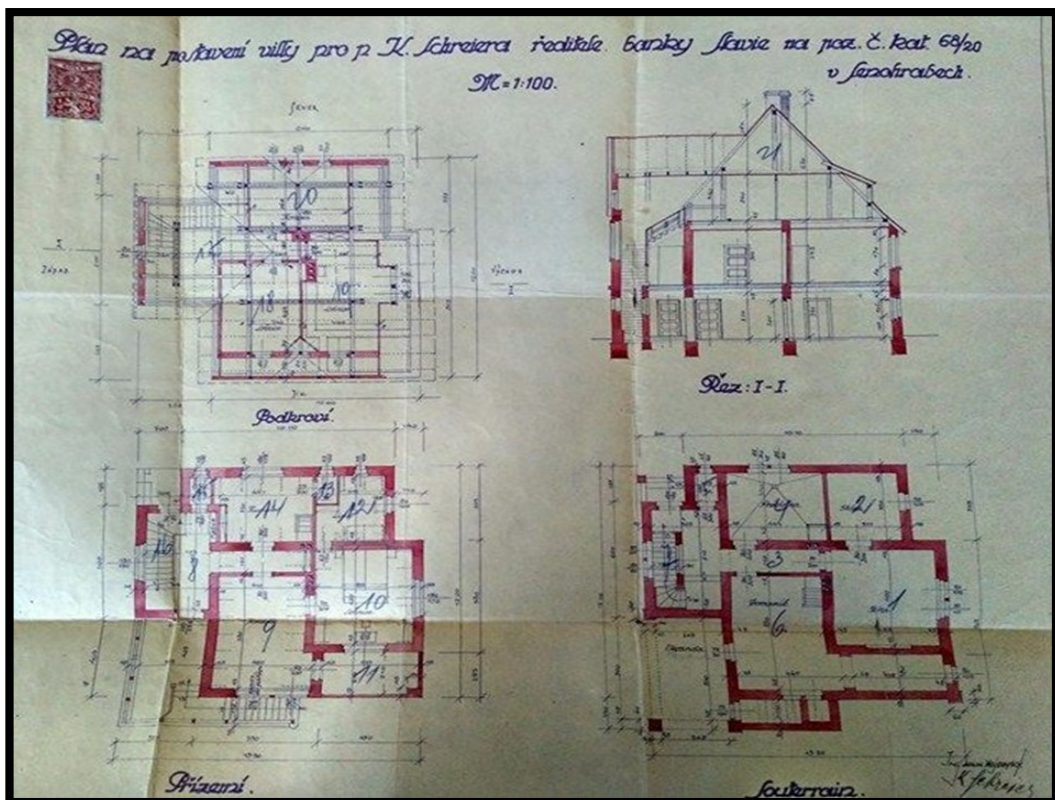
Obrázek 31 Plánek rodinného domku čp. 246. Zdroj: SOkA Praha-východ	80
Obrázek 32 Plánek rodinného domu čp. 247. Zdroj: SOkA Praha-východ	81
Obrázek 33 Vývoj zástavby do roku 1951. Kresbu provedla Eliška Fenclová na základě předpřipravených podkladů autorky.....	82
Obrázek 34 Mapa Prahy z roku 1938 znázorňující bydliště jednotlivých majitelů rekreačních objektů na základě druhu stavby. Kresbu provedla autorka diplomní práce.....	94
Obrázek 35 Dobová fotografie říčních lázní	101
Obrázek 36 Plánek vily čp. 61	120
Obrázek 37 Plánek vily čp. 155.....	120
Obrázek 38 Plánek vilky čp. 167.....	121
Obrázek 39 Plánek vilky čp. 204.....	121
Obrázek 40 Plánek rodinného domu čp. 44.....	122
Obrázek 41 Plánek rodinného domu čp. 244.....	122
Obrázek 44 Plánek rodinného domu čp. 250.....	123
Obrázek 45 Plánek rodinného domu čp. 175.....	123
Obrázek 46 Plánek rodinného domku čp. 131.....	124
Obrázek 47 Plánek rodinného domku čp. 211.....	124
Obrázek 48 Plánek rodinného domku čp. 242.....	125
Obrázek 49 Plánek rodinného domku čp. 251.....	125
Obrázek 50 Plánek domku čp. 157.....	126
Obrázek 51 Plánek weekendové chaty čp. 223	126
Obrázek 52 Plánek weekendového domku čp. 233.....	127
Obrázek 53 Plánek letního domku čp. 171.....	127
Obrázek 54 Plánek zahradního domku čp. 185	128
Obrázek 55 Plánek obytného domku čp. 192.....	128
Obrázek 56 Plánek chaty čp. 198	129
Obrázek 57 Plánek dřevěného domku čp. 230	129
Tabulka 1:uvádí, kolik stavení bylo v jednotlivých letech postaveno.....	33
Tabulka 2:počet parcel s číslem popisným, jež měli v držení jednotliví majitelé.....	40
Tabulka 3 Tabulka ukazuje výčet tehdejších pražských čtvrtí v roce 1938 a poukazuje na čestnost pražských adres.....	93

7 PŘÍLOHY

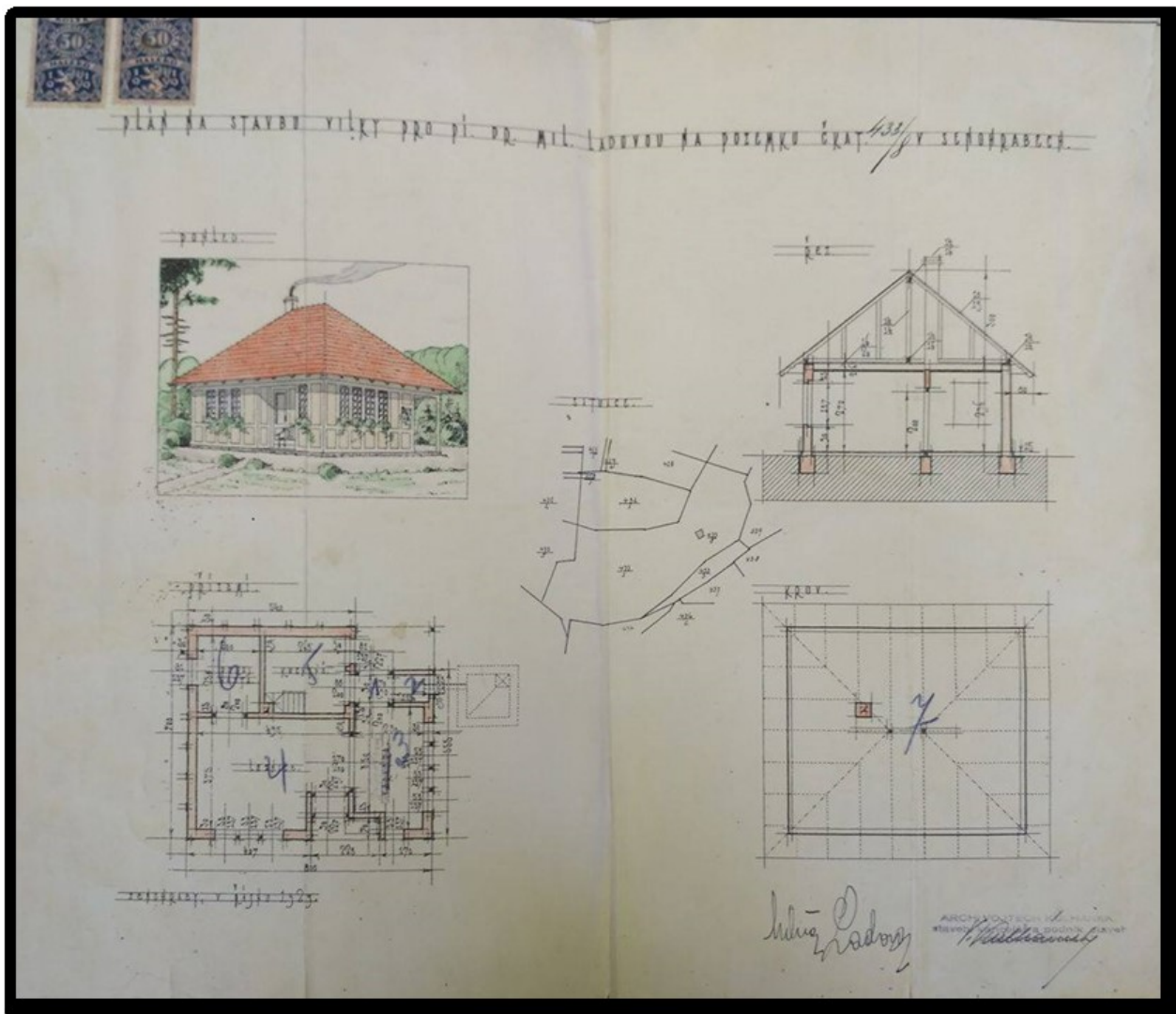
Rodinná vila/vilka

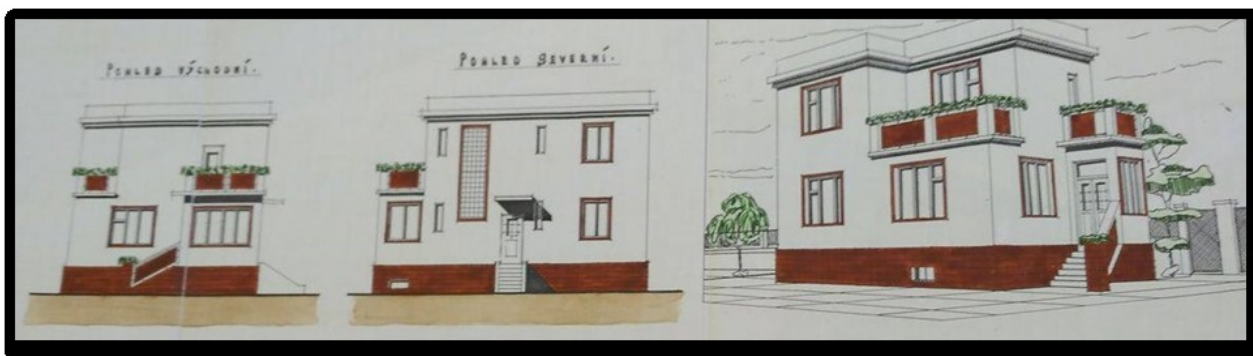
Obrázek 36 Plánek vily čp. 61

Obrázek 37 Plánek vily čp. 155

Obrázek 38 Plánek vilky čp. 167

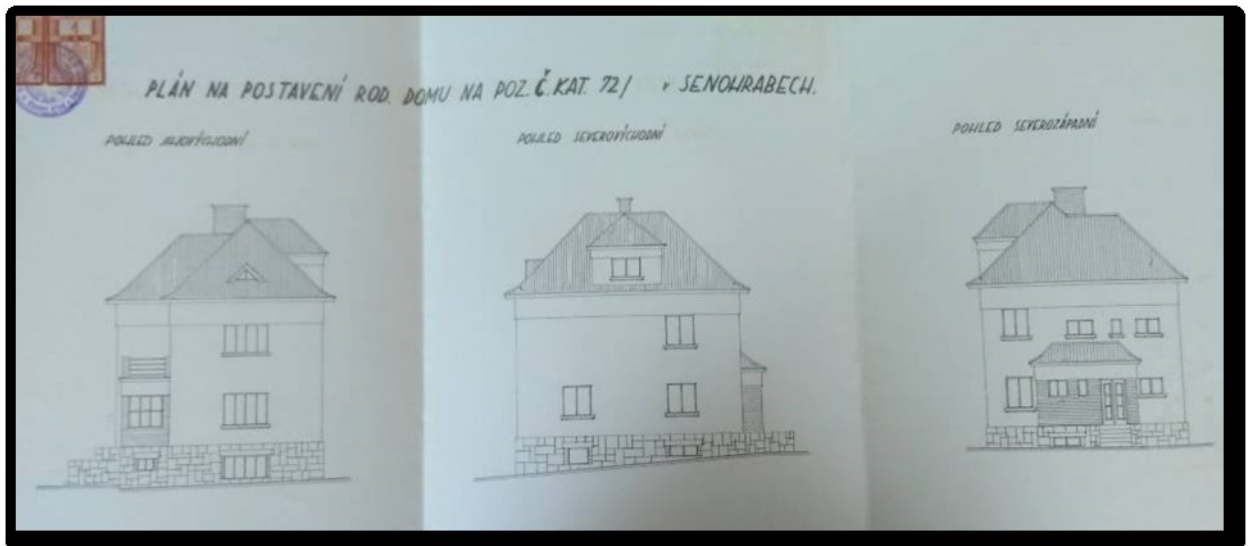

Obrázek 39 Plánek vilky čp. 204

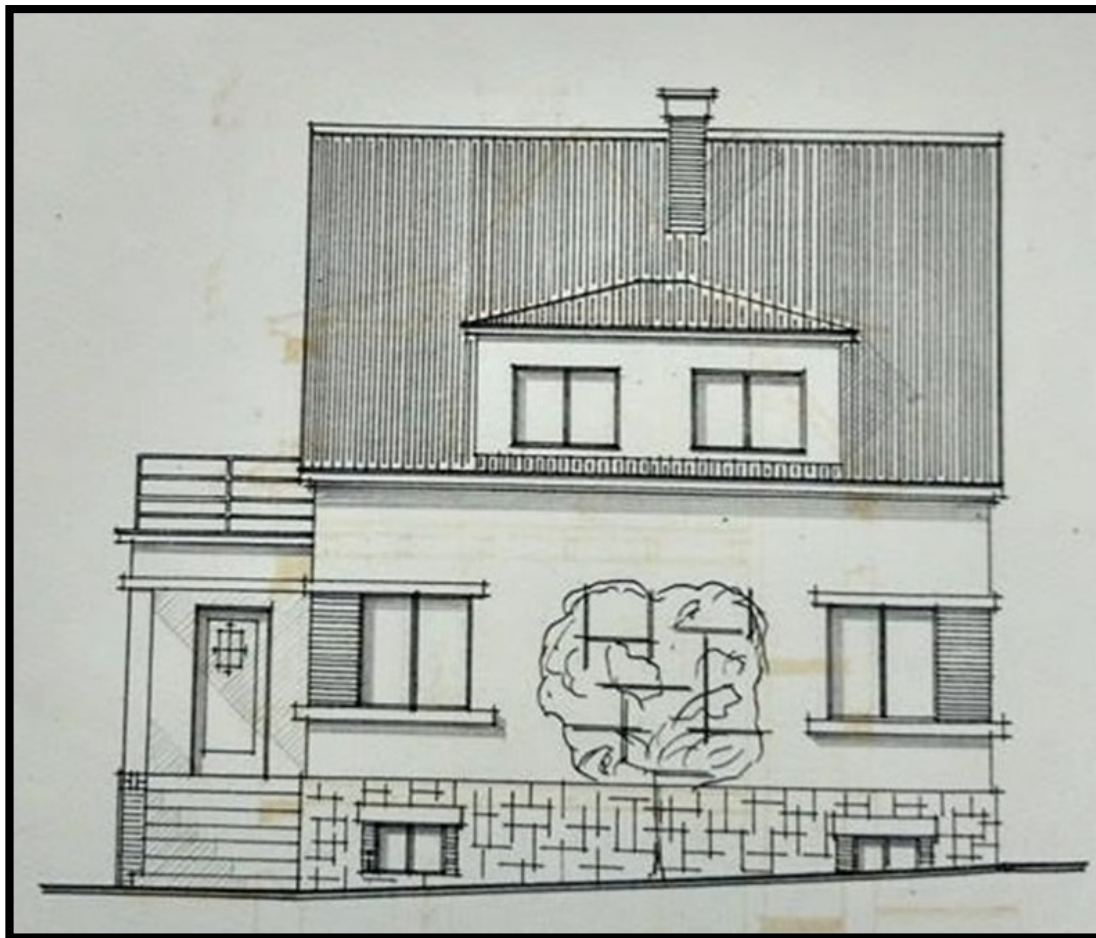
Rodinný dům

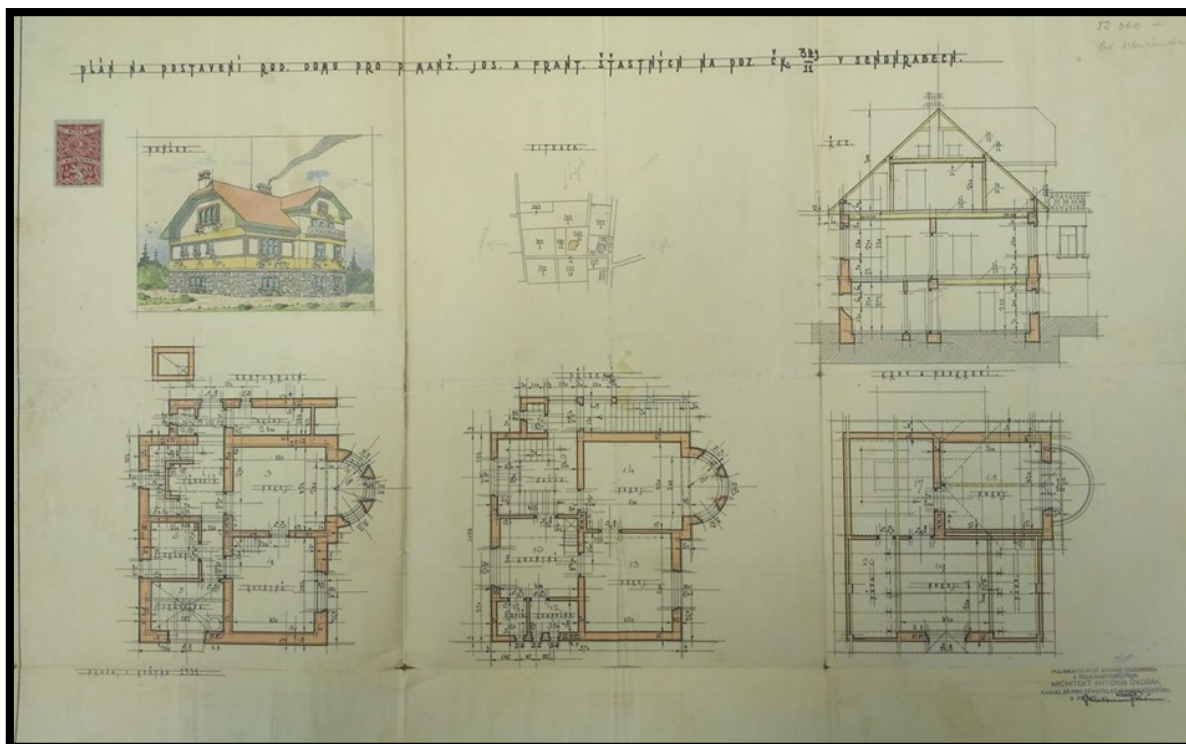
Obrázek 40 Plánek rodinného domu čp. 44

Obrázek 41 Plánek rodinného domu čp. 244

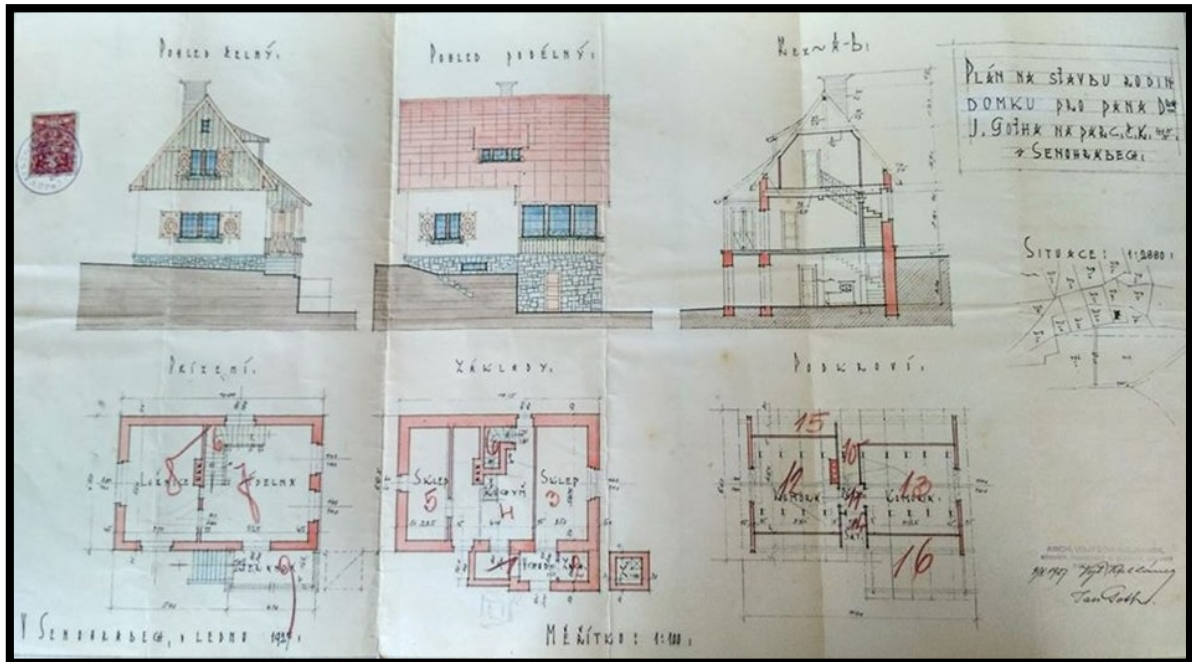

Obrázek 42 Plánek rodinného domu čp. 250

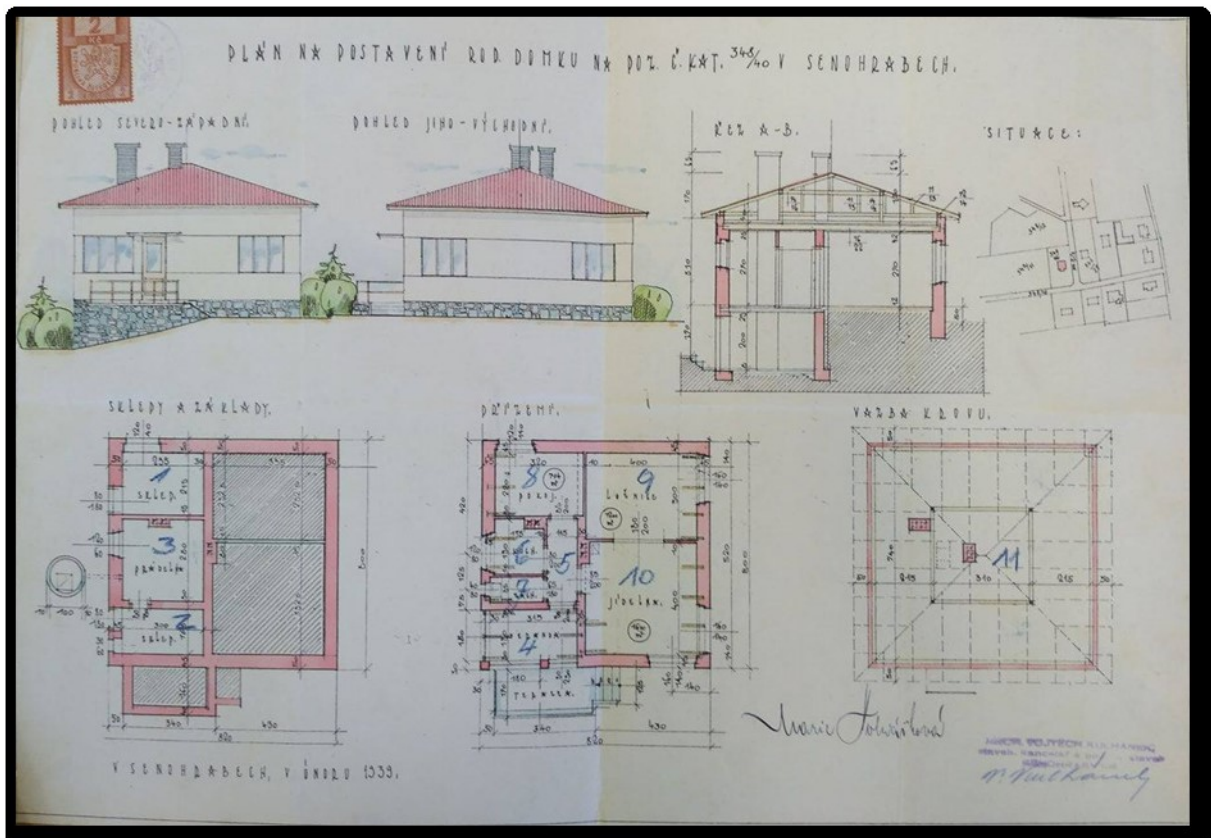

Obrázek 43 Plánek rodinného domu čp. 175

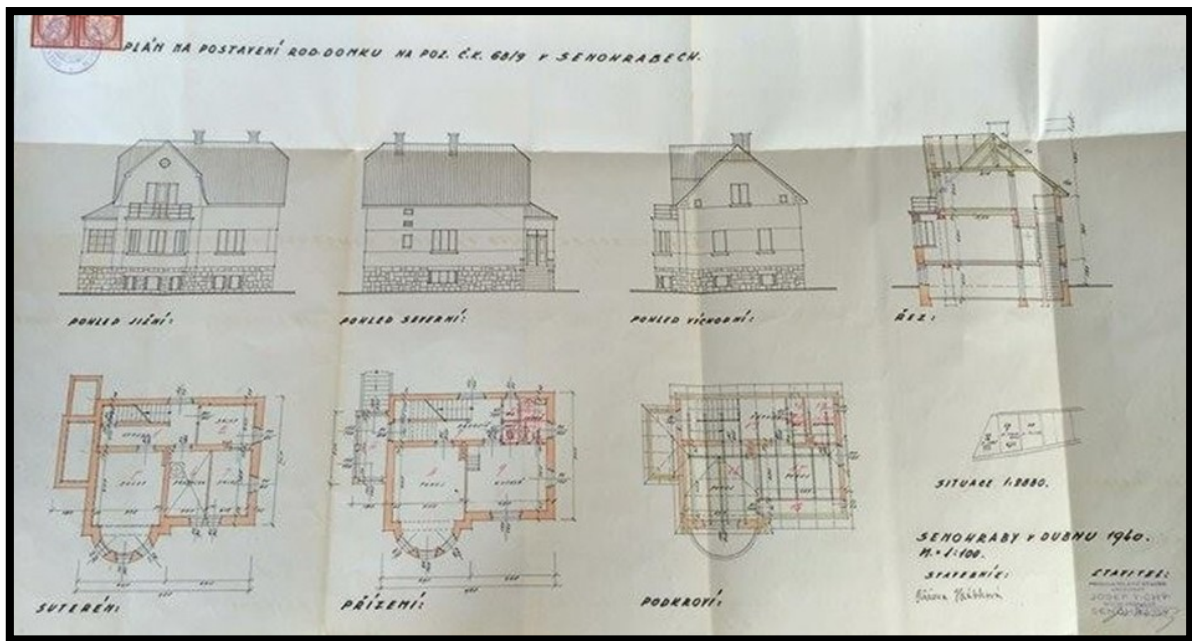
Rodinný domek

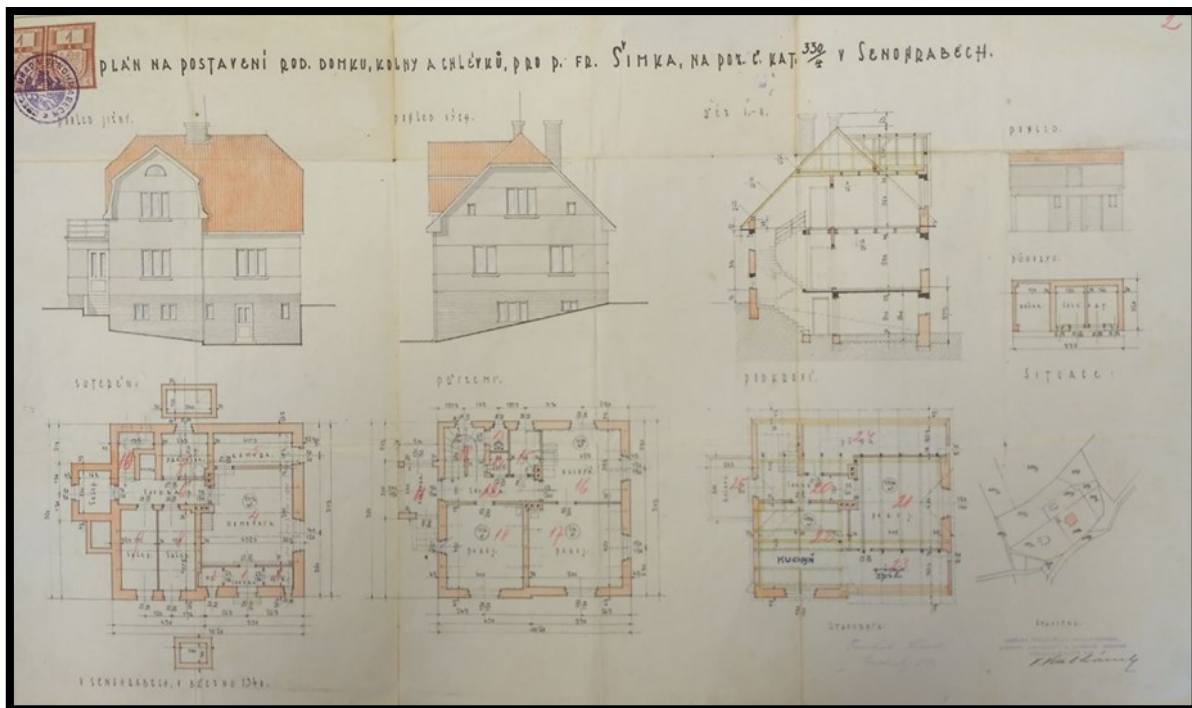
Obrázek 44 Plánek rodinného domku čp. 131

Obrázek 45 Plánek rodinného domku čp. 211

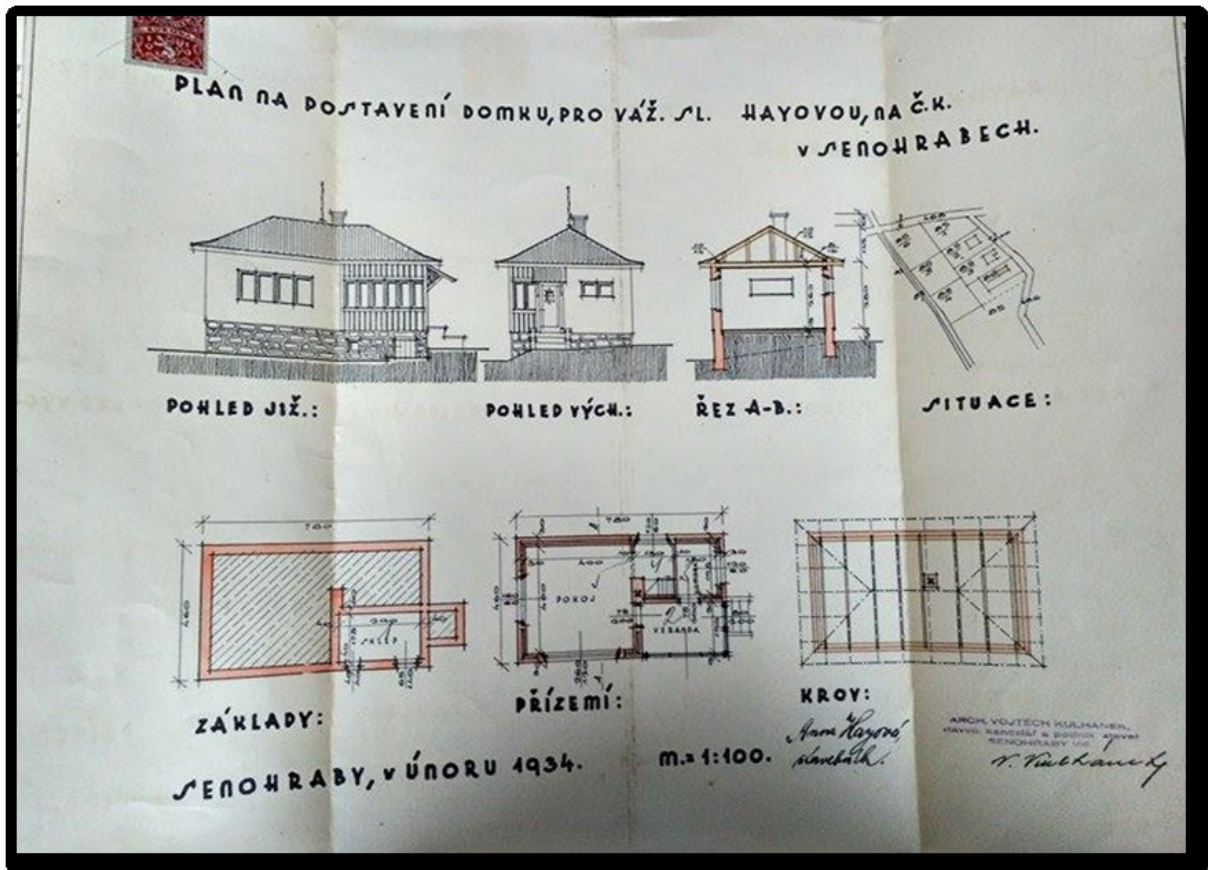

Obrázek 46 Plánek rodinného domku čp. 242

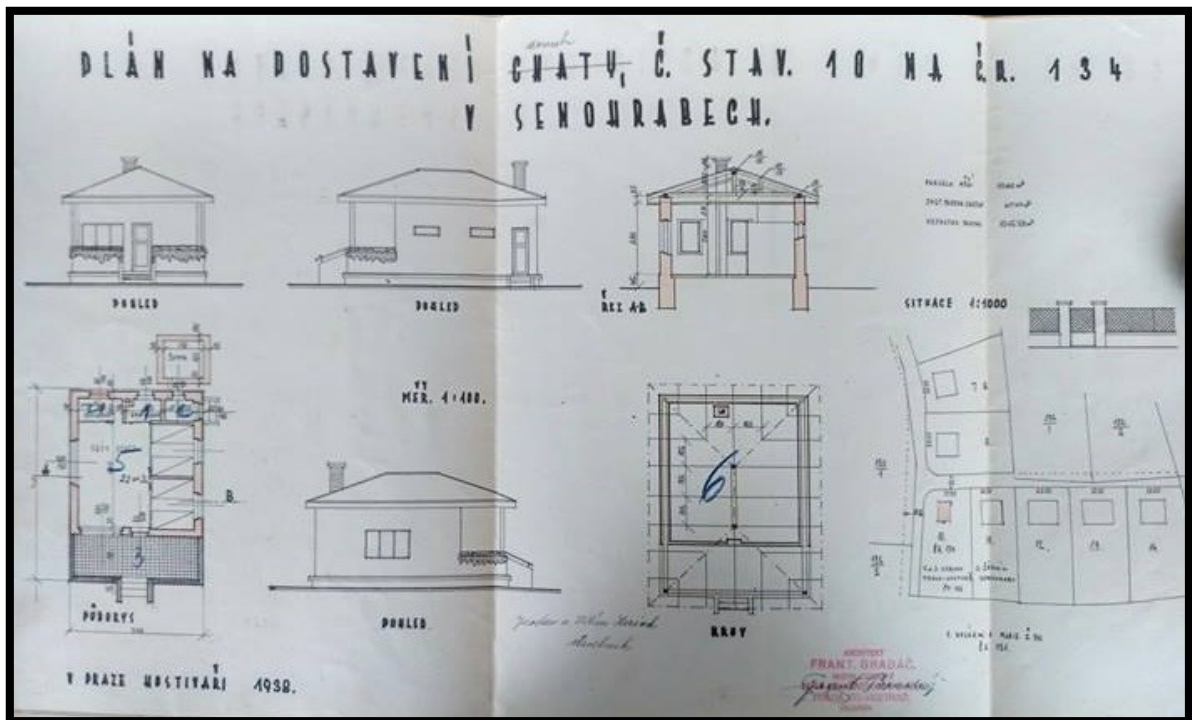

Obrázek 47 Plánek rodinného domku čp. 251

Letní/weekendový domek

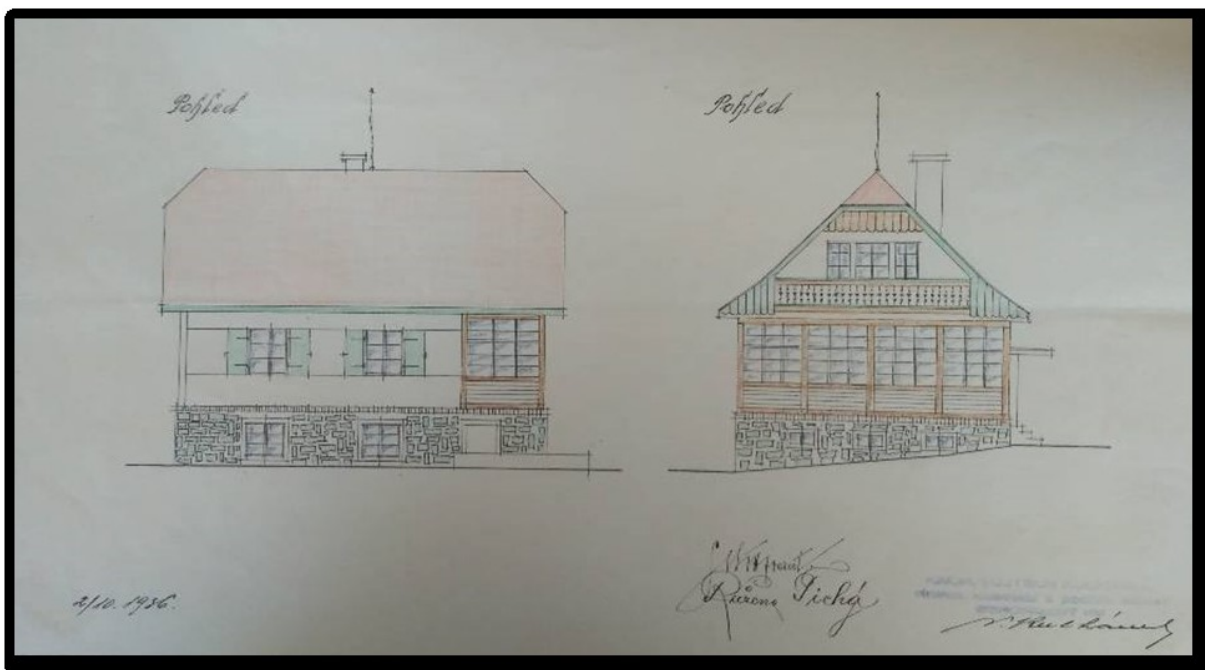

Obrázek 48 Plánek domku čp. 157

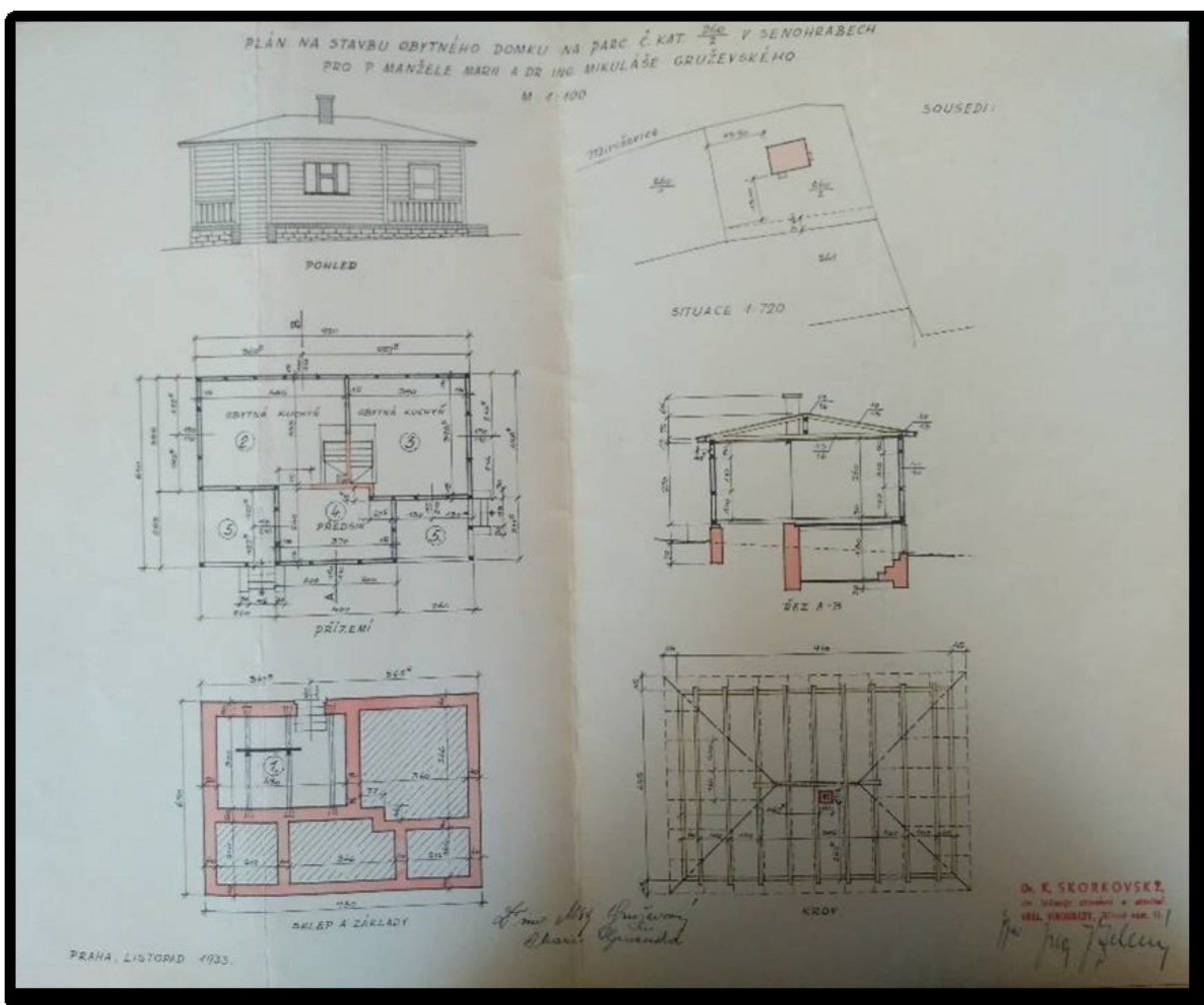

Obrázek 49 Plánek weekendové chaty čp. 223

Obytný domek/chata

Obrázek 52 Plánek zahradního domku čp. 185

Obrázek 53 Plánek obytného domku čp. 192

Fakulta humanitních studií UK

katedra magisterského oboru

Sociální a kulturní ekologie

U Kříže 8/661, 158 00 Praha 5-Jinonice

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Romana Chaloupková, Bc.
2. Osobní číslo (UKČO): 78977732
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2014
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): září 2014
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Biografie a urbánní prostor, Západočeská univerzita – Fakulta filozofická – Sociologie, Plzeň, rok 2014
6. Předběžný název DP: Letovisko Senohraby. Příspěvek ke studiu proměn příměstské krajiny v době industriální
7. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]): Diplomová práce je zaměřena na řešení problematiky proměn krajiny v důsledku industrializačních procesů v 19. a na počátku 20. století. Tedy v době, kdy se u nás postupně utvářely základy moderní industriální civilizace. Jedním z dílčích projevů modernizačních procesů byl vznik individuální a masové turistiky, sportu, funkci okrašlovacího spolku a různých dalších forem trávení volného času mimo město. Ve svém souhrnu všechny tyto aktivity velmi podstatně přetvářely na některých místech krajinu. V odborné literatuře se užívá přímo pojem „rekreční kolonizace krajiny“. V našich zemích byly zvláště exponované prostory v blízkém okolí měst a v menší míře též oblasti horské. Vznik tohoto fenoménu umožňoval souběh řady příznivých okolností: vznik početné a úspěšné střední třídy, která napodobovala životní styl aristokracie i buržoazních elit; postupná demokratizace a liberalizace společnosti, která umožňovala rozšiřování původně exkluzivních aktivit i v nižších vrstvách; technický rozvoj, zejména vznik moderních dopravních prostředků (parostrojní železnice, později rozvoj automobilismu, v menší míře i parolodní doprava).
8. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]): Diplomová práce se bude věnovat rekreačním aktivitám v okolí Prahy. Konkrétně vzniku a počátečnímu vývoji letoviska Senohraby, které se nachází přibližně 30 kilometrů jihovýchodně od Prahy. Toto letovisko Pražanů se formovalo od poloviny 19. století. Konkrétně bude zaměřeno na období od konce 19. století až do 50. let 20. století. Bude sledován časoprostorový vývoj letoviska, sociální skladba rekreatantů, podíl místního obyvatelstva/firem na vývoji letoviska. Dále je v práci důležité osvětlit roli letních hostů, kteří přijížděli z Prahy zejména v období letních měsíců, kdy si v Senohrabech pronajímali letní byty nebo se stali trvalejšími obyvateli Senohrab (založení firem, obchodů, apod.). Díky čemuž se tak stávají důležitým finančním zdrojem pro obci. Poznatky získané studiem letoviska Senohraby bude možné porovnat s výsledky studia dalších přípražských letovisek, například sousední letoviska Božkov,

Mnichovice, apod. Významným zdrojem pro utváření sociálního zázemí v Senohrabech hrál roli také okrašlovací spolek. Jeho významná role byla především v tom, že se podílel na sociálním propojování pražských návštěvníků a místních občanů Senohrab, a také na systematické transformaci krajiny. Tyto a veškeré další sociální procesy v utváření sociální skladby občanů v Senohrabech se do jisté míry podílely také na tom, jak se utvářel celkový krajinný ráz v obci. V práci bude zohledněno, jak se v průběhu času měnil celkový charakter krajiny.

9. Hlavní vstupní hypotéza nebo hypotézy (2–4 na výběr); pro práci 1–2, možno však formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém:
 - a) Přírodní, společenské a technické předpoklady předurčovaly obec Senohraby k tomu, aby se stala krystalizačním jádrem rekreačního letoviska Pražanů.
 - b) Zemědělská obec Senohraby a část nejbližšího okolí na přelomu 19. a 20. století zcela změnilo svůj původní charakter, zejména krajinný.
 - d) Ze vzniku a rozvoje letoviska profitovalo zejména místní obyvatelstvo, a to především díky návštěvám tzv. letních hostů
10. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity: Práce bude využívat kvalitativní metody, především historické. Dojde ke zkoumání archivních, kartografických, písemných a obrazových pramenů. Doplňkově budou použity metody orální historie.
11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.): Cílem diplomové práce je zmapovat a podrobně popsat časoprostorový vývoj vilové čtvrti v Senohrabech, důsledky jejího vzniku a vývoje na charakter zdejší krajiny. Práce bude příspěvkem k obecnému tématu industrializace a modernizace, pro které jsou masové rekreační aktivity jedním z charakteristických jevů. Práce také může sloužit jako srovnávací studie při výzkumu dalších rekreačních středisek.
12. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“): Práce pomůže k rozšíření poznatků o specifickém vývoji české krajiny v době industrializace a modernizace společnosti. Přispěje k upřesnění rozdílů ve využívání krajiny v 19. a 20. století. Rozšíří poznatky o kulturním fenoménu (vily, chaty), který ovlivňuje charakter české krajiny stále větší měrou až do současné doby a nepochybně i do budoucna.
13. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos: viz 12.
14. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):
 1. Úvod
 2. Metodika práce
 3. Vymezení základních pojmů
 - 3.1. Doba industrializace
 - 3.2. Vymezení masové rekreace a trávení volného času
 - 3.3. Komparace s letoviskem Božkov
 4. Letovisko Senohraby
 - 4.1. Historie
 - 4.2. Vývoj letoviska v jednotlivých letech
 - 4.3. Rozbor staveb a stavebních firem
 - 4.4. Letní hosté

4.5. Okrašlovací spolek

4.6. Změna přírodní krajiny na krajinu kulturní

5. Závěr

15. Předběžná bibliografie k tématu:

BLAŽKOVÁ, FIALOVÁ, MATOUŠEK V., Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19. – 21. století, Praha 2014

KOUBOVÁ, L., Letovisko Božkov. Příspěvek ke studiu proměn příměstské krajiny v době industrializace, diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2015

MATOUŠEK V., KOUKALOVÁ, ŠÁŠINKOVÁ, Letní a celoročně obývané vily a villegiatury v okolí Prahy na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století. Příspěvek k proměnam krajiny Čech v procesu modernizace české společnosti, HG 40, 2014

MATOUŠEK V., Čechy krásné, Čechy mé. Proměny krajiny Čech v době industriální, Praha 2011

MATOUŠEK, V., Vzorné letovisko Hradištko, HG 41/1, 2015

POSLEDNÍKOVÁ, J. Pařouři, trampové a netrampové. Proměny české krajiny v konci 19. s v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k „přírodě“, diplomová práce, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha 2010.

ŠVÁCHA R., Slavné vily Středočeského kraje, Praha 2010

VEVERKA P., Slavné pražské vily, Praha 2008

- archivní materiály, mapy a plány, kronika obce Senohraby (Státní okresní archiv Praha-východ)

16. Předpokládaný vedoucí DP: prof. PhDr. Václav Matoušek, CSc.

17. Důvod volby tématu (dosavadní znalosti, zájem, praxe a zájem studenta):¹ Ekologie z pohledu historie, obecně zájem o historii a o dobu industrializace.

Jinonice 1. července 2016

diplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry SKE

¹ nepovinné